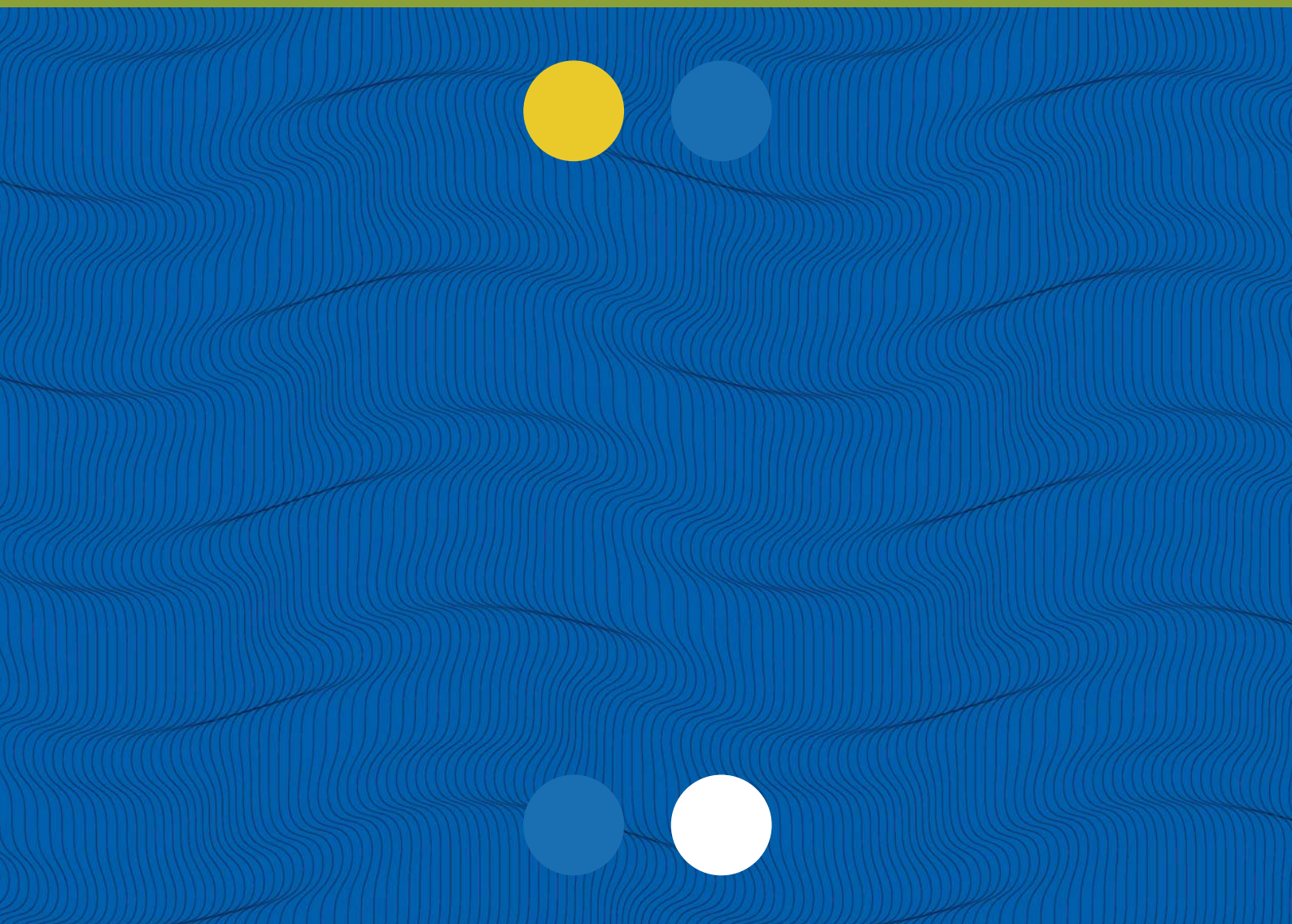

THORLEIF PETTERSSON OCH SAKARI NURMELA

Om olika sätt att möta en stor elefant

En jämförande studie av finländsk och svensk kultur

SUOMALAIŠ - RUOTSALAINEN
KULTTUURIRAHASTO

KULTURFONDEN FÖR
SVERIGE OCH FINLAND

DET NYA FINLAND UUSI SUOMI
DET NYA SVERIGE UUSI RUOTSI

STIFTELSEN
Riksbankens
Jubileumsfond

Thorleif Pettersson är professor i religionssociologi vid Uppsala universitet.
Sakari Nurmela arbetar som enhetschef vid TNS Gallup Oy i Finland.
Där är han ansvarig för forskningsenheten som svarar för samhälleliga
undersökningar och opinionsmätningar.

© Kulturfonden för Sverige och Finland samt författarna

www.kulturfonden.net

www.1809info.net

www.rj.se

THORLEIF PETTERSSON OCH SAKARI NURMELA

Om olika sätt att möta en stor elefant

En jämförande studie av finländsk och svensk kultur

Det stora forskningsprogrammet ”Svenskt i Finland – finskt i Sverige” har nyligen publicerat en essä av den finske psykologen Erkki Virta där han beskriver skillnader och likheter mellan finsk och svensk mentalitet. En utgångspunkt för essän är att förhållandet mellan Finland och Sverige präglas av djup närhet och vänskap, kanske till och med av kärlek. Mot den bakgrunden berättar Virta följande anekdot om vad som sker när en svensk och en finne möter en stor elefant.

Svensken vill framförallt hjälpa elefanten, och helst alla elefanter i hela världen. För att göra det tillsätter han en hel rad kommittéer och arbetsgrupper, och elefanten erbjuds också att bli svensk. Elefanten får dessutom en alldeles egen ombudsman som skall ge riktlinjer för hur man skall lösa elefanternas många problem och svårigheter. Finnen å sin sida blir ängslig när han möter elefantens blick och han oroas av att elefanten i själva verket ser ned på honom. Finnen blir då arg och beredd att slåss mot elefanten. Han säger tyst till sig själv att elefanten minsann inte skall tro sig vara bättre än andra bara för att den är större. Men i stället för att slåss med elefanten nöjer sig finnen med att knyta näven i byxfickan, och han går tyst därifrån en förnedrande erfarenhet rikare.

Man kan fråga om denna anekdot verkligen ger en rättvisande bild av finsk och svensk mentalitet. Om man så vill kan man läsa denna rapport om finländsk och svensk kultur som en slags kommentar till den frågan.

INNEHÅLL

Om olika sätt att möta en stor elefant. En jämförande studie av finländsk och svensk kultur	3
SAMMANFATTNING	5
DEL 1: Att jämföra kulturen i Finland och Sverige	5
DEL 2: Kulturella skillnader och likheter mellan finländare och svenskar	6
DEL 3: Finländare och svenskar: Kära vänner eller kritiska grannfolk?	8
DEL 1: Att jämföra kulturen i Finland och Sverige	11
En kort historisk tillbakablick på relationerna mellan Finland och Sverige	11
Kultur, livsstil och identitet i Finland och Sverige	14
Vad är grundläggande värderingar?	16
Vilka värderingar pekas ut av grundlagen?	17
Vilka värderingar pekas ut av ett socialpsykologiskt perspektiv?	17
Vilka värderingar pekas ut av ett empiriskt nedifrånperspektiv?	19
DEL 2: Kulturella skillnader och likheter mellan finländare och svenskar	21
Material från ett stort internationellt forskningsprojekt	21
Uppfattningar om demokrati och jämställdhet	22
Självöverskridande värderingar och förändringsbenägenhet	27
Emancipativa frihetsvärden och traditionella värderingar	30
Hur hänger de tre uppsättningarna av grundläggande värderingar ihop?	33
Varför är den finländska och svenska kulturen olika?	36
Har ländernas kulturella profil någon praktisk betydelse?	38
Värderingsförändringar i Finland och Sverige under de senaste 25 åren	40
DEL 3: Finländare och svenskar: Kära vänner eller kritiska grannfolk?	43
Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning	43
Svarsfrekvens vid tilläggsundersökningen	44
Hur finländare och svenskar ser på sitt grannland?	45
Kunskaper om grannlandet	45
Förtroende för grannlandets institutioner	53
Hur bör samarbetet mellan Finland och Sverige utvecklas?	56
Beredskap att flytta till grannlandet	59
Hur finländare och svenskar ser på varandra?	60
Nationella stereotypier	60
Vänner och bekanta från grannlandet	61
Grannlandets inställning till finländare och svenskar	63
Subjektiva värderingsavstånd mellan finländare och svenskar	64
Vilka faktorer ligger bakom hur man ser på grannfolket?	65
Några avslutande kritiska reflektioner	68
REFERENSER	71
APPENDIX	75

Från tidig medeltid ända fram till början av 1800-talet var Finland och Sverige förenade i ett enda rike. Som resultat av 1808-1809 års krig mellan Ryssland och Sverige blev emellertid Finland ett storfurstendöme under Ryssland i stället för att vara en del av Sverige. För att högtidligt hålla minnet av 1809 års händelser har Kulturfonden för Sverige och Finland tillsammans med Riksbankens Jubileumsfond, Sverige medverkat till att denna rapport om likheter och skillnader mellan finsk och svensk kultur har kommit till stånd. Rapporten redovisar också hur finländare och svenskar ser på varandra, vilka kunskaper de har om varandras länder, hur de tycker att samarbetet mellan Finland och Sverige skall utvecklas och vilka kontakter de har med varandra.¹

DEL 1: Att jämföra kulturen i Finland och Sverige

Efter att ha givit en kort historisk tillbakablick på relationerna mellan Finland och Sverige diskuterar rapportens första del hur man skall gå till väga när man vill jämföra finsk och svensk kultur. En möjlighet kunde vara att rikta in sig på så kallad hög- eller finkultur och jämföra den konst, teater, musik och litteratur som kommer från de båda länderna. Men begreppet kultur kan också syfta på mer folkliga normer och värderingar, vad människor tänker om demokrati och jämställdhet mellan kvinnor och män, hur de förhåller sig till religion och moral, hur de ser på politik och ekonomi eller på avvägningen mellan att sätta ekonomisk utveckling eller hållbar miljö i första rummet. Det är ett sådant allmänt kulturbegrepp som rapporten bygger på. För att den inte skall bli svåröverskådlig och förlora sig i detaljer inleds den därför med en diskussion om hur man skall gå till väga för att begränsa jämförelserna mellan den finländska och svenska kulturen till att gälla tre grundläggande och centrala aspekter av den folkliga kulturen i de båda länderna.

Den första aspekten gäller sådant som enligt grundlagen skall genomsyra samhällslivet, det vill säga vad finländare och svenskar tänker om demokrati, vad de anser vara nödvändiga kännetecken på ett demokratiskt samhälle och i vilken utsträckning de anser att kvinnor skall ha samma möjligheter som män. Den andra aspekten handlar om i vilken utsträckning finländare och svenskar tenderar att se bortom sig själv, att vara hjälpsamma och att prioritera andra människors väl och ve i jämförelse med att prioritera

¹ I texten kommer vi att använda uttrycket finländare som en beteckning för personer som kommer från Finland. Däremot kommer vi att använda adjektiven finländsk och finsk som synonymer, även om användningen av uttrycket finländsk kommer att överväga.

framgång och välbefinnande för egen del. Denna aspekt handlar också om i vilken utsträckning de är förändringsbenägna och beredda att söka sig nya vägar i jämförelse med att vilja bevara det befintliga och att vara konforma. Den tredje aspekten handlar om hur finländare och svenskar tänker i valet mellan personlig integritet och ekonomisk trygghet, och också om i vilken utsträckning de accepterar skilda sociala minoriteter, hur mycket de litar på sina medmänniskor, hur aktiva de är i civilsamhället och hur ofta de deltar i olika typer av protesthandlingar och samhällspolitiska manifestationer. Den tredje aspekten handlar också om hur viktiga och centrala de anser att de tre traditionella värdeauktoriteterna ”religion, familj och fädernesland” är.

DEL 2: Kulturella skillnader och likheter mellan Finland och Sverige

I rapportens andra del används material från en stor internationell kulturstudie för att jämföra den finländska och svenska kulturen i de tre aspekter av ett lands kultur som beskrevs ovan. Studien brukar kallas World Values Survey och den är en av de största jämförande kulturstudier som någonsin har genomförts. Hittills har fem stora intervjuomgångar genomförts mellan 1981 och 2006 i ett 80-tal länder. Finland och Sverige har medverkat ända sedan starten år 1981. Materialet från World Values Survey kan därför också användas för att analysera om den finländska och svenska kulturen har blivit mer lika varandra under den senaste 25-årsperioden eller om de tvärt om har blivit mer olika.

Tydliga kulturella skillnader mellan Finland och Sverige

Materialet från den stora värderingsundersökningen visar ett tydligt mönster. För det första visar materialet att den svenska kulturen är något av ett särfall, också i jämförelse med den finska. Svenskarna är exempelvis mest positiva av alla till demokrati och jämställdhet, och de är också mest kritiska till auktoritära och icke-demokratiska sätt att styra ett land. Finländarna förefaller å sin sida att ha något lättare att acceptera alternativa sätt att styra ett land, och de är också något mindre positiva till ett demokratiskt styrelseskick än vad svenskarna är. Som möjlig förklaring till dessa skillnader pekar rapporten på att svenskarna i första hand tycks se på formella aspekter av ett demokratiskt styrelseskick som exempelvis allmän rösträtt, fria politiska val och politiska fri- och rättigheter när de skall avgöra om ett land är demokratiskt eller inte. Finländarna har i stället en starkare tendens att utgå från vad det politiska systemet förmår leverera i form av välfärd, säkerhet och en god ekonomi när de skall bestämma om ett land är demokratiskt eller inte. Begreppet demokrati förefaller med andra ord ha delvis olika valör för finländare och svenskar, och detta skulle i sin tur kunna vara en tänkbar förklaring till varför de lägger olika vikt vid ett demokratiskt styrelseskick.

När det gäller de självöverskridande värderingarna anser svenskarna att det är viktigare än finländarna att visa omsorg om sin omgivning. Svenskarna är också något mer förändringsbenägna än finländarna, som i sin tur tycks vara mer inställda på att bevara det befintliga. Däremot tycks det inte finnas några speciella skillnader mellan finländare och svenskar när det gäller hur inriktade de är på egen framgång och välmåga.

När det slutligen gäller den tredje aspekten på kultur visar svenskarna större tillit och förtroende för andra, och de deltar oftare i olika typer av protesthandlingar och politiska manifestationer. De har också lättare att acceptera olika typer av sociala minoriteter. Vid de internationella jämförelserna visar svenskarna de högsta värdena av alla för sådana emancipativa frihetsvärden. Finländarna tycker å sin sida att religion är viktigare; de tycker också att det är viktigare att lära barnen att lyda och de önskar större respekt för auktoriteter. De är också mer stolta över sin nationella identitet. De lägger med andra ord större vikt vid vad rapporten kallar traditionella värderingar.

När man slår samman resultaten för var och en av de tre grundläggande dimensionerna av ett lands kultur visar det sig således att svenskarna är något av ett särfall i jämförelse med andra nationaliteter, medan finländarna ligger betydligt närmare kulturen i andra länder. Man kan beskriva dessa skillnader på olika sätt. Man kan å ena sidan säga att svenskarna är mer radikala och att finländarna är mer konventionella. Men man kan å andra sidan också säga att svenskarna tycks befinna sig i en kulturell periferi medan finländarna visar mer kontinentala mönster. Oavsett vilken tolkning man föredrar kan man emellertid konstatera att de båda folk som kom att gå skilda vägar vid 1809 års skilsmässa mellan Finland och Sverige också har kommit att utveckla ganska olikartade folkliga kulturer!

För att förklara dessa skillnader mellan den finländska och svenska kulturen framhåller rapporten att de kulturella skillnaderna mellan olika länder åtminstone till viss del kan förklaras av två övergripande faktorer. Den första avser vilken kulturell tradition som de aktuella länderna tillhör, och den andra hur långt länderna har kommit i ekonomisk och social utveckling. När rapporten jämför Finland och Sverige i dessa båda faktorer blir slutsatsen att de kulturella skillnader som materialet från World Values Survey påvisade mellan Finland och Sverige inte är särskilt oväntade. Olikheter i ländernas ekonomiska utveckling pekar i den riktningen. Det gör också de olikartade kulturella influenser som länderna har varit påverkade av.

Den finländska och svenska kulturen har förändrats i helt motsatta riktningar

Därefter undersöker rapporten hur den finska och svenska kulturen har förändrats under den senaste 25-årsperioden. Förändringarna analyseras med hjälp av en modell för två medborgardygder. Den första medborgardygden handlar om den demokratiska viljan att vara med och påverka vilka regler och villkor som skall gälla. Den andra handlar om hur viktigt man tycker det är att leva i enlighet med de regler och villkor som man i demokratisk ordning har kommit överens om. När man kombinerar vad finländare och svenskar anser om dessa båda medborgardygder får man fyra olika kombinationer. Här visar det sig att utvecklingen i Finland och Sverige har gått åt diametralt olika håll. Finländarna har förändrats i riktning mot ökad undersåtlighet, det vill säga i riktning mot en starkare vilja att följa de etablerade reglerna och en försvagad vilja att vara med och påverka och förändra gällande regler och förordningar. Svenskarna har å sin sida rört sig mot en ökad aktivism, det vill säga i en riktning mot en ökad vilja att vara med och

förändra och en minskad vilja att följa de regler som man har kommit överens om. Att kulturen i Finland och Sverige har utvecklats i dessa helt motsatta riktningar har således medfört att de kulturella olikheterna mellan de båda länderna har vuxit sig starkare under den senaste 25-årsperioden.

DEL 3: Finländare och svenskar: Kära vänner eller kritiska grannfolk?

De kulturella relationerna mellan Finland och Sverige handlar inte enbart om hur lika eller olika finländarna och svenskarna är i sina grundläggande värderingar utan också om vilka föreställningar de har om varandra och hur de ser på sitt grannland på andra sidan Bottniska viken. Kulturfonden för Sverige och Finland tog därför initiativ till att genomföra en tilläggsundersökning för att samla material om sådana frågor. Materialet skulle också belysa vilka kontakter finländare och svenskar har haft med sina respektive grannländer och deras åsikter om hur det framtida samarbetet mellan de båda länderna borde utvecklas. Rapportens tredje del redovisar resultat från denna tilläggsundersökning som genomfördes i samband med den senaste omgången av World Values Survey i Finland och Sverige år 2006.

Hur finländare och svenskar ser på varandras hemländer

Rapporten analyserar tre olika aspekter av hur finländare och svenskar ser på varandras hemländer. Den första aspekten gäller vilka kunskaper de har om varandras länder. Resultaten visar att finländarna har bättre kunskaper om Sverige än vad svenskarna har om Finland. Detta visar sig både när det gäller mer avgränsade faktakunskaper och hur många och hur varierade besök de har gjort i grannlandet, hur ofta de tar del av massmedias information om grannlandet och om de anser sig ha goda kunskaper om grannlandet eller ej. Ett sammanslaget mått på dessa fyra aspekter visar tydligt att finländarna har de bästa grannlandskunskaperna.

Resultaten visar att svarspersonernas grundläggande värderingar har betydelse för deras grannlandskunskaper. De som ligger högt i de emancipativa och självöverskridande värderingarna har också bättre kunskaper. Resultaten visar dessutom att de som är förändringsbenägna har sämre kunskaper än de som är mer inställda på att bevara det befintliga. Denna tendens kan spekulativt tolkas som ett tecken på att intresset för det hävdvunna finsk-svenska samarbetet kan komma att minska i en allt mer globaliserad värld med förändrade internationella samarbetsformer.

Den andra aspekten av hur finländare och svenskar ser på sina respektive grannländer handlar om vilket förtroende de har för tre kategorier av samhällsinstitutioner. Dessa är för det första de representativa institutionerna (riksdagen och de politiska partierna), för det andra de genomförande institutionerna (polisen, domstolarna och försvaret) och för det tredje de granskande institutionerna (TV). Här visar sig intressanta skillnader. I jämförelse med svenskarna har finländarna större förtroende för det egna landets representativa och genomförande institutioner och mindre förtroende för dess

granskande. En möjlig tolkning av detta resultat skulle kunna vara att de svenska granskande institutionernas sätt att bevaka olika samhällsfrågor leder till att svenskarna får en mer kritisk inställning till de representativa och genomförande institutionerna, samtidigt som de granskande institutionerna på grund av sin bevakning möts av ett större förtroende av svenskarna.

När det däremot gäller förtroende för grannlandets institutioner visar svenskarna ett genomgående högre förtroende för de finska institutionerna än vad finländarna gör för de svenska. Svarepersonernas sociala bakgrund tycks inte ha någon betydelse för hur de ser på grannlandets institutioner. En positiv syn på det egna landets institutioner förefaller inte heller ”spilla över” på grannlandets institutioner. Kunskap om grannlandet visar sig heller inte ha någon entydig betydelse för om man hyser förtroende eller ej för grannlandets institutioner. Däremot förefaller en positiv livssituation för egen del leda till att man får en mer positiv bild av både det egna landets och grannlandets institutioner. Slutligen visar det sig att självöverskridande värderingar har betydelse. Ju mer man är benägen att gå utöver sig själv, desto lättare tycks man ha att känna förtroende för grannlandets institutioner. Dessa tendenser utgör dock inte hela förklaringen till varför svenskarna har större förtroende för de finska institutionerna. Man kan därför fråga om finländarnas lägre förtroende för de svenska institutionerna kan ha något samband med en långvarig tradition av finsk misstro eller misstänksamhet mot Sverige och svenska institutioner.

Den tredje aspekten av hur man ser på grannlandet handlar om hur man anser att samarbetet mellan de båda länderna bör utvecklas. Här visar resultaten för det första att merparten av både finländare och svenskar är positiva till att det nuvarande samarbetet över Bottniska viken skall fortsätta, gärna i utökad form. Svenskarna önskar emellertid i betydligt större utsträckning än finländarna att samarbetet skall öka i omfattning. Det gäller både det kulturella utbytet och det ekonomiska och politiska samarbetet. Männen önskar mer samarbete än vad kvinnorna gör. De som har bättre kunskaper om grannlandet och större förtroende för dess institutioner anser också att samarbetet mellan de båda länderna skall öka. Samma sak visar sig gälla för de självöverskridande värderingarna. Ju mer man omfattar självöverskridande värderingar, desto mer vill man att samarbetet mellan de båda länderna skall öka. På samma sätt som när det gällde kunskaper om grannlandet visar sig slutligen en svag och osäker tendens till att de som är mest förändringsbenägna också är mest skeptiska till samarbete mellan Finland och Sverige.

Om man bildar ett helhetsmått på de tre aspekterna av hur man ser på sitt grannland visar det sig att svenskarna har en något mer positiv syn än finländarna. Svenskarnas större förtroende för de finska institutionerna och deras större beredskap för ett ökat samarbete mellan Finland och Sverige neutraliserar med andra ord finländarnas större kunskaper om Sverige.

Hur finländare och svenskar ser på varandra

När rapporten därefter övergår till att redovisa hur finländare och svenskar ser på varandra i ett mer individorienterat perspektiv visar sig tydligt att svenskarna har en mer positiv syn. Svenskarna har fler vänner och nära bekanta från Finland än vad finländarna har från Sverige, och de har också en mer positiv och öppen beredskap för att ha en finländare som vän. Svenskarna anser också att det svenska "klimatet" gentemot finländare är mer positivt än vad finländarna anser om det finska klimatet gentemot svenskar. Svenskarna tycks också känna ett kortare subjektivt värderingsavstånd till finländarna än vad finländarna gör till svenskarna. Svenskarna föreställer sig med andra ord att de själva och finländarna är mer lika i sina grundläggande värderingar än vad finländarna anser om sig själva i förhållande till svenskarna.

Om man slår samman de tre aspekterna av hur finländare och svenskar ser på varandra till ett helhetsmått visar det sig att kvinnor har en mer positiv syn på grannfolket än vad männen har. Samma sak gäller för de äldre i jämförelse med de yngre. Om de yngre inte kommer att ändra sig och bli mer positiva kan synen på respektive grannfolk komma att bli mer negativ i takt med att dagens äldre åldersgrupper med sin mer positiva syn blir en allt mindre andel av befolkningen. Däremot visar sig utbildning och inkomst inte ha någon betydelse för hur man ser på sitt grannfolk. Slutligen har de självöverskridande värderingarna en positiv betydelse. Ju mer man omfattar dessa, desto mer positiv syn tenderar man att ha på respektive grannfolk. Samma förhållande visar sig för dem som har större grannlandskunskap och som känner större förtroende för grannlandets institutioner.

Avslutningsvis kan man således konstatera att Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning har visat att svenskarna har en mer positiv bild av både Finland och finländarna än vad finländarna har av Sverige och svenskarna. En mycket intressant fråga gäller hur man skall förklara dessa skillnader. Rapporten avslutas med en kort diskussion om denna problematik. I anslutning till tidigare forskning framhåller rapporten att finländarna på grund av sina historiska erfarenheter skulle kunna vara mer präglade av en negativ självbild och större misstro mot andra nationaliteter, inklusive svenskarna. En annan förklaring skulle kunna utgå från att svenskarnas positiva syn på Finland och finländarna är en jämförelsevis sen utveckling som bland annat kan hänga samman med att Sverige under de senaste decennierna har tagit emot nya stora invandrargrupper som delvis har ersatt de finländska invandrarna som en ifrågasatt minoritet.

Att jämföra kulturen i Finland och Sverige

Man kan knappt förstå de likheter och olikheter som finns mellan dagens finska och svenska kultur utan att ta hänsyn till hur relationerna mellan de båda länderna har utvecklats i ett historiskt perspektiv. Rapporten inleds därför med en kort historisk överblick över hur banden mellan Finland och Sverige har förändrats över tid.

En kort historisk tillbakablick på relationerna mellan Finland och Sverige

Under mer än 500 år från tidig medeltid fram till början av 1800-talet var Finland en del av det svenska riket. Situationen förändrades emellertid efter 1808–1809 års krig mellan Sverige och Ryssland. Efter freden i Fredrikshamn övergick Finland år 1809 till att bli ett autonomt storfurstendöme under Ryssland och tsar Alexander den förste. Historiker av facket har mycket skilda uppfattningar om vilka likheter och olikheter som fanns mellan den finska och svenska kulturen under den tid då båda länderna var förenade. Några anser att det långt före rikssprängningen hade funnits en finsk etnisk gemenskap och en finsk kultur som pekade fram mot att de olika delarna av det svenska riket så småningom skulle utvecklas till skilda stater. Andra har istället betonat att kulturen i de båda delarna av det svenska riket var jämförelsevis homogen. Ett tecken på den saken skulle vara att kulturen i de båda delarna hade formats under samma statsrättsliga regelverk (Bladh & Kuvaja 2005; Catomeris 2004, kap 2). Man har också pekat på kyrkans betydelse för att skapa en likformig luthersk enhetskultur i de båda länderna (Meinander 2006, 59f).

Efter rikssprängningen år 1809 började Finland alltmer att vända blickarna mot sin mäktiga granne i öster. Detta innebar dock inte att kontakterna med Stockholm och Sverige samtidigt skulle ha minskat i någon större omfattning; handelsförbindelserna med Sverige förblev exempelvis täta. I Sverige hade förlusten av Finland sakta börjat leda till att man tonade ned Finlands betydelse, och det Finland man hade förlorat kom till viss del att ”glömmas bort”. När Finland år 1917 efter drygt 100 år under rysk överhöghet blev självständigt förändrades relationerna till Sverige på nytt. Sveriges agerande i Ålandsfrågan (1918–1921) och stödet från Sverige till den svenska sidan i den finska språkstriden bidrog till att kyla ned relationerna. På samma sätt förhöll det sig under

vinterkriget 1939–1940 då många finländare önskade att det svenska stödet skulle ha varit större.

Efter 2:a världskriget ökade emellertid samarbetet mellan de båda länderna. Sverige kom att bli något av ett modelland för många finländare och Finland började utveckla en socialpolitik som liknade den svenska. Båda länderna kom således att genomföra den generella välfärdspolitik som brukar beskrivas som den ”nordiska” eller ”socialdemokratiska” modellen. Att Sverige under 1960- och 70-talen hade högre levnadsstandard än Finland bidrog emellertid till en stor arbetskraftsinvandring från Finland till Sverige. Denna invandring har medfört att det finns en jämförelsevis stor minoritet av finländare som lever i Sverige. Samtidigt har den långa historiska föreningen mellan Sverige och Finland medfört att det i Finland finns en inte obetydlig minoritet av finlandssvenskar som har svenska som modersmål. Dessa båda minoriteter har å ena sidan bidragit till fördjupade relationer mellan Finland och Sverige, men de har å den andra sidan också lett till etniska spänningar inom respektive land.

På sätt och vis kan man säga att efterkrigstidens utveckling av tätare band mellan Finland och Sverige fick en naturlig fortsättning då de båda länderna återigen blev förenade i en politisk union, men nu som självständiga medlemmar i EU. I ett mycket långt historiskt perspektiv kan man med andra ord se en process där två delar av samma rike tvingades gå skilda vägar för att därefter återigen få tätare relationer som slutligen befästes genom att de båda länderna så småningom blev medlemmar av en och samma större union. Om man betraktar relationerna mellan Finland och Sverige i ett mycket långt tidsperspektiv kan man med andra ord säga att utvecklingen har gått i en pendelrörelse från samhörighet till åtskillnad till ny samhörighet, men nu på en högre europeisk nivå.

I ekonomiska hänseenden har de båda länderna blivit allt mer likvärdiga (Aunesluoma & Fellman 2006). Under slutet av 1800-talet var de ekonomiska skillnaderna mellan länderna stora, och denna skillnad märktes fortfarande under 1960- och 70-talen. En detaljerad jämförelse av välfärden i de nordiska länderna vid 1970-talets början visade att välfärden var högst i Sverige och lägst i Finland (Allardt 1975, 141). Därefter har Finland närmast sig de svenska nivåerna. Under vissa år har Finland till och med haft högre BNP per capita än Sverige, och ländernas ekonomier har blivit allt mer integrerade. Stora finska företag som exempelvis Nokia är viktiga aktörer på den svenska marknaden, och många svenska företag har betydande marknadsandelar i Finland. Inom båda länderna ser man också positivt på grannlandets ekonomiska förutsättningar. ”I Sverige sneglar man mot Finland och påstår att den finska ekonomin och relationerna mellan företagen och den politiska ledningen sköts bättre än i Sverige, samtidigt som man i Finland menar att det finns mycket att lära av svenskarna om företagsledning och om hur speciellt handels- och tjänsteföretag klarar sig i den globala konkurrensen” (Aunesluoma & Fellman 2006, 12). Det finns också många storföretag med inflytelserika ägare på båda sidor av Bottniska viken. Företag som Stora Enso, Nordea (MeritaNordbanken) och TeliaSonera är välkända exempel på den omfattande ekonomiska integrationen mellan Finland och Sverige (Andersson & Krantz 2006, 56).

Vid sidan av de ekonomiska förbindelserna finns en rad andra aspekter på relationerna mellan Finland och Sverige som förtjänar uppmärksamhet. Under historiens gång har det således funnits stora befolkningsrörelser mellan de båda länderna. Svenskar befolkade Finlands kusttrakter och Åbolands skärgård redan under 1100-talet. Efter freden i Nöteborg 1323 anses inflyttning från Sverige vara en av de faktorer som bidrog till att de svenska och finska områdena knöts fastare till varandra. Men det har också förekommit migration i motsatt riktning. Stockholm lockade invandrare från Finland redan under medeltiden, och på 1600-talet valde jämförelsevis många finländare att flytta från Savolaxområdet i Finland till Värmland, Bergslagen och mellersta Norrland i Sverige för att försörja sig på svedjebruk (så kallade svedje- eller skogsfinnar).

Den nordiska tull- och passunionen från 1950-talet lade grunden till en fri nordisk arbetsmarknad och de båda ländernas medlemskap i EU har befast detta förhållande. Den fria arbetsmarknaden har som redan nämnts bidragit till att efterkrigstiden har sett en betydande finsk invandring till Sverige. Invandringen hade en kraftig topp under slutet av 1960-talet. Det totala antalet invandrare från Finland till Sverige under efterkrigstiden uppgår till drygt en halv miljon finländare. Den största delen av de finländska invandrarna kom från de lägre samhällsklasserna i Finland, och dessutom var kvinnor och finlandssvenskar något överrepresenterade (Junila & Westin 2006, 26f). Även om det skedde en viss återinvandring till Finland, valde många av de finländska emigranterna att anta svenskt medborgarskap. Den svenska befolkningsstatistiken från år 2000 visar att enbart hälften av dem som var födda i Finland men som bodde i Sverige hade kvar sitt finska medborgarskap (Junila & Westin 2006, 28). I detta sammanhang kan det också vara värt att nämna att bland dagens svenskar som är födda i Sverige så har cirka en halv miljon minst en förälder som är född i Finland. Det finns med andra ord ett betydande finskt inslag i den svenska befolkningen. Detta är för övrigt ungefär lika stort som inslaget av finlandssvenskar i den finska befolkningen. När det gäller befolkningsrörelser över Bottniska viken kan man slutligen peka på betydelsen av de många kontakter och möten som kommer till stånd genom att finländare firar semester i Sverige och att svenskar gör samma sak i Finland. Turismen över Bottniska viken är med andra ord betydande.

Det finns också andra sidor av förhållandena mellan Finland och Sverige som förtjänar uppmärksamhet. Man kan exempelvis peka på gemensamma influenser och kontakter inom konst, litteratur, teater och musik. Här brukar man peka på att modernismen i betydande utsträckning spreds från Finland till Sverige (Hägg 2003, 315f). För att nämna ett annat exempel har sannolikt de finska Muminrollen och den svenska Pippi Långstrump bidragit till att fördjupa de kulturella kontakterna över Bottniska viken. Också inom forskning och högre utbildning finns en rad samarbeten. När det gäller industriellt inriktad forskning kan nämnas att både Sverige och Finland har kommit mycket långt när det gäller att utveckla patent. Sverige har något fler patent än Finland, samtidigt som den svenska utvecklingen visar tillbakagång och den finska visar tillväxt (Anheier & Isar 2007, 418f).

I stället för att fördjupa oss i sådana aspekter väljer vi emellertid avslutningsvis att kortfattat kommentera idrottens betydelse. I folkliga sammanhang är sannolikt idrottsutbytet mellan

Finland och Sverige en återkommande anledning till fördjupad kontakt mellan de båda folken. Ishockeymatcherna mellan de ”finska lejonerna” och de ”svenska kronorna” möts regelmässigt av stort engagemang, inte minst då det gäller medaljer i de stora internationella mästerskapen. Många finländare spelar i den svenska elitserien, och finländare och svenskar är inte sällan lagkamrater i NHL:s topplag i USA och Canada. De årliga landskamper i friidrott som växelvis hålls i Finland och Sverige är ett annat exempel på ett mycket uppmärksammat idrottsutbyte mellan de båda länderna. Hårda duster mellan finska och svenska skidåkare är ytterligare exempel på samma sak. I andra sporter är konkurrensen mindre hård, och finländare och svenskar kan med viss skadeglädje yvas över de egna stjärnornas meriter och grannlandets tillkortakommanden (till exempel Formel 1 och backhoppning för Finlands del; fotboll och curling för Sveriges). Många svenskar är imponerade av den finska sisun, och många finländare ser med viss avund på det välorganiserade svenska tennisundret, åtminstone för något decennium sedan. När man betänker vilken stor betydelse idrotten har för de folkliga relationerna mellan Finland och Sverige kan man förvånas av att det stora forskningsprogrammet ”Svenskt i Finland – finskt i Sverige” så vitt bekant inte innehöll ett enda delprojekt om denna sida av relationerna mellan de båda länderna.

När det gäller idrottens betydelse finns dock intressanta undantag som har visat vilken betydelse idrott har haft för den folkliga identiteten i de nordiska länderna. ”In Norway and Finland sport has become a crucial dimension of national self-definition (and) similar strongly correlations between sport and national identity are common also in Sweden and Denmark ... on the level of outdoor activities it is obvious that sport in the Nordic world is understood to establish a decisive part of a special spirit of community” (Meinander 1998, 6). Det finns med andra ord goda skäl att uppmärksamma idrottens betydelse när man skall diskutera kulturella likheter mellan Finland och Sverige.

Finland och Sverige har således en lång och delvis sammanflätad historia med täta band, men de båda länderna har också sett perioder av åtskillnad och särart. Eftersom det inom kort är 200 år sedan de båda länderna kom att gå skilda vägar finns det anledning att uppmärksamma huruvida ”1809 års skilsmässobarn” fortfarande omfattar samma kulturella ordningar eller om kulturen i de båda länderna skiljer sig åt. Det är därför hög tid att börja diskutera vad man skall jämföra för att kunna besvara den frågan.

Kultur, livsstil och identitet i Finland och Sverige

När man skall undersöka vilka kulturella skillnader och likheter som finns mellan Finland och Sverige ställs man omedelbart inför problemet att begreppet kultur är mångtydigt och att det följaktligen kan innebära en rad olika saker. Inledningsvis skall vi därför kortfattat redogöra för våra utgångspunkter i denna fråga.²

² Inledningen till denna rapport bygger på två tidigare artiklar som dels har fokuserat på Sverige som ett kulturellt ”annorlunda land” (Pettersson & Esmer, 2005), dels på den mer generella frågan om vad som kan avses med det undflyende uttrycket ”grundläggande värderingar” (Pettersson, 2005).

På ett förenklat sätt kan man säga att det finns två huvudalternativ att välja mellan när man skall bestämma sig för vad som menas med kultur. Å ena sidan kan man välja att koncentrera sig på de ”sköna konsterna” som exempelvis litteratur, konst, musik, dans och teater. I ett sådant perspektiv ser man kultur som en avgränsad del av samhället, och man kan exempelvis lägga vikt vid att riksdag och regering har ett politiskt ansvar för denna del av samhällslivet. Så är fallet i både Finland och Sverige. I båda länderna finns en särskild minister för kulturfrågor, och i båda länderna har riksdagen beslutat om en särskild budget för olika kulturpolitiska ändamål. Om man söker efter kulturella likheter och skillnader mellan Finland och Sverige ur ett sådant perspektiv kunde man därför jämföra hur kulturpolitiken är utformad i de båda länderna, hur mycket pengar som anslås i respektive land till olika kulturella ändamål, i vilken utsträckning kulturpolitiken står i centrum för den politiska debatten, hur internationellt uppmärksammade skilda kulturella uttrycksformer från de båda länderna är, om tyngdpunkten ligger på musik eller film, etc. Internationellt jämförande statistik för några av dessa aspekter har nyligen publicerats i det stora samlingsverket *Conflicts and Tensions. The Cultures and Globalization Series 1* (Anheier & Isar 2007).

Men när man skall bestämma vad som menas med kultur kan tankarna också gå i en helt annan riktning. I ett sådant perspektiv ser man inte kultur som en avgränsad sektor av samhället eller som något som det skulle finnas en särskild kulturansvarig för. I stället tänker man på kultur som något som genomsyrar alla delar av samhället och som i stället för konst, teater och dans som mer eller mindre isolerade fenomen handlar om folkliga normer och värderingar, handlingsmönster och tankesätt. Att se på kultur på ett sådant sätt är inte någon ny företeelse. En av kulturanthropologins främsta klassiker E. B. Taylor framhöll redan i slutet av 1800-talet att begreppet kultur i första hand syftar på människors kunskaper, trosföreställningar, moraliska övertygelser och sedvänjor. På motsvarande sätt säger en nutida kulturanthropolog att begreppet kultur ”refers to the norms, values, standards by which people act, and it includes the ways distinctive in each society of ordering the world and rendering it intelligible” (Murphy 1986, 14). En annan nutida begreppsbestämning går i samma riktning: ”Culture is a fuzzy set of attitudes, beliefs, behavioural norms, and basic assumptions and values that are shared by a group of people, and that influence each member’s behaviour and his/her interpretations of the ’meaning’ of other people’s behaviour” (Spencer-Oatey 2000, n.p.). Att kultur sägs ha med ”the system of ideas, such as values, beliefs, and norms [thus mores, folkways, and rituals which] constrain the thoughts and actions of individuals” (Johnson-Cartee & Copeland 2004, 10) att göra är ytterligare ett uttryck för samma breda synsätt.

Om man utgår från en sådan bred syn på vad som skulle vara finländsk och svensk kultur kan man säga att den visar sig i vad finländare och svenskar anser om vad som är rätt och vad som är fel, vad som är viktigt och vad som är oviktigt, och också i hur de ser på både sig själva och varandra. Finländares föreställningar om vilka kulturella avstånd som finns mellan dem själva och svenskar skulle med andra ord vara en del av den finska kulturen, och svenskarnas bilder av vad som kännetecknar finländare skulle på motsvarande sätt vara en komponent av den svenska kulturen. Och genom att komponenter antas

ligga bakom och forma finländares och svenskars kontakter med varandra är de intressanta också ur ett mer allmänt samhällsperspektiv. Den som är intresserad av relationerna mellan Finland och Sverige har således all anledning att beakta de kulturella likheterna och skillnaderna mellan de båda länderna.

Den här rapporten bygger på ett sådant antropologiskt kulturbegrepp. Vår analys av kulturella likheter och skillnader mellan Finland och Sverige kommer således inte att vara inriktad på skillnader i läs- och teatervanor, konst- och musikvanor, konsumtion och produktion av mer eller mindre klassisk finkultur. Det antropologiska kulturbegrepp som vi bygger på är i stället inriktat på de värderingar, trosföreställningar, mentaliteter och livsstilar som finns i de båda länderna. Även om mentalitetsbegreppet är mångtydigt kan man säga att det på motsvarande sätt som begreppet kultur riktar uppmärksamheten mot sådant som har med tankefigurer, normer, livsåskådningar, religiösa trosövertygelser, rutiner och vanor att göra (Daun 2005). Något liknande gäller även för begreppet livsstil som dessutom har en tydlig koppling till de viktiga identitetsfrågorna.

Sociologen Anthony Giddens har exempelvis betonat att en människas livsstil, inklusive de värderingar som ingår i denna, är själva kärnan i hennes identitet (Giddens 1992). Man kan också säga att en människas livsstil kommer till uttryck på tre nivåer, nämligen som grundläggande värderingar, som i sin tur kommer till uttryck i mellanliggande attityder, som i sin tur manifesteras i yttre handlingar. I en innehållslig mening omfattar en livsstil både ”utåtriktade” materiella och estetiska aspekter av mänskligt liv och ”inåtriktade” etiska och religiösa (Johansson & Miegel 1992). Mot den bakgrunden kan man hävda att kulturella skillnader och likheter mellan finländare och svenskar kommer till uttryck i deras livsstilar, inklusive de delar som har att göra med deras grundläggande värderingar och trosövertygelser. Och eftersom finsk och svensk identitet är nära förbunden med de livsstilar som finländare och svenskar har valt, kan man också hävda att likheter och skillnader i sådana hänseenden säger något om vilka likheter och skillnader som finns när det gäller deras identiteter.

Sammanfattningsvis handlar därför frågan om vilka kulturella skillnader och likheter som finns mellan Finland och Sverige om vilka värderingar, mentaliteter och livsstilar som omfattas av dem som lever i dessa båda länder. Det kan gälla hur de ser på ekonomi och politik, på yrkesliv och förvärvsarbete, på familjeliv och förhållandet mellan föräldrar och barn, på relationerna mellan kvinnor och män, på lag och rätt, på religion och moral. Med utgångspunkt i en sådan kulturförståelse kommer vi i nästa avsnitt att redogöra för tre olika synsätt på vad som skulle vara de mest grundläggande sidorna i finländsk och svensk kultur.

Vad är grundläggande värderingar?

Det antropologiska kulturbegrepp som vi utgår från är inriktat på folkliga värderingar, trosföreställningar, mentaliteter, livsstilar och handlingsmönster. Ett så allmänt och jämförelsevis vagt begrepp måste emellertid preciseras innan det blir användbart för en mer

detaljerad jämförelse av kulturen i Finland och Sverige. För att inte förlora oss i ett svåröverskådligt antal mer eller mindre perifera detaljer kommer vi därför att jämföra kulturen i de båda länderna i tre centrala och grundläggande aspekter eller dimensioner. På engelska kallas en sådan metod för "the dimensional approach". Metoden innebär att man söker efter "the ultimate, most frugal, and yet most meaningful basic set of axes with which to explain the broad range of attitudes, beliefs, life styles and the diversity of practices among large populations across societies" (Vinken et al. 2004, 8). Grundläggande kulturdimensioner eller grundläggande värderingar kan med andra ord ses som ett slags "lim" som binder samman människors uppfattningar och synsätt i en rad olika delfrågor till någotsånär sammanhållna helheter. Den som vill jämföra kulturen i olika länder i sådana helheter måste med andra ord först finna de kultur- eller värderingsdimensioner som skulle vara mest grundläggande. Det finns åtminstone tre olika sätt att lösa denna uppgift. Nedan redogör vi kortfattat för dessa.

Vilka värderingar pekats ut av grundlagen?

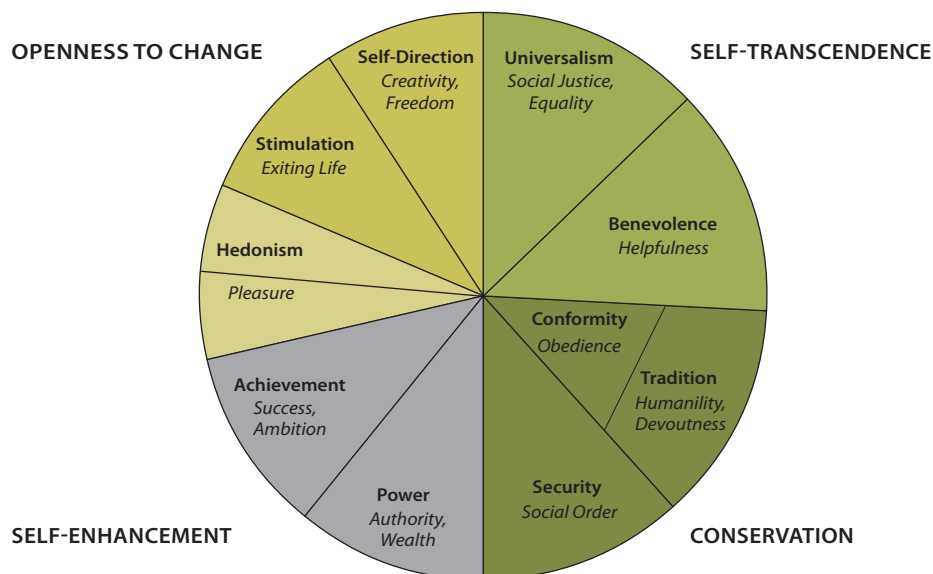
För det första kan man ta sin utgångspunkt i vad grundlagen i de båda länderna har att säga om vad som är viktigt och grundläggande. I ett demokratiskt samhälle bygger grundlagen på de värderingar som medborgarna anser vara mest grundläggande för samhällslivet. Grundlagarna och den värdegrund de vilar på har formulerats i vederbörlig demokratisk ordning. De värderingar som grundlagarna vilar på kan därför också ses som politiska mål. Även om dessa mål inte har realiserats fullt ut kan de ändå sägas vara uttryck för samhällets grundläggande värderingar.

Den finska grundlagen betonar människovärdets okränkbarhet och den enskilda människans frihet och rättigheter. Enligt Finlands grundlag tillkommer statsmakten folket, som företräds av riksdagen, och Finland skall styras som en parlamentarisk demokrati. Enligt den svenska grundlagen skall den offentliga makten utövas med respekt för alla människors värdighet, frihet och lika värde och folkstyrelsen skall verka genom ett demokratiskt parlamentariskt statsskick. Både den finska och svenska grundlagen pekar med andra ord på ett parlamentariskt demokratiskt styrelseskick, människovärdets okränkbarhet och sociala och politiska fri- och rättigheter som grundläggande värden. En intressant uppgift för den som vill jämföra den grundläggande folkliga kulturen i Finland och Sverige är därför att kartlägga i vilken utsträckning medborgarna i de båda länderna anser att demokrati och mänskliga fri- och rättigheter är viktiga och centrala värden.

Vilka värderingar pekats ut av ett socialpsykologiskt perspektiv?

Men det finns också andra sätt än att utgå från grundlagen när man skall avgöra vilka värderingar som skulle vara grundläggande för det finska och svenska samhället. Man kan exempelvis utgå från ett mer socialpsykologiskt perspektiv. Ett välkänt sådant har formulerats av den israeliske socialpsykologen Shalom Schwartz. Han utgår från att ett samhälles grundläggande värderingar ger riktlinjer för hur samhället skall komma till rätta med tre mer eller mindre ofrånkomliga grundproblem som varje samhälle står

inför. Dessa tre problem gäller för det första hur samhället skall förhålla sig till sin omvärld, för det andra hur samhällsmedlemmarna skall förhålla sig till samhället och dess auktoriteter, och för det tredje hur medborgarna skall förhålla sig till varandra (se exempelvis Schwartz 1999, 2004, 2006). Schwartz antar vidare att dessa tre grundproblem hanteras genom olika kombinationer av 10 grundläggande värderingsdimensioner. Dessa bildar i sin tur en organisk helhet med två överordnade värderingsorienteringar. En grafisk modell kan illustrera hur Schwartz modell är uppbyggd.³ **Modellen beskrivs grafiskt nedan.**

Organized by motivational similarities and dissimilarities

Modellen bygger således på 10 olika värderingar som kan placeras på olika avstånd från varandra på cirkelns omkrets. De 10 värderingarna är organiserade i konstellationer som bildar varandras motsatser. Rättvisa (social justice) och jämlikhet (equality) bildar tillsammans med medkänsla och solidaritet (benevolence) vad Schwartz kallar *självöverskridande värderingar (self-transcendence)*. Motsatsen till sådana självöverskridande värderingar är att prioritera egen framgång (self-enhancement), något som visar sig genom att man tycker att det är viktigt att ha auktoritet och materiella tillgångar (power) och av att man lägger stor vikt vid att uppnå de mål man har formulerat för sig (achievement). Ett annat motsatspar återfinns mellan å ena sidan sådana värderingar som prioriterar att *bevara det befintliga* (conservation) och å andra sidan sådana som prioriterar *förändring*. Viljan att bevara det befintliga visar sig genom att man värdesätter säkerhet (security), konformitet (conformity) och de rådande kulturella traditionerna (tradition). Motsatsen till att bevara det befintliga är *förändringsbenägenhet* (openness to change) som bygger på att man värdesätter kreativitet, frihet, spänning och hedonistisk njutning.

3 Bilden har hämtats från hemsidan för European Social Survey: <http://naticent02.uuhost.uk.uu.net/>.

En poäng med Schwartz modell för grundläggande värderingar är att den inte förutsätter att människor antingen skulle bejaka eller förkasta en given grundvärdering utan att den i stället förutsätter att de kan omfatta dessa med olika intensitet. Modellen utgår således inte från att människor skulle ha en absolut syn på säkerhet så att de antingen i alla lägen skulle förkasta säkerhet helt och hållet eller att de överallt och alltid skulle bejaka säkerhet till hundra procent. Modellen förutsätter i stället att människor som befinner sig i olika situationer kan anse säkerhet vara mer eller mindre viktigt och väsentligt. Detta är en fundamental skillnad gentemot sådana värden som utpekats av grundlagen. Varken den finska eller svenska grundlagen säger att demokrati är någonting som man kan förhålla sig till på olika sätt, beroende på situationen.

Utifrån denna begreppsbyggnad skiljer således Schwartz mellan två överordnade bipolära grundläggande värderingsorienteringar. Dessa båda grundläggande värderingsdimensioner är för det första självöverskridande värderingar visavi en hög värdering av egen framgång och för det andra förändringsbenägenhet visavi att bevara det befintliga. Enligt hans synsätt är således grundläggande värderingar inte något som man antingen har eller inte har, utan något som man kan ha mer eller mindre av i olika kombinationer. Modellen utgår med andra ord inte från att olika grupper antingen skulle vara fullständigt för eller emot förändring, utan att de i stället gör olika prioriteringar och avvägningar mellan att bevara och att förändra.

Vilka värderingar pekats ut av ett empiriskt nedifrånperspektiv?

Ett tredje teoretiskt perspektiv på vad som skulle vara människors grundläggande värderingar har framförts av den amerikanske statsvetaren Ronald Inglehart (1990, 1997; Inglehart & Welzel 2005). Till skillnad från Schwartz utgår Inglehart inte från några detaljerade förhandsantaganden om att människors grundläggande värderingar har formats för att komma till rätta med några på förhand preciserade samhällsproblem. Hans utgångspunkt har i stället varit att analysera stora intervjumaterial om människors värderingar från en rad olika länder. Utifrån resultaten av dessa analyser har han därefter skapat en modell för två generella värderingsdimensioner. Ingleharts två grundläggande värderingsorienteringar har således till skillnad från Schwartz båda dimensioner en empirisk och induktiv karaktär. De är med andra ord inte genererade från några bestämda förhandsantaganden om vad som skulle konstituera samhällets ödesfrågor och människors grundläggande värderingar. De är i stället resultat av avancerade statistiska analyser där han har sökt efter de bakomliggande eller dolda tankemönster som ”knyter samman” människors faktiska uppfattningar och åsikter i en rad olika delfrågor till mer eller mindre fast sammanhållna helheter. Dessa bakomliggande tankemönster eller förhållningssätt kan således sägas fungera som ett ”lim” som binder samman svarspersonernas uppfattningar i olika frågor till någotsånär sammanhållna strukturer. Ingleharts båda grundläggande värderingsdimensioner kan beskrivas på följande sätt:

Traditionella värderingar: En stark uppslutning runt de traditionella värderingarna utmärks exempelvis av att gudstro spelar en central roll i ens liv, att man anser att det är

mycket viktigt att lära barn lydnad och respekt för religion, att man tycker det vore bra om man fick större respekt för auktoriteter, att man ogillar abort samt av att man är stolt över sin nationella tillhörighet. Sammanfattningsvis brukar man säga att den traditionella värdeorienteringen är centrerad kring en stark uppslutning kring de tre värdeauktoriteterna ”religion, familj och fädernesland”. Motsatsen till traditionella värderingar brukar kallas sekulära-rationella.

Emancipativa frihetsvärden (self-expression values): De emancipativa frihetsvärdena utmärks exempelvis av att individuell identitet och integritet prioriteras framför ekonomisk säkerhet och trygghet, av subjektiv livstillfredsställelse, av att man accepterar skilda sociala minoriteter som exempelvis homosexuella, av stort förtroende och stark tillit till andra och av att man deltar aktivt i olika typer av protesthandlingar som exempelvis namninsamlingar. Motsatsen till de emancipativa frihetsvärdena brukar kallas överlevnadsvärden (survival values).

Det är viktigt att notera att Ingleharts båda grundläggande värderingsdimensioner är relativt robusta och okänsliga för vilka speciella indikatorer man råkar välja för en viss analys. Även om man byter ut de indikatorer som brukar användas mot andra får man i stort sett samma resultat. En analys av så gott som *samtliga intervjufrågor* i de mycket stora material som Inglehart företrädesvis har arbetat med resulterar således i två dimensioner som visar mycket stora likheter med de två dimensioner som beskrevs ovan och som bygger på enbart 10 indikatorer.⁴ Sådana resultat är mycket viktiga eftersom de visar att de aktuella värderingsdimensionerna har en mer generell innebörd än vad en ”närsynt” tolkning av de speciella indikatorer som används i en viss analys kan antyda. Liknande resultat har legat som grund då man har sagt att de traditionella värderingarna är del av en bred värderingsdimension som är centrerad runt ”normativa-religiösa” värdeauktoriteter och att de emancipativa frihetsvärdena berör en bred uppsättning av ”social-liberala” grundvärderingar (Arts et al. 2003, kap 2).

Sammanfattningsvis kan man således konstatera att jämförelser av olika länders kultur kan bygga på tre olika perspektiv på vad som är viktigt och grundläggande. Man kan välja att utgå från grundlagen, från Shalom Schwartz modell för vad som är grundläggande värderingar eller från Ronald Ingleharts modell för samma sak. En övergripande fråga i detta sammanhang handlar i sin tur om i vilken utsträckning de tre olika perspektiven ger olika resultat. Eftersom detta är en viktig fråga för vårt vidkommande kommer vi också att belysa den problematiken. Därmed kan vi övergå till rapportens andra del som skall presentera vilka faktiska skillnader och likheter som finns mellan finländares och svenskers grundläggande värderingar så som dessa har beskrivits ovan.

4 Korrelationskoefficienterna är .64 resp .70; $p < .001$ i båda fallen.

Kulturella skillnader och likheter mellan finländare och svenskar

Material från ett stort internationellt forskningsprojekt

Under de senaste 25 åren har vi arbetat inom ett forskningsprojekt som brukar kallas ”The World Values Survey” (WVS). I Europa brukar projektet kallas ”The European Values Study” (EVS). Projektet började i Europa. Under slutet av 1970-talet blev några kulturforskare intresserade av att studera den kulturella integrationen inom Europa, det vill säga den slags integration som har med folkliga livsstilar och värderingsmönster att göra. Som komplement till studier av den ekonomiska och politiska integrationen mellan de europeiska länderna ville de undersöka vilka skillnader och likheter som fanns mellan de europeiska befolkningarnas grundläggande värderingar och livsåskådningar. För att göra det började forskargruppen samla in stora intervjumaterial om vad de olika europeiska befolkningarna tyckte och tänkte om politik och ekonomi, arbete och fritid, familj och könsroller, relationer mellan barn och föräldrar, religion och moral. För att undersöka hur de kulturella skillnaderna mellan länderna utvecklades över tid fortsatte gruppen med att genomföra samma undersökningar vid olika tidpunkter (se exempelvis Arts et al. 2003, kap 1).

Under projektets 25-åriga livstid har det vuxit långt utanför Europas gränser och det är numer en av de största kulturvetenskapliga jämförande studier som någonsin har genomförts. Allt som allt har ett 80-tal länder medverkat i projektet. Fem stora omgångar med personliga besöksintervjuer har genomförts åren 1981, 1990, 1995, 2000 och 2006 med representativa befolkningsurval om cirka 1000–2000 intervjupersoner i varje land. Den senaste materialinsamlingen kommer att avslutas år 2007. För Sveriges och Finlands del genomfördes materialinsamlingen våren 2006. Våra jämförelser i denna del av vår rapport kommer att bygga på materialet från det 35-tal länder som hittills har genomfört den femte insamlingsomgången. I vart och ett av dessa länder har representativa befolkningsurval om cirka 1 000 till 2 000 slumpvis utvalda svars personer intervjuats vid personliga besöksintervjuer.

Innan vi övergår till att jämföra finländares och svenskars grundläggande värderingar mer i detalj finns det skäl att påminna om att materialet från de globala WVS-undersökningarna

visar att Finland och Sverige är jämförelsevis lika i sina grundläggande värderingar. Om man nämligen ritar en värderingskarta för alla medverkande länder ser man att länder som tillhör samma kulturella tradition, som är närbelägna och som också har en jämförelsevis likartad levnadsstandard tenderar att klunga ihop sig och visa en likartad kultur (se exempelvis Pettersson & Esmer 2005). Om man väljer att se samtliga medverkande länder ur ett sådant fågelperspektiv upptäcker man snart att Finland och Sverige är mycket mer lika varandra än exempelvis Finland och Ryssland. När man i ett sådant fågelperspektiv får en bild av alla de kulturella skillnader och likheter som finns mellan en rad olika länder från jordens alla hörn ter sig således Finland och Sverige som jämförelsevis lika i en rad kulturella hänseenden.

Till skillnad från ett sådant fågelperspektiv är emellertid vår rapport mer inriktad på att leta efter de skillnader som trots allt finns mellan de båda länderna. Med det sagda har vi velat betona att även om vår rapport kommer att vara inriktad på kulturella skillnader mellan Finland och Sverige, får man inte glömma bort att dessa båda länder i ett mer globalt fågelperspektiv ändå måste sägas vara relativt lika i kulturella hänseenden.

Uppfattningar om demokrati och jämställdhet

I ett tidigare avsnitt visade vi att den finska och svenska grundlagen pekar ut demokrati och jämställdhet som två grundläggande värden för det finska och svenska samhället. Det är därför intressant att se hur finländare och svenskar förhåller sig till dessa båda värden. Materialet från den senaste omgången av World Values Survey möjliggör analyser av två aspekter av medborgarnas förhållningssätt till ett demokratiskt styrelseskick i en mer snäv bemärkelse. Den första aspekten utgörs av en positiv inställning till demokrati och den mäts av *två* indikatorer. Dessa handlar om i vilken utsträckning man tycker att det är viktigt att leva i ett demokratiskt land respektive om man anser att det är bra att ha ett demokratiskt styrelseskick.⁵ Den andra aspekten handlar om hur man förhåller sig till tre icke-demokratiska alternativ till ett demokratiskt styrelseskick, nämligen att ha en stark ledare som inte behöver bekymra sig om politiska val, att låta experter och inte riksdag och regering avgöra vad som är bäst för landet, respektive att låta försvarsmakten bestämma.⁶

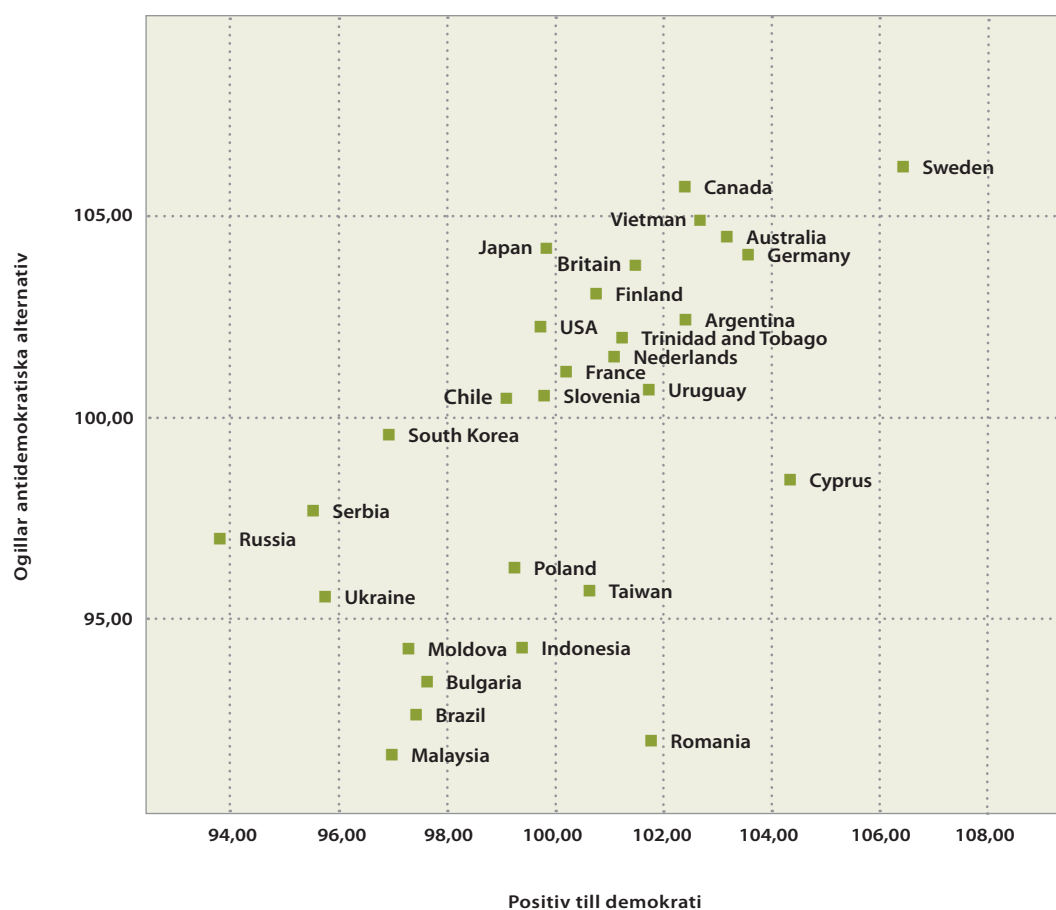
Resultaten från en analys som återges i Appendix (**Tabell A1**) visar att de aktuella indikatorerna kan användas för att analysera de två aspekterna av hur man förhåller sig till ett demokratiskt styrelseskick. Om man vill uttrycka samma sak på ett annat sätt kan man säga att resultatet visar att man kan göra meningsfulla jämförelser mellan hur intervjupersoner från olika länder har svarat på de aktuella intervjufrågorna. Man kan således kort och gott säga att dessa intervjufrågor har visat sig betyda ”samma sak” i de aktuella länderna, också i Finland och Sverige.

5 Den första indikatorn har en 10-gradig svarsskala som går från värdet 1 (”Inte alls viktigt”) till värdet 10 (”Mycket, mycket viktigt”). Den andra indikatorn har en fyrgradig svarsskala som går från värdet 1 (”Mycket dåligt”) till värdet 4 (”Mycket bra”).

6 Samtliga dessa indikatorer har en svarsskala som går från värdet 1 (”Mycket dåligt”) till värdet 4 (”Mycket bra”).

Figur 1 nedan visar hur svarspersonerna från de aktuella länderna förhåller sig till de båda aspekterna av en demokratisk grundsyn. Innan vi kommenterar resultaten vill vi framhålla att det naturligtvis är mycket förenklat att sammanfatta inställningen till demokrati i de aktuella länderna genom att nöja sig med att ange enkla nationella medelvärden för enbart två värderingsdimensioner, låt vara att dessa skulle vara grundläggande. Länderna är knappast inbördes homogena och det finns som regel viktiga undergrupper när det gäller etnisk bakgrund, klasstillhörighet, utbildning, ålder, kön och religion vilka sinsemellan mycket väl kan ha olika synsätt på vad demokrati innebär. Vi vill med andra ord betona att en enkel grafisk bild över hur olika länder placerar sig i en tvådimensionell kulturell egenskapsrymd förvisso är en mycket abstrakt sammanfattning av den grundlagsrelaterade kulturen i de aktuella länderna. Men att något är abstrakt innebär ju inte att det för den skull nödvändigtvis måste vara ointressant!

FIGUR 1. Demokratisyn i 29 länder. Resultat från 2006 års World Values Svey

Som väntat visar Figur 1 ett positivt samband mellan de båda dimensionerna av en demokratisk grundsyn. Det är naturligtvis inte särskilt förvånande att de som är positiva till demokrati också tenderar att ta avstånd från icke-demokratiska alternativ. I själva verket är det kanske mer förvånande att sambandet mellan de båda demokratidimensionerna inte

är starkare än det är. Att sambandet inte är starkare skulle kunna sammanhålla med att svarspersoner från olika länder tenderar att tolka demokratibegreppet på olika sätt och att det ur deras perspektiv inte nödvändigtvis måste finnas någon absolut motsättning mellan att vara positiv till demokrati och att exempelvis förordas att experter och inte riksdag och regering borde bestämma. Vi återkommer längre fram i texten till denna viktiga fråga.

Hur som helst visar resultaten i Figur 1 att svenskarna visar den mest positiva inställningen till demokrati, och också att de är mest negativa till de tre icke-demokratiska sätten att styra ett land. Finländarna tar å sin sida något svagare avstånd från de icke-demokratiska alternativen, och de är också mindre positiva till ett demokratiskt styrelseskick än svenskarna. I den senare aspekten ligger Finland nära medelvärdet för de samtliga länder som finns med i Figur 1. Figuren visar också att de länder som har de lägsta värdena på de båda demokratidimensionerna är länder som ännu inte är helt demokratiserade. Det gäller dels länder som tillhörde det forna Sovjetväldet, till exempel Ryssland, Serbien, Polen, Ukraina och Bulgarien, dels några asiatiska länder som endast delvis har demokratiserats, exempelvis Indonesien och Malaysia.

Resultaten visar således att uppslutningen kring en demokratisk samhällssyn är svagare i Finland än i Sverige. Med tanke på att grundlag och riksdagsordning i de båda länderna pekar ut ett demokratiskt parlamentariskt styrelseskick som ett grundläggande värde är dessa skillnader oväntade. Det finns därför anledning att se lite närmare på dem. **Tabell 1 nedan** visar några uppgifter för detta.

TABELL 1. Uppfattningar om ett demokratiskt styrelseskick bland finländare och svenskar. Resultat från 2006 års WVS-undersökning. Resultaten vägda för att kompensera för mindre skevheter i bortfallet.

1A: Bra att ha ett demokratiskt politiskt system; viktigt att leva i demokrati (Finland n = 953; Sverige n = 945)

Bra att ha demokratiskt system?			Viktigt leva i demokrati?		
	Finland	Sverige		Finland	Sverige
Mycket bra	39,6%	76,2%	Mycket viktigt (10)	44,2%	77,9%
Ganska bra	50,7%	21,7%	Viktigt (9)	22,4%	10,6%
Ganska dåligt	8,9%	1,7%	Ganska viktigt (8)	17,3%	7,3%
Mycket dåligt	0,8%	0,4%	Oviktigt (1 – 7)	15,6%	4,2%
Summa:	100,0%	100,0%	Summa:	100,0%	100,0%
Skillnad?	Ja: Svenskar mer positiva (p < .001)		Ja: Svenskar anser viktigare (p < .001)		

1B: Bra med alternativ till ett demokratiskt system? (Finland n = 1 000; Sverige n = 994)

Bra – dåligt:	Ha stark ledare		Låta experter besluta		Låta försvarsmakten besluta	
	Finland	Sverige	Finland	Sverige	Finland	Sverige
Mycket bra	3,9%	3,7%	8,1%	6,2%	1,4%	0,6%
Ganska bra	18,1%	14,3%	44,2%	29,6%	6,2%	4,2%
Ganska dåligt	37,5%	27,5%	34,9%	39,2%	24,1%	25,5%
Mycket dåligt	40,4%	54,5%	12,8%	25,0%	68,3%	69,8%
Summa:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Skillnad?	Ja: Svenskar tar mer avstånd (p < .001)		Ja: Svenskar tar mer avstånd (p < .001)		Ja: Svenskar tar mer avstånd (p < .01)	

Tvårt emot vad man kan förvänta sig om man utgår från vad den finska och svenska grundlagen säger visar således Tabell 1 en genomgående skillnad mellan de finländska och svenska intervjupersonerna. Svenskarna visar sig vara mer positiva till ett demokratiskt styrelseskick och att leva i en demokrati. De är också mer skeptiska till att ha en stark ledare som inte behöver bry sig om vad riksdag och regering anser, att låta experter och inte de förtroendevalda bestämma, respektive till att låta försvarsmakten bestämma. Vid var och en av dessa indikatorer är skillnaderna mellan finländare och svenskar statistiskt helt säkerställda. Utifrån dessa oväntade resultat kan man med andra ord säga att respektive grundlags utpekande av ett demokratiskt styrelseskick förefaller bättre förankrat bland svenskarna än bland finländarna. Till denna bild hör också att svenskarna har visat sig vara mer intresserade av politik än finländarna och att de också tycker att det är lättare att förstå sig på politiken än vad finländarna gör. Dessa skillnader visar sig klart vid de uppgifter som samlades in av European Social Survey år 2004.

Eftersom det är svårt att finna några avgörande skillnader mellan Finland och Sverige när det gäller hur väl demokratin i de båda länderna fungerar i praktiken inställer sig frågan om hur man skall förklara den starkare demokratiska inställningen bland svenskarna. En möjlig förklaring skulle kunna ta fasta på att partipolitiken är mer polariserad i Sverige än i Finland och att kampen mellan de politiska blocken därför skulle kunna vitalisera svenskarnas syn på hur viktigt ett demokratiskt styrelseskick är. En sådan förklaring borde innebära att svenskar oftare identifierar sig med ett visst parti än vad finländare gör. Materialet från 2002 års European Social Survey stöder detta antagande. En knapp hälft (50 procent) av svenskarna säger att det finns ett speciellt parti som de känner sig mer attraherade av än andra partier, och också att de känner sig stå nära detta parti. Motsvarande värde för finländarna var cirka 10 procentenheter lägre. Svenskarnas partiidentifikation skulle med andra ord vara något starkare än finländarnas och detta skulle således kunna ligga bakom deras starkare uppslutning runt ett demokratiskt styrelseskick.

En annan förklaring skulle kunna vara att svenskar och finländare har olika uppfattningar om vad ett demokratiskt styrelseskick egentligen innebär. Materialet från den senaste WVS-undersökningen ger visst stöd för detta antagande. I intervjuformuläret fanns nämligen ett batteri med frågor om vad man anser vara nödvändiga kännetecken på en demokrati. Bland de aktuella frågorna fanns dels sådana som tar fasta på formella aspekter av en demokrati (att det politiska ledarskapet väljs i fria val, att medborgerliga fri- och rättigheter skyddas mot förtryck, att kvinnor har samma rättigheter som män, att lagar kan ändras genom folkomröstningar). Här visar det sig att svenskarna lägger större vikt vid dessa formella aspekter än vad finländarna gör. I det aktuella batteriet fanns också frågor som handlar om fördelningsmässiga och brottspolitiska konsekvenser av ett lands styrelseskick (att staten beskattar de rika och ger stöd till de fattiga, att arbetslösa får arbetslöshetsunderstöd, att landets ekonomi går bra, att brottslingar får hårda straff). Här visar resultaten att finländarna anser att dessa aspekter är mer nödvändiga kännetecken på en demokrati än vad svenskarna gör. Svenskarna skulle med andra ord lägga större vikt vid de formella aspekterna av en demokrati medan finländarna skulle lägga större vikt vid vad ett sådant styre förmår leverera i form av fördelningspolitik och

brottsbekämpning. Dessutom visar det sig att svenskarnas starkare uppslutning kring ett demokratiskt styrelseskick som sådant försvinner när man kontrollerar för skillnaderna i demokratitolkning (vad det politiska systemet förmår leverera). Att finländarna visade en svagare prodemokratisk inställning hänger således samman med att de i jämförelse med svenskarna lägger större vikt vid vad ett sådant förmår leverera.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att svenskarna visar starkare uppslutning än finländarna runt ett demokratiskt styrelseskick som sådant samt att denna starkare uppslutning förefaller hänga samman med att de har en annorlunda demokratisyn än vad finländarna har. Svenskarnas bedömning av ett demokratiskt styrelseskick tycks vara mer fokuserad på formella aspekter medan finländarnas förefaller vara mer inriktad på vilka konsekvenser som ett sådant styre skulle ha när det gäller fördelningsmässiga och brottspolitiska frågor.

Som ett litet kuriosum kan nämnas att en liknande skillnad mellan Finland och Sverige har visat sig när det gäller synen på kärnkraft. Den svenska kärnkraftspolitiken tycks vara mer inriktad på att följa ett antal fasta principer, medan den finländska skulle vara mer pragmatiskt inriktad (Kaiser & Högselius 2007). En skiljelinje mellan finländares och svenskars uppfattningar i olika samhällsfrågor skulle med andra ord vara att där finländarna tenderar att vara pragmatiska skulle svenskarna vara principstyrda.

En annan aspekt av en demokratisk samhällssyn gäller hur man ser på jämställdhet mellan könen. I 2006 års WVS-formulär fanns fyra intervjufrågor om denna problematik. Dessa var utformade som påståenden om att män borde ha företräde till jobben framför kvinnor när det är ont om arbete, att män är bättre politiska ledare än kvinnor, att en universitetsutbildning är viktigare för en pojke än för en flicka samt att män är bättre lämpade att vara företagsledare än kvinnor. En jämställd syn på förhållandet mellan kvinnor och män visar sig därför i att man tar avstånd från de fyra påståendena. Man kan med andra ord skapa ett enkelt helhetsmått för synen på jämställdhet genom att beräkna hur många av de fyra påståendena som svarspersonerna har tagit avstånd från. Här visar Sverige det högsta värdet medan Finland kommer något lägre på fjärde plats bland de länder som hittills har medverkat i den senaste WVS-undersökningen.

Om man ser lite närmare på de aktuella resultaten visar det sig att en stor majoritet om cirka 80 procent av svenskarna har givit uttryck för en jämställd syn vid vart och ett av de fyra påståendena. Motsvarande andel bland de finska intervjupersonerna är betydligt lägre (cirka 60 procent). Skillnaden är statistiskt helt säkerställd. Svenskarna skulle med andra ord vara mer positivt inställda till jämställdhet än vad finländarna skulle vara. Samtidigt visar sig Finland vara minst lika jämställt som Sverige om man ser till den faktiska samhällspraktiken (jfr senare i rapporten om FN:s jämställdhetsmått). Man kan därför fråga om jämställdhetspolitiken är bättre förankrad bland svenskarna än bland finländarna eller om skillnaden dem emellan när det gäller uppslutningen runt jämställdhet skall förklaras av andra faktorer. Vi återkommer längre fram i rapporten till denna frågeställning.

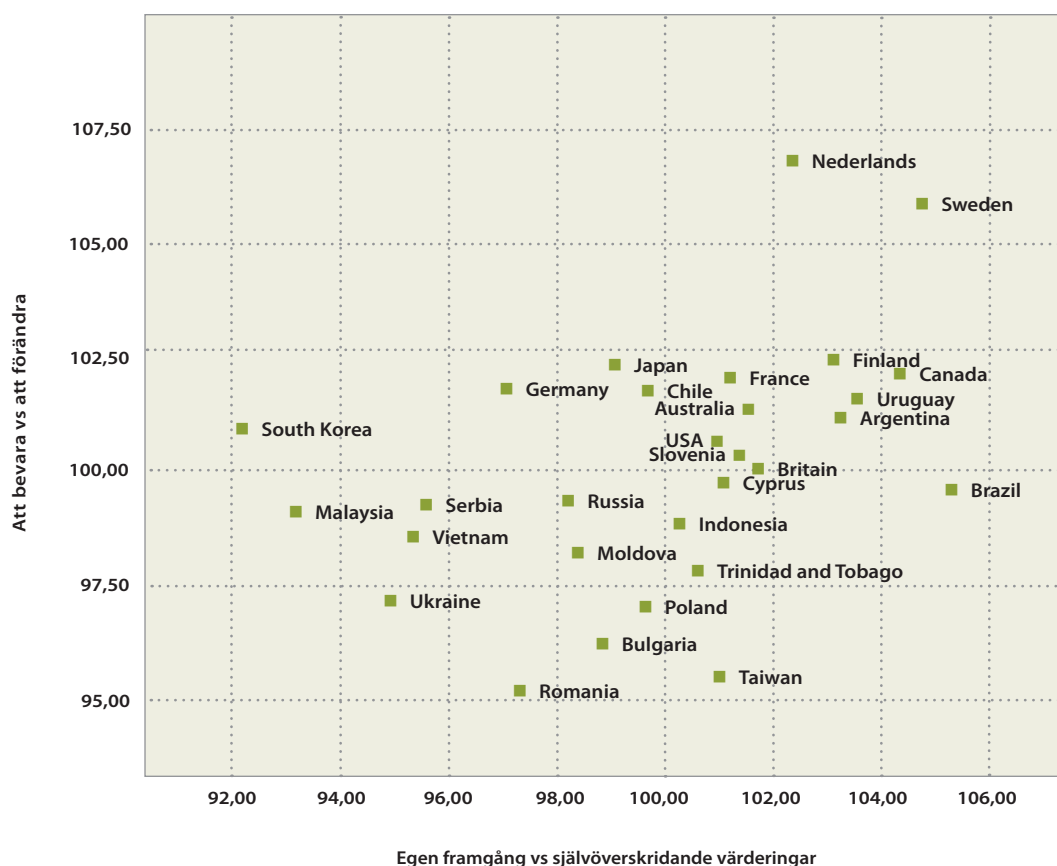
Innan vi lämnar denna fråga kan det slutligen vara av intresse att notera att bland de länder som visar den minsta uppslutningen kring jämställdhet återfinns dels några med islamisk kultur (Indonesien, Malaysia och Irak), dels några som har levt under en kommunistisk regim (Ryssland, Ukraina, Vietnam). Måhända är det sistnämnda förhållandet mer förvånande än det förstnämnda.

Självöverskridande värderingar och förändringsbenägenhet

När man med hänvisning till den finska och svenska grundlagen säger att demokrati och jämställdhet är grundläggande värderingar i de båda länderna har man en normativ utgångspunkt. Det som den normativa grundlagen säger vara grundläggande värden antas också i praktiken vara det. Ett helt annat perspektiv på vad som konstituerar grundläggande värderingar har som redan framhållits utvecklats av den israeliske socialpsykologen Shalom Schwartz. Enligt honom utgörs ett samhälles grundläggande värderingar av den värdegrund som legitimerar samhällets svar på dess "ödesfrågor". Tidigare i rapporten presenterade vi den tvådimensionella modell som han har utvecklat för att karaktärisera denna värdegrund. De två grundläggande värderingsdimensioner som hans modell pekar ut sades för det första vara *självöverskridande värderingar* visavi värderingar som prioriterar *egen framgång*, och för det andra *förändringsbenägenhet* visavi värderingar som prioriterar att *bevara det befintliga*.

När det gäller att empiriskt undersöka dessa värderingar har Schwartz utarbetat olika metoder. Det material som redovisas nedan bygger på korta beskrivningar av fiktiva personer som omfattar de aktuella grundvärderingarna. Ett exempel på en sådan personbeskrivning är följande: "Att komma på nya idéer och vara kreativ är viktigt för den här personen som vill göra saker på sitt eget sätt." Den person som beskrivs så är exempel på en förändringsbenägen individ. Sedan intervjupersonerna har fått ta del av en sådan beskrivning ombeds de ange i vilken utsträckning de själva liknar den beskrivna personen. Metoden har visat sig fungera väl och ge tillförlitliga resultat. En nyligen genomförd stor europeisk samhällsstudie (European Social Survey) har använt metoden för att samla in ett stort material för de grundläggande värderingsdimensioner som Schwartz modell bygger på. En nedkortad variant av denna metod ingick i 2006 års frågeformulär för World Values Survey. Utan att gå in på statistiska detaljer kan nämnas att denna nedkortade version har visat sig fungera jämförelsevis väl. **Figur 2 på nästa sida** visar hur de cirka 30 länder som det för närvarande finns tillgängliga data för placerar sig i Schwartz båda grundläggande värderingsdimensioner.

FIGUR 2. Själväverskridande vs egen framgång samt förändringsbenägenhet vs att bevara. Resultat från den senaste materialinsamlingen inom World Values Survey.

Resultaten i Figur 2 visar att både Finland och Sverige ligger över medelvärdet för de båda aktuella värderingsdimensionerna. I det bestämda hänseendet är med andra ord kulturen i de båda länderna lika. I ett större jämförande perspektiv skulle således förändringsbenägenhet och självöverskridande värderingar som prioriterar det gemensamma bästa på bekostnad av egen framgång vara utmärkande för både Finland och Sverige. Men Figur 2 visar dessutom att Sverige är mer ”annorlunda” än vad Finland är i dessa hänseenden. I själva verket visar Sverige tillsammans med Holland de mest avvikande värdena av alla de länder som finns med i figuren; inget annat land ligger så långt från figurens mittpunkt. I detta hänseende kommer Finland tillsammans med Kanada på fjärde plats. Det finns därför skäl att redovisa några mer detaljerade jämförelser mellan Finland och Sverige i Shalom Schwartz båda grundläggande värderingsdimensioner. **Tabell 2 på nästa sida** visar resultat från dessa jämförelser.

Innan vi kommenterar resultaten finns emellertid skäl att beskriva hur de har beräknats. Schwartz metod bygger som vi redan har beskrivit på att svarspersonerna får ange i vilken utsträckning de tycker att de liknar en person som beskrivs i en kort vinjett. Svaren anges på en sexgradig svarsskala som går från ”Mycket lik mig” till ”Inte alls lik mig”. Svaren poängsätts så att svarsalternativet ”mycket lik mig” ges värdet 6, medan svarsalternativet ”Inte alls lik mig” ges värdet 1. Ett högre svarsvärde vid de aktuella frågorna

visar därför en starkare uppslutning runt de aktuella värderingarna. För att undvika att svaren speglar svarspersonernas allmänna tendens att känna igen sig själv i andra, oavsett vilka värderingar dessa har, bör man korrigera för denna potentiella felkälla. Ett enkelt sätt att göra detta är att subtrahera svaren på de enskilda vinjetterna (personbeskrivningarna) med respektive svarspersons genomsnittliga svar på samtliga frågor i det aktuella frågebatteriet. En sådan korrigering låg till grund för de resultat som redovisades i Figur 2 på föregående sida. Men eftersom resultaten efter en sådan korrigering blir mer komplicerade att redovisa i enkla och lättöverskådliga frekvenstabeller, redovisar Tabell 2 nedan resultat utan den aktuella korrigeringen. Att detta emellertid inte medför någon större felkälla framgår av att den allmänna tendensen att känna igen sig i andra, oavsett vilka egenskaper det gäller, är ungefär lika stor i Finland och Sverige. I själva verket faller den minimala skillnaden mellan de båda länderna i detta hänseende inom den statistiska felmarginalen.

TABELL 2. Resultat för 8 intervjufrågor för Shalom Schwartz två grundläggande värderingsdimensioner. 2006 års WVS-material för Finland och Sverige (vägda resultat; Finland n = 1 005; Sverige n = 1 003).

2A: Självöverskridande värderingar visavi att betona egen framgång

	För den här personen är det viktigt ...							
	att verkligen bry sig om naturen och värna om miljön (självöverskridande)		att hjälpa människorna i sin närhet och att se att de har det bra (självöverskridande)		att vara rik och ha mycket pengar och dyra saker (egen framgång)		att vara mycket framgångsrik och att andra skall erkänna ens prestationer (egen framgång)	
Liknar mig?	Finland	Sverige	Finland	Sverige	Finland	Sverige	Finland	Sverige
Mycket lik mig	20,5%	20,1%	13,5%	32,4%	0,9%	1,0%	2,5%	3,8%
Lik mig	42,8%	32,9%	34,8%	45,6%	4,5%	3,5%	13,0%	15,4%
Delvis lik mig	25,1%	25,0%	31,7%	16,9%	10,5%	11,7%	22,6%	25,1%
Lite lik mig	9,1%	16,3%	14,0%	4,3%	17,4%	18,7%	22,3%	18,2%
Inte lik mig	2,2%	4,7%	5,5%	0,8%	43,1%	46,8%	29,7%	28,8%
Inte alls lik mig	0,4%	1,0%	0,6%	—	23,7%	18,2%	9,9%	8,8%
Summa:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Skillnad?	Ja; p < ,001		Ja; p < ,001		Ja; p < ,05		Ja; p < ,05	
Medelvärde	4,44	4,69	4,35	5,50	2,32	2,38	3,06	3,21
Skillnad?	Ja, p < ,001		Ja, p < ,00		Nej		Ja, p < ,02	

2B: Förändringsbenägenhet visavi att bevara

	För den här personen är det viktigt...							
	att komma på nya idéer, att vara kreativ och att göra saker på sitt eget sätt (förändring)		med äventyr och risker och att leva ett spännande liv (förändring)		att leva i en trygg omgivning och att undvika farligheter (bevara)		att alltid uppträda korrekt och undvika sådant som andra skulle säga är fel (bevara)	
Liknar mig?	Finland	Sverige	Finland	Sverige	Finland	Sverige	Finland	Sverige
Mycket lik mig	18,0%	23,0%	3,9%	4,5%	17,7%	12,6%	6,0%	7,4%
Lik mig	31,1%	32,7%	8,9%	12,1%	33,7%	31,8%	25,2%	22,0%
Delvis lik mig	28,9%	30,6%	16,6%	18,4%	26,2%	25,4%	23,8%	21,9%
Lite lik mig	13,7%	9,2%	19,2%	19,0%	13,1%	17,0%	21,4%	18,3%
Inte lik mig	7,3%	3,8%	31,3%	32,5%	8,0%	10,5%	18,7%	25,0%
Inte alls lik mig	1,0%	0,7%	20,1%	13,5%	1,3%	2,8%	4,9%	5,3%
Summa:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Skillnad?	Ja; p < ,001		Ja; p < ,01		Ja; p < ,001		Ja; p < ,01	
Medelvärde	4,32	4,60	2,75	2,96	4,36	4,11	3,64	3,52
Skillnad?	Ja, p < ,001		Ja, p < ,01		Ja, p < ,001		Ja, p < ,05	

När det gäller de självöverskridande värderingarna visar resultaten i **Tabell 2A** att svenskarna visar större uppslutning runt dessa, framförallt när det gäller att känna omsorg om de människor som finns i ens närhet.⁷ En motsvarande, men mindre skillnad finns när det gäller att värna om miljön. Däremot visar sig inte samma tendens vid de båda frågor som handlar om vilken vikt man lägger vid egen framgång. När man lägger samman resultaten från de båda paren av frågor slår dock skillnaden vid det förstnämnda paret igenom, och resultatet blir att svenskarna lägger större vikt vid självöverskridande värderingar visavi att betona egen framgång. Även om skillnaden är statistiskt helt säkerställd kan man dock knappast säga att den skulle vara särskilt stor. Något liknande gäller för den sammanslagna skalan för förändringsbenägenhet visavi att bevara. Här kan man dock notera att svenskarnas större förändringsbenägenhet och mindre uppslutning runt vikten av att bevara det befintliga visar sig vid var och en av de fyra intervjufrågor som redovisas i **Tabell 2B**.

När det gäller de värderingar som enligt Shalom Schwartz modell skulle vara mest grundläggande finns således sammanfattningsvis en statistiskt säkerställd men inte särskilt stor skillnad mellan svenskar och finländare. Svenskarna lägger större vikt vid de självöverskridande värderingarna i jämförelse med att betona egen framgång och de visar också större uppslutning runt den värderingsdimension som spänner mellan förändringsbenägenhet och vilja att bevara det befintliga. Svenskarna förefaller kort och gott vara mer förändringsbenägna och också mer benägna att prioritera det gemensamma bästa (självöverskridande värderingar) än vad finländarna är.

Emancipativa frihetsvärden och traditionella värderingar

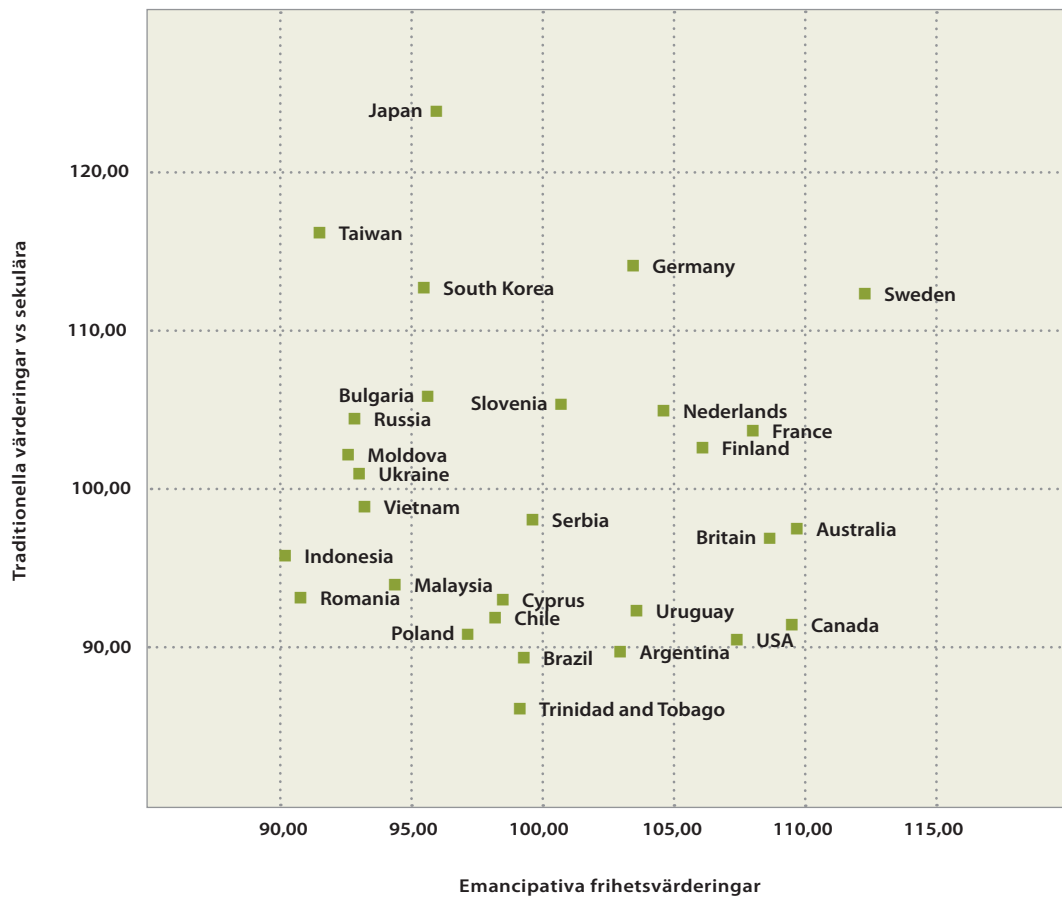
I ett tidigare avsnitt presenterade vi Ronald Ingleharts modell för grundläggande värderingar och framhöll att den sannolikt är den mest välkända av de tre modeller som vi diskuterar i denna rapport. Ingleharts modell räknar som redan nämnts med två grundläggande värderingsdimensioner. Dessa är för det första *Traditionella religiösa värderingar visavi sekulära* och för det andra *Överlevnadsvärden visavi emancipativa frihetsvärden (self-expression values)*. Vi betonade i ett tidigare avsnitt att dessa båda grundläggande värderingsdimensioner är robusta och jämförelsevis okänsliga för vilka speciella indikatorer man råkar välja för en viss analys, och att de därför har en mer generell innebörd än vad en ”närsynt” tolkning av de speciella indikatorer som råkar användas i en viss analys skulle kunna ge vid handen. Detta förhållande sades stå bakom att den traditionella värderingsdimensionen har tolkats som en bred värdeorientering som fångar ett samhälles ”normativa-religiösa” värdeauktoriteter, och att de emancipativa frihetsvärdena har setts som uttryck för en lika bred uppsättning ”social-liberala” grundvärderingar (Arts et al. 2003, kap 2).

⁷ Av utrymmesskäl redovisas inte resultat för två värderingar (en självöverskridande och en som gäller egen framgång) som också mäts av Schwartz frågebatteri. Resultaten för dessa två frågor (som dock har beaktats i Figur 1 ovan) ändrar dock inte de mönster som framgår av Tabell 3.

Tabell A2 som återfinns i Appendix visar att vi har valt att arbeta med fyra indikatorer för att studera de emancipativa frihetsvärdena. Indikatorerna gäller för det första horisontell social tillit (man tycker sig kunna lita på människor man inte känner, människor man träffar för första gången och människor med en annan nationalitet), för det andra tolerans mot minoriteter (homosexuella), för det tredje aktivt deltagande i sociala protester (skriva på en namninsamling, delta i en laglig demonstration, delta i bojkotter, köpstrejker) och för det fjärde en postmaterialistisk inställning som innebär att man lägger större vikt vid att ge människor mer att säga till om och att skydda yttrandefriheten än vid att upprätthålla lag och ordning och att motverka inflation. På motsvarande sätt har vi valt att studera de traditionella värderingarna med fyra andra indikatorer. Dessa avser för det första religion (hur viktig Gud är i ens liv), för det andra ett omvänt autonomiindex (viktigare att lära barn lydnad och en religiös tro än oberoende och beslutsamhet), för det tredje nationell stolthet samt för det fjärde hur angeläget det vore med större respekt för auktoriteter. Att vi har valt att arbeta med just dessa indikatorer för de båda värderingsdimensionerna hänger samman med att vi har velat få jämförbarhet med tidigare studier. Resultaten i Tabell A2 visar att de aktuella indikatorerna kan användas för att ge jämförbara resultat för de olika länder som är med i analysen, också för Finland och Sverige.

Figur 3 på nästa sida visar hur de länder som hittills har medverkat i den senaste materialinsamlingen inom World Values Survey placerar sig i de båda grundläggande värderingsdimensionerna. Det är viktigt att notera att den lodräta axeln för de traditionella värderingarna har vänts så att de länder som har de högsta värdena ligger längst ned i Figur 3. Precis som när det gällde de demokratiska grundvärderingarna visar resultaten att Sverige till skillnad från Finland är något av ett särfall. Sverige visar således höga värden för både de emancipativa frihetsvärdena och låga värden för de traditionella värderingarna. Finland å sin sida ligger närmare mittpunkten i Figur 3, och har således mer genomsnittliga värden för både de emancipativa frihetsvärdena och de traditionella värderingarna. Detta mönster stämmer överens med motsvarande kulturkartor som har byggt på de mycket omfattande materialen från de två näst senaste omgångarna inom World Values Survey åren 1995 och 2000 (se exempelvis Inglehart & Welzel 2005a). Det nya materialet från den senaste WVS-undersökningen visar således så vitt man nu kan bedöma samma tendenser som de tidigare materialen. Men oavsett hur det förhåller sig med detta är den skillnad mellan Sverige och Finland som framgår av Figur 3 statistiskt helt säkerställd. Sverige visar högre värden både för de emancipativa frihetsvärdena och lägre värden för de traditionella.

FIGUR 3. Emancipativa frihetsvärden vs icke-traditionella sekulära.
 Resultat från den senaste materialinsamlingen inom World Values Survey

För att ge en bild av hur stora de aktuella skillnaderna mellan Finland och Sverige är redovisar **Tabell 3 på nästa sida** svarsfördelningar för de indikatorer som ligger till grund för kulturkartan. Resultaten visar att det avstånd som fanns mellan Finland och Sverige på kulturkartan motsvaras av tydliga och statistiskt helt säkerställda skillnader i svarsfördelningarna vid de aktuella intervjufrågorna. I genomsnitt är procentalen för dem som har angivit traditionella värderingar enligt de kriterier som anges i Tabell 3 ungefär 20 procentenheter högre bland finländarna än bland svenskarna. När det gäller de emancipativa frihetsvärdena är mönstret omvänt. Där är de genomsnittliga procentalen för svenskarna ungefär 20 procentenheter högre än finländarnas tal.

TABELL 3. Andelar i Finland och Sverige som uppvisar olika kriterier på emancipativa frihetsvärden och traditionella värderingar. Resultat från 2006 års World Values Survey i Finland (n ca 1 000) och Sverige (n ca 1 000).

Traditionella värderingar	Finland	Sverige	Differens?
Gud viktig (8 – 10 på 10-gradig skala)	37,6%	18,5%	Ja; p < ,001
Minst en indikator av två på traditionell autonomi	40,5%	20,6%	Ja; p < ,001
Mycket stolt över nationell tillhörighet	55,6%	42,6%	Ja; p < ,001
Önskar mer respekt för auktoriteter	43,2%	24,4%	Ja; p < ,001
Medelvärde 4 indikatorer	1,7	1,0	Ja; p < ,001
Emancipativa frihetsvärden			
Emancipativa frihetsvärden	Finland	Sverige	Differens?
Generell social tillit (3 på skala från 0 till 3)	43,3%	62,5%	Ja; p < ,001
Deltagit i samtliga av tre typer av protester	41,9%	65,6%	Ja; p < ,001
Postmaterialism (värdet 4 på fyrgradig skala)	11,5%	24,8%	Ja; p < ,001
Accepterar homosexualitet (10 på 10-gradig skala)	23,6%	60,9%	Ja; p < ,001
Medelvärde 4 indikatorer	1,2	2,1	Ja; p < ,001

Sammanfattningsvis kan man med andra ord konstatera att det finns en betydande skillnad mellan Sverige och Finland när det gäller uppslutningen kring de emancipativa frihetsvärden och de traditionella värderingarna. I jämförelse med Sverige framstår Finland som mer traditionalistiskt och mindre attraherat av olika uttryck för emancipativa frihetssträvanden.

Hur hänger de tre uppsättningarna av grundläggande värderingar ihop?

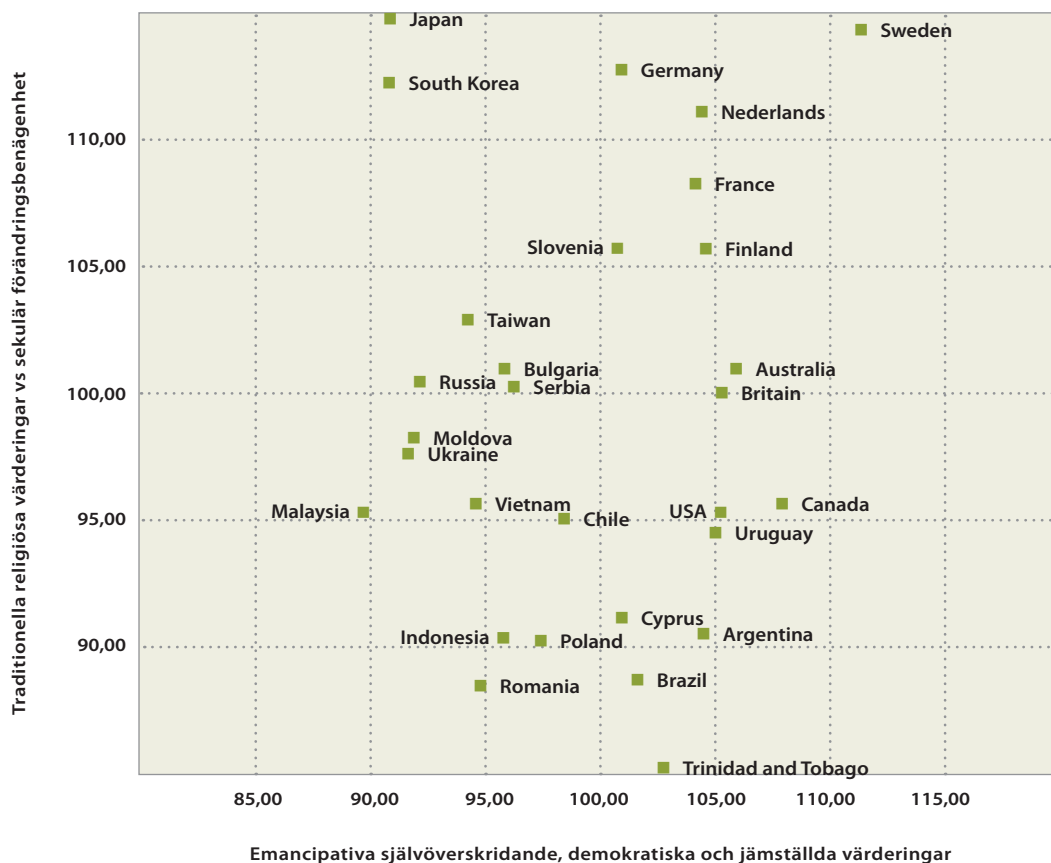
Vi har nu visat resultat för vad som enligt tre olika modeller skulle vara tre olika uppsättningar av grundläggande värderingar. Enbart genom att lägga de tre kulturkartor som vi har redovisat för dessa tre modeller jämte varandra inställer sig misstanken att de på något sätt skulle visa samma sak. Vid var och en av de tre uppsättningarna av grundläggande värderingar visade sig Sverige vara något av ett särfall medan däremot Finland visade mer genomsnittliga värden. Man kan därför intuitivt tycka att de tre uppsättningarna pekar i ”samma riktning”. Svenskarna visade större uppslutning kring de emancipativa frihetsvärdena, och de visade också större uppslutning runt de självöverskridande värderingarna. På motsvarande sätt förhöll det sig vid de mer normativa aspekterna av ett demokratiskt styrelseskick och jämställdhet mellan kvinnor och män. Finländarna å sin sida visade en starkare uppslutning kring de traditionella värderingarna och de visade sig också vara något mindre förändringsbenägna. De var också något mindre attraherade av jämställdhet mellan kvinnor och män.

Det finns också andra likheter mellan hur de olika länderna placerar sig i de olika kulturkartorna. Ett land som faller inom ett visst delområde i en av de aktuella figurerna tenderar exempelvis att falla inom samma delområde vid de övriga. Det finns också mer innehållsliga skäl för att misstänka att de tre uppsättningarna skulle kunna vara relaterade till varandra. På ett allmänt plan förefaller det exempelvis finnas innehållsliga likheter mellan ”traditionella värderingar” enligt Ingleharts modell och ”viljan att bevara” enligt Schwartz modell. Sammanfattningsvis inställer sig således en fråga om man inte skulle kunna ”slå samman” de tre modellerna för grundläggande värderingar till en enda variant.

För att undersöka den möjligheten har vi valt att genomföra en så kallad explorativ faktoranalys av materialet för de tre uppsättningarna av grundläggande värderingar. **Tabell A3** i Appendix redovisar resultaten. Analysen bygger på samtliga 31 500 svars-personer från de 31 olika länder som har ingått i var och en av de tre analyser som vi har redovisat. Analysen bygger med andra ord på ett stort material, och bilden av hur de tre olika uppsättningarna av grundläggande värderingar hänger ihop kan knappast vara uttryck för rena tillfälligheter.

Inte särskilt oväntat visar resultaten att de emancipativa frihetsvärdena, de självöverskridande värderingarna, den demokratiska grundinställningen och den positiva synen på jämställdhet sammanfaller i en enda dimension som förklarar ungefär 30 procent av den totala variationen. Den andra dimensionen som förklarar cirka 20 procent av variationen utmärks av förändringsbenägenhet och låg uppskattning av de traditionella värdeauktoriteterna ”religion, familj och nationell identitet”. Med ledning av dessa resultat kan man beräkna hur de aktuella länderna ligger i de två övergripande värderingsdimensioner som är resultat av de tre sammanslagna modellerna för grundläggande värderingar. Resultatet från dessa beräkningar redovisas i **Figur 4** nedan.

FIGUR 4. Resultat för tre sammanslagna modeller för grundläggande värderingar. Material från den senaste materialinsamlingen inom World Values Survey

Återigen visar sig Sverige ha den mest avvikande värderingsprofilen av samtliga länder. Inget annat land ligger så långt från mittpunkten som Sverige. Därefter kommer Japan, Sydkorea, Malaysia, Trinidad och Tobago och Kanada. Finland å sin sida återfinns bland de länder som ligger närmast figurens mittpunkt (elfte plats från mittpunkten). När man slår samman de tre varianterna av grundläggande värderingar visar sig således ett betydande kulturellt avstånd mellan Finland och Sverige. Bortsett från vilka skillnader och likheter som fanns mellan den finska och svenska kulturen vid början av 1800-talet då Finland och Sverige kom att gå skilda vägar kan man konstatera att de båda länderna två sekler senare utmärks av betydande kulturella olikheter. 1809 års ”skilsmässobarn” har med andra ord utvecklat ganska olika kulturella profiler. Om man vill spetsa till det mönster som framgår av Figur 4 skulle man kunna säga att de syskon som gick skilda vägar vid 1809 års skilsmässa tycks ha blivit som mest värderingsmässiga tremänningar – eller småkusiner som man säger på finlandssvenska – två sekler senare!

Eftersom vi redan har redovisat de finländska och svenska svarsfördelningarna vid de intervjufrågor som ligger till grund för resultaten i Figur 4 kan det ha sitt intresse att illustrera hur stort det kulturella avståndet mellan Finland och Sverige är på ett annat sätt än vi gjorde i de föregående avsnitten. Om man klassindelar resultaten för de sammanslagna materialen från både Finland och Sverige för var och en av de båda övergripande värderingsdimensionerna i fem klasser från lägsta till högsta värden kan man jämföra hur många finländare och svenskar det finns i varje klass. Eftersom antalet svars personer i Finland och Sverige är lika stort visar en sådan jämförelse hur stora skillnaderna är mellan de båda länderna. **Tabell 4 nedan** visar resultatet av en sådan jämförelse.

TABELL 4. Fördelning av finländare och svenskar i ett klassindelad material för två övergripande värderingsdimensioner. Material från WVS-undersökningen i Finland och Sverige år 2006 (n i varje klass cirka 400).

Indelning i klasser (kvintiler)					
Värderingsdimension:	Lägst	Näst lägst	Medel	Näst högst	Högst
Emancipativa, självöverskridande					
Från Finland	81,8%	68,0%	47,3%	34,6%	26,0%
Från Sverige	18,2%	32,0%	52,7%	65,4%	74,0%
Summa	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Traditionella, bevarande					
Från Finland	28,3%	38,5%	53,8%	66,7%	70,1%
Från Sverige	71,7%	61,5%	47,0%	33,3%	29,9%
Summa	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

När det gäller den femtedel som har de lägsta värdena i de emancipativa, självöverskridande värderingarna tillsammans med en positiv syn på demokrati och jämställdhet är andelen finländare cirka 80 procent och andelen svenskar ungefär 20 procent. Andelen finländare minskar sedan successivt till cirka en fjärdedel (26 procent) bland dem som har de högsta värdena i denna värderingsdimension. På motsvarande sätt ökar andelen svenskar till att bli ungefär tre fjärdedelar (74 procent) bland dem som har de högsta värdena. När det däremot sedan gäller de traditionella och bevarande värderingarna utgör

svenskarna cirka 70 procent av dem som har de lägsta värdena. Bland dem som har de högsta värdena är andelen svenskar enbart en knapp tredjedel (cirka 30 procent). För finländarna är bilden helt omvänd. Enbart en dryg fjärdedel (28 procent) återfinns bland dem som har de lägsta värdena och dryga två tredjedelar (70 procent) bland dem som har de högsta. Det är med andra ord jämförelsevis ganska stora skillnader mellan svenskarna och finländarna. Skillnaderna mellan dem är också statistiskt helt säkerställda.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att finländare och svenskar skiljer sig på ett systematiskt och tydligt sätt i sina grundläggande värderingar. Detta har visat sig, både när det gäller var och en av de tre teoretiska modeller för de grundläggande värderingar som vi har utgått från och när det gäller den sammanslagna modell för sådana värderingar som vi har presenterat. Till det sistnämnda resultatet kan tillfogas att vår rapport så vitt vi känner till är den första som har kunnat visa att de tre modellerna för grundläggande värderingar sammanfaller. Detta resultat har ett betydande intresse i sig, bortsett från vilka kulturella skillnader och likheter som kan finnas mellan Finland och Sverige.

Varför är den finländska och svenska kulturen olika?

Med tanke på de betydande skillnader som vi har funnit mellan den finländska och svenska kulturen har det sitt givna intresse att försöka förklara vad som är anledningen till dem. Det är naturligtvis inte enkelt att finna någon heltäckande förklaring varför kulturen i ett visst land ser ut som den gör; ett lands kultur har med stor sannolikhet påverkats av en rad olika faktorer som kan vara svåra att föra samman i en enda förklaringsmodell. Men för att göra en lång och komplicerad historia kort kan man peka på två generella faktorer som bidrar till att förklara de kulturella särdrag som finns i olika länder. För det första har den kulturella tradition som ett land tillhör avgörande betydelse. För det andra har ekonomisk utveckling och materiella livsbetingelser ett betydande inflytande. En generell modell där dessa båda faktorer samverkar har beskrivits på följande sätt: "This model postulates that: (1) economic development tends to bring predictable changes in mass values ... Moreover, (2) cultural change is path dependent: a society's historical heritage has an enduring influence on its value system, so that societies shaped by Protestantism, Islam or other historical forces, show distinctive values today that differentiate them from societies with other cultural heritages" (Inglehart & Welzel 2005b, 176). Den specifika kombination av grundläggande värderingar som kännetecknar ett visst land skulle med andra ord åtminstone delvis förklaras av landets ekonomiska utvecklingsnivå och vilken kulturell tradition som landet tillhör. En empirisk prövning av den aktuella modellen visade att de båda faktorerna tillsammans kunde förklara *mer än 80 procent* av de kulturella skillnader som fanns mellan en rad länder från jordens alla hörn. Modellen har med andra ord ganska stor förklaringskraft.

När det gäller Finlands och Sveriges historisk-kulturella arv kan man å ena sidan peka på att de båda länderna har en lång och sammanflätad historia, att de är geografiskt närbelägna grannländer med täta kontakter, att de har utvecklat likartade välfärdsmodeller och politiska demokratiska system och att de under lång tid har haft likartade

folkkyrkosystem med protestantiska nationalkyrkor. De båda länderna har med andra ord under lång tid tillhört samma kulturella tradition. Men vid sidan av dessa likheter kan man också påminna om att det finska och svenska språket tillhör skilda språkfamiljer, att relationerna till Ryssland har varit långt viktigare för Finland än för Sverige, och att Finland under 1900-talet har varit betydligt hårdare drabbat av krig än Sverige. I inledningen till denna rapport beskrev vi dessutom andra sidor i den historiska utvecklingen som kan ha medfört att Finland och Sverige har utvecklats i olika kulturella riktningar. Även om Finland och Sverige har en lång och sammanflätad historia inom en och samma nordeuropeiska protestantiska kulturella tradition har de också varit utsatta för olikartade kulturella influenser.

Något motsvarande kan sägas om man ser till de båda ländernas ekonomiska utveckling och allmänna levnadsvillkor. För det första hade Finland så sent som på 1960- och 70-talen lägre levnadsstandard än Sverige. Det är först under de senaste decennierna som Finland har hunnit ikapp Sverige när det gäller ekonomisk utveckling. För att ge en samlad bild av samhällsutvecklingen i Finland och Sverige under de senaste decennierna kan man emellertid också notera att de ligger långt framme när det gäller FN:s så kallade Human Development Index (HDI). Indexet sammanfattar tre grundläggande aspekter av en god levnadsstandard, nämligen materiella livsvillkor, hälsa och kunskap. Avståndet mellan Finland och Sverige var dock som nämndes ovan större för några decennier sedan än vad det är idag. En mer detaljerad kontroll visar dessutom att Sverige under de senaste åren har legat något före Finland.

Det finns också andra index över levnadsnivån som visar en liknande rangordning för Finland och Sverige. I Richard Estes så kallade WISP-index (Weighted Index of Social Progress) kommer Sverige på andra plats och Finland på fjärde (Estes 2002). Indexet bygger på 10 breda aspekter på välfärd och levnadsstandard. Det finns också andra index som rangordnar Sverige och Finland på ett liknande sätt. Det gör exempelvis Robert Prescott-Allens Human Well-being Index (HWI; Prescott-Allen 2001). Indexet är sammanfattat så att det fångar en rad olika aspekter av livsvillkoren i olika länder.

Man kan givetvis vara kritisk till hur dessa olika sätt att mäta levnadsstandard och samhällsutveckling är konstruerade. Men även om det finns berättigade invändningar mot vart och ett av de enskilda sätten är det svårt att frigöra sig från att de för det första tecknar en gemensam bild av att levnadsstandarderna i både Finland och Sverige i ett internationellt perspektiv är mycket hög och för det andra av att Sverige ligger något före Finland i detta hänseende. Till bilden hör också att skillnaden mellan de båda länderna var större för tre-fyra decennier sedan. Förhållandet är viktigt eftersom man sannolikt måste räkna med en viss kulturell eftersläpning när det gäller förhållandet mellan ekonomisk utveckling och kulturell förändring. Detta skulle i sin tur innebära att de kulturella olikheterna mellan Finland och Sverige borde vara störst bland de äldsta åldersgrupperna och minst bland de yngsta. En kontroll visar att detta i stort sett stämmer. Detta resultat stödjer således hypotesen att värderingsskillnaderna mellan Sverige och Finland bör hänga samman med olikheter i ländernas ekonomiska utveckling.

En viktig fråga i detta sammanhang gäller varför bättre materiella livsvillkor skulle resultera i att människors grundläggande värderingar förändras. Ett vanligt svar brukar vara att ekonomisk utveckling leder till att allt fler får sina grundläggande materiella behov tillfredsställda. Ekonomisk utveckling innebär kort och gott att man blir mindre upptagen av att säkerställa de fysiska överlevnadsbehoven och att man därför sätter större värde på andra saker (Welzel et al. 2002, 397). Man brukar också framhålla att ekonomisk utveckling brukar leda till ökad utbildning och att medborgarna därigenom får del av ett större kunskaps- och kulturutbud. Detta innebär i sin tur att skillnader i undervisning och pedagogik kan förklara kulturella olikheter (Sears & Levy 2003, Baron et al. 2000, Pettersson 2007). Ökad utbildning leder till att människor blir mer autonoma i kognitiva, intellektuella hänseenden. Slutligen brukar man framhålla att ekonomisk utveckling som regel medför att tjänste- och kunskapsamhället med dess större frekvens av sociala nätverk och personliga möten växer i omfattning. Sådana nätverk och möten är en viktig betingelse för kulturell förändring.

De tre aspekter av ekonomisk utveckling som vi har nämnt ovan skulle således ligga bakom kulturell förändring i riktning mot större förändringsbenägenhet, minskad uppslutning runt traditionella religiösa värdeauktoriteter och en ökad uppslutning runt jämställdhet, personligt inflytande, emancipativa frihetsvärden och självöverskridande värderingar.

Den övergripande modell för att förklara sådana kulturella skillnader som vi har beskrivit talar således för att man bör finna skillnader mellan Finland och Sverige i de grundläggande värderingsdimensioner som vi har analyserat. Visserligen tillhör de båda länderna samma kulturella tradition och de har en lång och sammanflätad gemensam historia. Samtidigt har vi emellertid också pekat på flera omständigheter som pekar på att de båda länderna har varit utsatta för skilda kulturella influenser. Och även om de båda länderna har många likheter när det gäller ekonomisk, social och politisk utveckling finns också skillnader härvidlag, inte minst om man ser bortom den allra närmaste tidsperioden. Sammanfattningsvis kan man därför säga att det därför skulle vara förvånande om man inte skulle finna några som helst kulturella skillnader mellan Finland och Sverige. Den modell för att förklara kulturella skillnader mellan olika länder som vi har diskuterat talar med andra ord för att Sverige borde ligga högre i de emancipativa, självöverskridande värderingarna och lägre i de traditionella och förändringsobenägna.

Har ländernas kulturella profil någon praktisk betydelse?

Det har givetvis sitt intresse att konstatera att olika länder har skilda kulturella profiler. Men ett sådant konstaterande får ännu större intresse om man också skulle kunna visa att de kulturella skillnaderna har praktisk betydelse för ländernas sociala och politiska utveckling. I sådana frågor brukar man peka på att de självöverskridande och emancipativa frihetsvärdena underlättar samarbete, kommunikation och konfliktlösning. Ett effektivt samarbete för gemensamma ändamål förutsätter som regel att man kan lita på att de andra kommer att samarbeta (jämför att horisontell social tillit är en viktig komponent i

de emancipativa och självöverskridande värderingarna). Om man däremot inte anser sig kunna lita på de andras vilja till sådant samarbete ökar i stället sannolikheten för att man skall hamna i sociala fällor, som innebär att alla får det sämre, trots att alla vet att man skulle tjäna på att samarbeta. Men eftersom man inte tycker sig kunna lita på att de andra kommer att ta sin del av samarbetet uteblir detta. Resultatet blir därför att alla får det sämre (Rothstein 2003).

Ett välkänt (fiktivt) exempel på denna mekanism är känt som ”allmänningens tragedi”. Det kan exempelvis gälla tillgång till en gemensam resurs som förstörs om den överutnyttjas. Det ligger därför i allas intresse att inte göra så. Men om man inte litar på att de andra skall låta bli att överutnyttja den gemensamma resursen får man svårare att motivera varför man själv skulle avstå från att göra det. I en sådan situation av bristande tillit ökar därför sannolikheten för att alla kommer att överutnyttja den gemensamma resursen och att denna därför kommer att förstöras. Det finns en rad olika samhällsområden där sådana sociala fällor riskerar att uppstå. Av det skälet är problematiken om i vilken utsträckning det finns en allmän tillit mellan medborgarna mycket viktig och frågan om de emancipativa och självöverskridande värderingarna med deras horisontella sociala tillit får därigenom en mycket mer handfast betydelse än att enbart handla om en isolerad kulturfråga. Därför har också forskningen om horisontell tillit och så kallat socialt kapital varit mycket livaktig under det senaste decenniet, inte minst inom statskunskap och demokratiforskning.

Horisontellt socialt förtroende mellan medborgarna har också betydelse för hur kommunikationen dem emellan kommer att utformas och hur de kommer att lösa konflikter. Kommunikation i ett väl fungerande socialt system utmärks av ömsesidighet, något som i sin tur kräver tillit mellan dem som deltar i kommunikationsprocessen. Horisontell tillit underlättar därför en effektiv kommunikation. På samma sätt förhåller det sig med konfliktlösning. I samhällen med bristande tillit kommer konfliktlösningen att vara inriktad på att besegra och underordna motståndarna, medan konflikthantering i samhällen med starkare social tillit tenderar att bygga på förhandlingar och gemensamma överenskommelser (Denk 2001). Sambandet mellan de emancipativa frihetsvärdena och väl fungerande samhällseliga institutioner har också förklarats med att dessa värderingar resulterar i en större efterfrågan på sådana institutioner och en större press på den politiska eliten att utveckla sådana (Inglehart & Welzel 2005).

Men även om horisontell social tillit och emancipativa och självöverskridande värderingar kan sägas vara en viktig förutsättning för ekonomisk, social och politisk utveckling får man emellertid inte förledas att tro att allt är guld som glimmar. Ökad tillit är knappast en patentmedicin för alla sociala problem, och det finns former av tillit som kan försvåra nödvändig utveckling och förnyelse och i stället verka konserverande. Vår korta diskussion om varför de självöverskridande och emancipativa värderingarna med deras inslag av social tillit kan sägas vara en viktig resurs skall därför ses som en förenklad och långtifrån heltäckande inblick i en viktig samhällselig problematik.

Värderingsförändringar i Finland och Sverige under de senaste 25 åren

De kulturella skillnader som vi har påvisat mellan Finland och Sverige kan å ena sidan vara uttryck för att de båda länderna alltid har varit olika i dessa hänseenden. Men skillnaderna skulle också kunna vara av sent datum och dölja att de båda länderna under tidigare perioder var mer lika än de är idag. Omvänt kan man också tänka sig att de kulturella skillnaderna var ännu större under tidigare perioder och att de först under senare tid har börjat minska. I detta avsnitt skall vi presentera några resultat för denna problematik. Det säger sig självt att vi inte kan ge någon särskilt heltäckande beskrivning av alla de dynamiska kulturella processer det handlar om. Dessutom har vi enbart material för vad som har hänt under de senaste 25 åren. Ett kvarts sekel är en mycket kort tidsperiod för den som är intresserad av långsiktiga kulturförändringar.

En annan svårighet är att vi inte har material för att undersöka hur var och en av de grundläggande värderingar som vi har diskuterat i de föregående avsnitten har förändrats. De tidigare intervjuformulären i World Values Survey innehöll nämligen inte några frågor för Shalom Schwartz modell för grundläggande värderingar. På samma sätt förhåller det sig med de frågebatterier om jämställdhet och demokrati som vi har byggt på i våra analyser. För att ändå knyta an till vad vi har diskuterat tidigare i rapporten väljer vi att utgå från en modell för två demokratiska medborgardygder. Modellen byggde på följande syn på vad som kännetecknar en demokrati: ”Demokrati betraktad som autonomi, innebär en form av självbindning. Demokrati innebär inte frånvaro av regler och tvångsordning. Tvärtom är en stat, en rättsordning, en nödvändig, men inte tillräcklig, förutsättning för demokratin. Det för demokratin karaktäristiska är att dess regler satts av medborgarna själva. Därför innebär medborgarskapet i en demokrati en förening av två element; deltagande för att skapa regler, villighet att följa reglerna” (Pettersson et al. 1987, 264).

Medborgarna kan emellertid tänkas ha olika uppfattningar om hur viktigt det är att ”följa” respektive att ”skapa” regler och de kan följaktligen anse att var och en av de båda medborgardygden är mer eller mindre viktig och angelägen. Genom att korsa en sådan uppdelning av de båda medborgardygden får man följande fyra kombinationer:

1. Undersåtlighet utmärks av att man tycker det är viktigt att följa regler, men inte att vara med och skapa dem.
2. Solidaritet kännetecknas av att man både tycker det är viktigt att följa regler och att skapa regler
3. Antikollektivism utmärks av att man inte tycker att någon av de båda medborgardygden är viktig
4. Aktivism innebär att man tycker att det är viktigt att vara med och skapa regler men att det inte är viktigt att följa regler.

Upphovsmännen till modellen betonade att solidaritet skulle vara den kombination av de båda medborgardygden som kännetecknar medborgarskapet i en demokrati och som således visar sig i att båda medborgardygden anses vara viktiga. Antikollektivism sades

å andra sidan uttrycka en skeptisk hållning mot ett demokratiskt medborgarskap. Denna tolkning av de olika kombinationerna av de båda medborgardygdena förutsätter att indelningen i hur viktiga de båda medborgardygdena anses vara görs i absoluta och inte i relativa termer.

De båda grundläggande värderingsdimensioner som vi har presenterat resultat för kan sägas ha en allmän och indirekt relation till de båda medborgardygdena. Viljan att följa regler kan kopplas till de traditionella värderingarna med deras vilja att bevara det befintliga, medan benägenhet att vara med och skapa regler kan sägas ha en relation till de emancipativa frihetsvärdena med deras inslag av social aktivism. För att analysera hur synen på de båda medborgardygdena har förändrats över tid väljer vi därför att bygga på Ronald Ingleharts modell för grundläggande värderingar, men där tar vi som exempel på traditionella värderingar också med ett index som speglar villighet att följa regler. Detta index bygger på svaren på tre intervjufrågor i WVS-formuläret om hur viktigt man anser det vara att följa lagar och förordningar när det gäller att inte fuska med skatten, att avstå från sociala förmåner som man inte har rätt till och att ta avstånd från mutor. Dessa tre frågor om vilken inställning man har till att följa regler är tyvärr begränsade till att gälla ekonomiska aspekter. Eftersom vi inte har tillgång till några andra frågor om hur man ser på regelefterlevnad inom andra samhällsområden väljer vi ändå att använda det aktuella indexet trots dess begränsning. Vi kommer således att använda de emancipativa frihetsvärdena som en indikator på viljan att vara med och skapa regler och de traditionella värderingarna med sitt nya inslag av hur man ser på regelefterlevnad som en indikator på viljan att följa regler.

Vårt material om de båda medborgardygdena tillåter att vi kan undersöka om uppfattningarna om dem förändrats över tid. För att göra det har vi för var och en av de båda medborgardygdena delat in det sammanlagda materialet från Finland och Sverige från åren 1981 och 2006 i de fyra kombinationer av de båda medborgardygdena som beskrevs ovan. Om man därvidlag skulle finna att de som anser att det är viktigt att följa regler har blivit fler samtidigt som de som anser att det är viktigt att skapa regler har blivit färre kan man säga att det har skett en förskjutning mot ökad undersåtlighet. Där emot kan man inte säga att de som i en absolut mening skulle vara undersåtliga har blivit fler, eftersom en sådan slutsats skulle förutsätta en absolut indelning i hur viktiga man anser de båda medborgardygdena vara (jfr Pettersson 1991, 1992, 2007). **Tabell 5 på nästa sida** redovisar resultat från de analyser som har beskrivits ovan.

TABELL 5. Indelning i fyra relativa kategorier av medborgardygder. Resultat från WVS-undersökningarna i Finland och Sverige åren 1981 och 2006 (n cirka 1000 för varje land och år).

	1981		2006	
	Finland	Sverige	Finland	Sverige
Undersåtlighet	26,6%	25,4%	38,9%	14,3%
Antikollektivism	23,5%	29,6%	22,2%	19,6%
Solidaritet	21,9%	16,9%	25,3%	28,8%
Aktivism	28,0%	28,1%	13,6%	37,4%
Summa	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Skillnad mellan länder, samma år	Ja; p < 0,02		Ja; p < 0,001	
Skillnad mellan år, samma land	Både Finland och Sverige: Ja; p < 0,001			

Resultaten visar för det första att det fanns en statistiskt säkerställd skillnad mellan Finland och Sverige redan år 1981. Bland finländarna var de ”solidariska” något fler än bland svenskarna, medan svenskarna i sin tur var något mer ”antikollektivistiska”. Om man däremot ser till skillnaden mellan de båda länderna 25 år senare har 1981 års skillnader vuxit sig större. Både Finland och Sverige har således förändrats under 25-årsperioden fram till år 2006. Dessa förändringar är statistiskt helt säkerställda. I Finland blev de ”undersåtliga” fler och de ”aktivistiska” färre. I Sverige var utvecklingen en annan: Där blev de ”undersåtliga” färre och de ”aktivistiska” fler. Dessa båda motsatta förändringar har således medfört att den skillnad som fanns mellan de båda länderna år 1981 har blivit större år 2006. Man kan kort och gott konstatera att finländare och svenskar har ”glidit isär” i sina synsätt på de båda medborgardygderna och att synen på dessa har utvecklats åt helt olika håll i de båda länderna.

Denna bild av värderingsförändringar i Finland och Sverige bör dock inte tolkas alltför bokstavligt. För det första är vårt sätt att undersöka den aktuella modellen för medborgardygder tentativ. För det andra finns det vissa osäkerheter i materialen från 1981. Det är därför viktigt att påminna om att vår bild av den kulturella förändring som skulle ha ägt rum i Finland och Sverige under det senaste kvartseket är behäftad med osäkerhetsmarginaler. Samtidigt bör man emellertid också ha i åtanke att jämförelserna mellan Finland och Sverige vid slutet av perioden påvisade en tydlig kulturell skillnad mellan de båda länderna. Även om vår bild av hur denna skillnad har vuxit fram kan vara behäftad med vissa frågetecken, kvarstår dock att den folkliga kulturen i de båda länderna år 2006 skiljer sig åt i grundläggande hänseenden.

Oavsett hur det förhåller sig med hur synen på de båda medborgardygderna har förändrats skall det därför bli intressant att undersöka vilken eventuell betydelse dessa kulturella skillnader kan ha för finländarnas och svenskarnas bilder av varandra och varandras hemländer. Teoretiskt bör man förvänta sig att de kulturella skillnader som vi har påvisat skall ha betydelse för dessa synsätt. I inledningen till vår rapport konstaterade vi ju att kultur i form av grundläggande värderingar har betydelse för hur man tolkar andra människors göranden och låtanden. Det vore därför inte förvånande om finländare och svenskar skulle ha olika bilder av både sina grannländer och om varandra. Nästa del i vår rapport skall undersöka om denna hypotes har något fog för sig.

Finländare och svenskar: Kära vänner eller kritiska grannfolk?

De kulturella relationerna mellan Finland och Sverige handlar inte enbart om hur lika eller olika finländarna och svenskarna är i sina grundläggande värderingar. En minst lika intressant aspekt gäller hur finländare och svenskar ser på varandra och vilka uppfattningar de har om sina respektive grannländer. Eftersom sådana aspekter inte studeras av World Values Survey initierade Kulturfonden för Sverige och Finland en tilläggsundersökning om sådana frågor. Finansiärer för tilläggsundersökningen är Kulturfonden för Sverige och Finland och Riksbankens Jubileumsfond. Undersökningen skulle göras i samband med att de ordinarie intervjuomgångarna med World Values Survey genomfördes i Finland och Sverige år 2006. Tilläggsundersökningen skulle samla material om finländarnas uppfattningar och kunskaper om Sverige och svenskarna och omvänt om svenskarnas uppfattningar och kunskaper om Finland och finländarna. Det insamlade materialet skulle också belysa vilka kontakter finländare och svenskar hade haft med sina respektive grannländer och deras åsikter om hur det framtida samarbetet mellan de båda länderna borde utvecklas.

I de följande avsnitten beskriver vi först hur Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning genomfördes. Därefter presenterar vi vilka kunskaper finländare och svenskar har om olika förhållanden i sitt grannland, vilket förtroende de har för några av grannlandets viktigaste institutioner och hur de anser att samarbetet mellan de båda länderna bör utvecklas. Därpå redovisar vi hur finländare och svenskar ser på varandra, vilka relationer de har till varandra och hur de ser på dem som bor i grannlandet. Vid dessa analyser kommer vi först att redovisa vilka skillnader och likheter som finns mellan synsätten i de båda länderna. Därefter kommer vi att redovisa i vilken utsträckning de olika synsätten hänger ihop med de grundläggande värderingar som vi diskuterade i rapportens andra del.

Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning

Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning genomfördes med hjälp av en specialenkät som delades ut till dem som medverkade i 2006 års ordinarie WVS-undersökningar i Finland och Sverige. De som deltog i dessa båda undersökningar tillfrågades

efter WVS-intervjuns slut om de ville svara på en extraenkät om hur de såg på sitt grannland. De som förklarade sig villiga att göra det fick ett nytt frågeformulär som de skulle besvara och sedan sända tillbaka till den intervjuorganisation som genomförde WVS-undersökningen. Denna uppläggning gör det möjligt att koppla samman intervjupersonernas svar på frågorna i den ordinarie WVS-undersökningen med deras svar på frågorna i tilläggsundersökningen. Man kan med andra ord analysera vilka samband som finns mellan svarspersonernas grundläggande värderingar och deras uppfattningar om sitt grannland och grannfolk. Denna möjlighet var en viktig anledning till att vi valde att genomföra tilläggsundersökningen så som vi gjorde.

Svarsfrekvens vid tilläggsundersökningen

I den finska WVS-undersökningen deltog sammanlagt 1014 slumpvis utvalda finländare. Av dessa valde 529 svars personer att besvara extraformuläret. Svarsfrekvensen blev således drygt 52 procent; bortfallet blev med andra ord jämförelsevis stort. I Sverige blev svarsfrekvensen bättre, och extraformuläret besvarades av 742 svars personer av 1003 tillfrågade (drygt 74 procent). Eftersom bortfallen ändå blev jämförelsevis stora i de båda länderna finns det anledning att redovisa om det var några speciella grupper som avstod från att delta i tilläggsundersökningen. I sådana fall skulle ju resultaten från den inte vara representativa.

För det första visar det sig att de intervju personer som var minst intresserade under WVS-intervjuerna också var något mindre intresserade av att besvara extraenkäten. När de professionella intervjuare som genomförde WVS-intervjuerna bedömde hur intresserade svars personerna var under intervjuerna ansåg de att ungefär 75 procent var ”mycket intresserade” och att cirka 25 procent var ”ganska intresserade”. I detta hänseende fanns det inte några nämnvärda skillnader mellan de finska och de svenska svars personerna. När man analyserar vilka det var som valde att delta i extraundersökningen i de båda länderna visar det sig att de som var mest intresserade under WVS-intervjuerna också var något mer benägna att delta i tilläggsundersökningen. Även om denna tendens är statistiskt säkerställd är den emellertid inte särskilt stark. I stort sett kan man säga att beredskapen att delta i extraundersökningen var cirka 5-10 procentenheter större bland dem som var mycket intresserade under WVS-intervjun än bland dem som enbart var ganska intresserade. Även om skillnaden inte är särskilt stor kan den trots allt tyda på att materialen från tilläggsundersökningarna skulle kunna vara något mer representativa för dem som har ett allmänt intresse för sådana samhällsfrågor som behandlas i WVS-intervjuerna.

Däremot visade kvinnor och män samma beredskap att delta i extraundersökningen. För Finlands vidkommande visade sig dessutom att de högutbildade var något överrepresenterade bland dem som deltog i extraenkäten, medan för Sveriges del de som var äldre och hade högre inkomster var något överrepresenterade. Dessa skillnader var emellertid inte särskilt stora. Man kan därför sammanfattningsvis konstatera att de som valde att delta i tilläggsundersökningen i stort sett var representativa i sådana bakgrundsvariabler som

nämns ovan. Det är också viktigt att notera att beredskapen att delta i tilläggsundersökningen inte hade något samband med svarspersonernas grundläggande värderingar. De som låg högt och lågt i de självöverskridande frihetsvärdena hade samma beredskap att vara med i tilläggsundersökningen. Detsamma gällde för dem som låg högt och lågt i den förändringsbenägna inställningen. Avslutningsvis kan man således konstatera att de som deltog i tilläggsundersökningen förefaller att ha varit representativa för dem som deltog i WVS-undersökningarna.

När det gäller att förklara varför den svenska svarsfrekvensen var högre än den finska får man därför söka efter andra orsaker. En möjlig förklaring skulle kunna ta fasta på att betydligt fler av svenskarna än av finländarna valde att ”hoppa över” olika frågor i extraenkäten. De finska svarspersonerna förefaller däremot att ha besvarat enkäten mer samvetsgrant och ”ordentligt”. Denna tendens skulle kunna sammanhålla med att de finländare som tyckte att det var svårt att svara på de olika frågorna i enkäten helt enkelt avstod från att sända tillbaka extraformuläret medan svenskarna var lite mer ”lättsinniga” i detta hänseende. Denna tänkbara förklaring får visst stöd av några resultat som redovisas senare i rapporten. De svenska svarspersonernas större beredskap att delta i extraenkäten skulle med andra ord ha kunnat vara något mer påverkad av ett allmänt intresse för sådana samhällsfrågor som WVS-undersökningen handlade om än av ett speciellt intresse för Finland.

Hur finländare och svenskar ser på sitt grannland?

I detta avsnitt skall vi redovisa hur finländare och svenskar ser på sitt grannland. Det gäller för det första hur stora kunskaper de har om grannlandet, för det andra vilket förtroende de har för några av grannlandets viktigaste institutioner, och för det tredje hur de anser att samarbetet mellan de båda länderna bör utvecklas. Var och en av dessa tre aspekter säger något om vilken allmän bild finländare och svenskar har av sitt grannland.

Kunskaper om grannlandet

I detta avsnitt kommer vi att redovisa två aspekter av finländarnas och svenskarnas kunskaper om sitt grannland. Den första aspekten gäller hur omfattande kunskaper man har, och den andra hur man skulle kunna förklara skillnaderna i kunskapsnivå.

Hur stora är kunskaperna?

Vilka kunskaper man har om sitt grannland kan komma till uttryck på olika sätt. De kan visas av att man kan svara rätt på enkla faktafrågor, men kunskaperna kan också komma till uttryck på mer indirekta sätt, till exempel genom att man ofta tar del av information om landet genom massmedia eller personliga besök. Vilka kunskaper man har kan också visas av vilken subjektiv bild man har av hur stora de egna kunskaperna om grannlandet är. I detta avsnitt skall vi redovisa uppgifter om dessa olika indikatorer på vad svarspersonerna känner till om sitt grannland.

För att undersöka vilka faktakunskaper svarspersonerna hade om sina respektive grannländer inleddes Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsenkät med tretton kunskapsfrågor. Frågebatteriet hade utformats som en ”tipskupong” där det för varje fråga fanns tre svarsalternativ. Frågorna handlade om en rad olika förhållanden i de båda länderna, till exempel vilken som är grannlandets näst största stad, vad den största dagstidningen heter och hur stor befolkningen är. Andra frågor gällde namnet på en tidigare statsminister, en känd författare, tonsättare, popgrupp och idrottskvinna. Två frågor handlade om vilken nivå levnadsstandarden respektive jämställdheten i respektive land har i ett internationellt perspektiv, nämligen vid de mått som FN publicerar om de sakerna (Human Development Index respektive Gender Empowerment Index). Svenskarna fick vidare en fråga om vem som är Finlands president medan finländarna fick svara på en fråga om vad den svenske kungen heter. När vi konstruerade detta frågebatteri visade det sig vara svårt att formulera frågor som skulle ha samma svårighetsgrad i de båda länderna. Man får därför inte lägga alltför stor vikt vid eventuella skillnader i kunskapsnivå, speciellt inte om det gäller mindre skillnader. Man bör också ha i åtanke att de tretton kunskapsfrågorna enbart gäller en mycket begränsad del av allt som är värt att veta om de båda grannländerna.

Resultaten från kunskapsfrågorna redovisas översiktligt i **Tabell 6 på nästa sida**. För var och en av de tretton frågorna visar tabellen hur stora andelar av de finska och svenska svarspersonerna som har valt något av de tre svarsalternativ som de fick välja mellan. I tabellen markeras de rätta svarsalternativen med understrykning och kursiverad fetstil. De procenttal som redovisas är beräknade på det totala antalet svars personer från respektive land, och eftersom alla inte hade svarat på var och en av de olika frågorna summerar de angivna procenttalen inte till 100 procent (se tidigare i rapporten om detta).

TABELL 6. Andelar bland finländare och svenskar som har valt tre olika svarsalternativ vid 13 kunskapsfrågor om grannlandet. Resultat från Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggundersökning.

Fråga:	Finländarnas svar på frågor om Sverige			Svenskarnas svar på frågor om Finland		
	Malmö 10%	Göteborg 82%	Norrköping 1%	Tammerfors 35%	Esbo 5%	Åbo 46%
Landets näst största stad?						
Landets befolkning?	Cirka 7 miljoner 15%	Cirka 8 miljoner 43%	Cirka 9 miljoner 34%	Cirka 3 miljoner 3%	Cirka 4 miljoner 18%	Cirka 5 miljoner 63%
Andel födda i annat land?	Cirka 2 procent 8%	Cirka 5 procent 41%	Cirka 10 procent 41%	Cirka 2 procent 47%	Cirka 5 procent 19%	Cirka 10 procent 7%
Rangordning levnadsstandard	Bland 5 bästa 36%	Bland 10 bästa 42%	Bland 15 bästa 12%	Bland 5 bästa 17%	Bland 10 bästa 39%	Bland 15 bästa 19%
Rangordning jämställdhet	Bland 5 bästa 52%	Bland 10 bästa 29%	Bland 15 bästa 9%	Bland 5 bästa 20%	Bland 10 bästa 31%	Bland 15 bästa 16%
Namn på kung eller president?	Carl Philip 2%	Carl Gustaf 94%	Carl Erik 1%	Tuuva Hellman 1%	Tarja Halonen 83%	Tiina Hankonen 2%
Vem har varit statsminister?	Gösta Bohman 2%	Ingvar Carlsson 87%	Alf Svensson 1%	Paavo Väyrynen 3%	Paavo Lipponen 65%	Erkki Tuomioja 2%
Medlemskap i NATO?	Sverige med 5%	Sverige inte med 75%	Går med 2008 3%	Finland med 22%	Finland inte med 40%	Går med 2008 9%
Känd författare?	Lasse Hallstrom 28%	Carl Milles 5%	Vilhelm Moberg 25%	Aki Kaurismäki 17%	Alvar Aalto 20%	Aleksis Kivi 24%
Känd kompositör?	Karl-Birger Blomdahl 5%	Sven Erixson 8%	Per Olov Enquist 14%	Kalevi Aho 21%	Pekka Halonen 26%	Väinö Linna 10%
Känd musikgrupp?	Ace of Base 50%	The Who 5%	Stockholmers 8%	Leningrad Cowboys 42%	The Who 3%	Hellbanders 11%
Känd idrottsskvinna?	Bodil Malminsten 4%	Anne Sofie von Otter 7%	Magdalena Forsberg 49%	Tuija Lehtinen 6%	Linda Lampenius 3%	Tanja Poutiainen 57%
Största dagstidningen?	Expressen 6%	Aftonbladet 32%	Dagens Nyheter 56%	Ilta-Sanomat 6%	Helsingin Sanomat 44%	Hufvudstadsbladet 17%

För att börja med en allmän kommentar till resultaten kan nämnas att nästan alla finländare (94 procent) kände till namnet på Sveriges kung och bland svenskarna var motsvarande kunskap om namnet på den finska presidenten nästan lika god (83 procent). En stor majoritet av finländarna (87 procent) visste dessutom att Ingvar Carlsson har varit statsminister i Sverige, medan en något mindre majoritet av svenskarna (65 procent) kände till att Paavo Lipponen haft motsvarande ställning i Finland. En stor majoritet av finländarna (75 procent) visste att Sverige inte är med i försvarspakten NATO, medan betydligt färre av svenskarna (40 procent) kände till att detsamma gäller för Finland. Ungefär en tredjedel av finländarna (36 procent) kände till hur den svenska levnadsstandarden ter sig i ett internationellt perspektiv medan enbart hälften så många av svenskarna (19 procent) kände till samma sak om Finland. Också när det gäller jämställdhet hade finländarna bättre kunskaper om förhållandena i Sverige än vad svenskarna hade om förhållandena i Finland (52 procent jämfört med 20 procent).

När det däremot gäller storleken på grannlandets befolkning och hur många som är ”utrikes födda” i respektive grannland hade svenskarna något bättre kunskaper om Finland än vad finländarna hade om Sverige (63 respektive 47 procent för svenskarna jämfört med 34 och 41 procent för finländarna). I jämförelse med finländarna hade svenskarna också något bättre kunskaper om namnet på grannlandets största dagstidning (44 procent jämfört med 32 procent). Finländarna hade dock betydligt bättre kunskaper om grannlandets näst största stad än vad svenskarna hade. Av svenskarna var det enbart en mycket liten minoritet om 5 procent som kunde identifiera Esbo som Finlands näst största stad, medan cirka 80 procent av finländarna visste att Göteborg är den näst största staden i Sverige. Jämfört med Göteborg har således Esbo en stor uppgift när det gäller att marknadsföra sig som Finlands andra stad.

Kunskaperna om grannlandets sport och populärkultur var i stort sett lika goda bland finländare och svenskar. Av svenskarna kände ungefär 42 procent till att Leningrad Cowboys är en finsk musikgrupp, och cirka 57 procent av dem visste att Tanja Poutiainen är en finsk idrottskvinna. Bland finländarna kände ungefär 50 procent till att musikgruppen Ace of Base kommer från Sverige och nästan lika många (49 procent) visste att Magdalena Forsberg är en av Sveriges kvinnliga idrottsstjärnor. När det däremot gällde litteratur och tonkonst var kunskapsnivån i de båda länderna betydligt lägre. Enbart en knapp fjärdedel av svenskarna (24 procent) visste att Aleksis Kivi är en finsk författare och andelen finländare som visste detsamma om Vilhelm Moberg var lika låg (25 procent). En femtedel av svenskarna (21 procent) kunde kombinera Kalevi Aho med tonkonst och bland finländarna var det enbart en försvinnande liten minoritet om 5 procent som kunde identifiera Karl-Birger Blomdahl som en svensk kompositör.

Om man beräknar ett sammanfattande mått på kunskaperna om grannlandet visar det sig att den genomsnittliga andelen rätta svar vid de tretton kunskapsfrågorna för finländarnas del var ungefär 50 procent, medan motsvarande andel för svenskarna uppgick till 40 procent. Finländarna skulle med andra ord ha något bättre kunskaper om Sverige än vad svenskarna har om Finland. Även om man väljer att bortse från frågan om vilken

som är den näst största staden i grannlandet kvarstår skillnaden mellan finländarnas och svenskarnas grannlandskunskaper, om än i något försvagad styrka. Eftersom frågan om grannlandets näst största stad sannolikt hade betydligt större svårighetsgrad för svenskarna finns det skäl att bortse från den.

Svenskarnas något lägre kunskapsnivå skulle kunna sammanhålla med att de hade besvarat Kulturfondens för Sverige och Finland extraenkät på ett mer ”lättsinnigt” sätt och hoppat över många frågor i frågeformuläret (jämför ovan om detta). För att undersöka denna eventualitet har vi också beräknat kunskapsnivån genom att enbart ta med dem som hade svarat på minst tre fjärdedelar av de tretton kunskapsfrågorna, de vill säga de som har angivit något av de tre svarsalternativen vid minst 9 frågor. Med den utgångspunkten får man resultat för 410 finländare och 398 svenskar, det vill säga ungefär lika många. Om man beräknar medelvärdet för antalet rätt besvarade kunskapsfrågor för dessa svarspersoner visar det sig att medelvärdet för de finska svarspersonerna blir 7.4. Motsvarande värde för de svenska svarspersonerna blir lägre eller 6.3. Också denna skillnad är helt statistiskt säkerställd. Även detta sätt att beräkna hur stora kunskaper finländare och svenskar har om sitt grannland visar med andra ord att finländarna har något bättre kunskaper om Sverige än vad svenskarna har om Finland.

Hur ofta man exponerar sig för olika typer av information om sitt grannland genom radio och TV, tidningar och böcker kan sägas vara en annan aspekt av vilka grannlandskunskaper man har. Ju oftare man tar del av sådan information, desto bättre kunskaper bör man ha. Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning innehöll en fråga om detta. Bland finländarna sade dryga 70 procent att de mycket eller ganska ofta fick information om Sverige på det viset. Motsvarande andel bland svenskarna var betydligt lägre eller cirka 40 procent. Det är en öppen fråga om denna skillnad beror på att de finska massmedierna har bättre täckning av Sverige än de svenska massmedierna har av Finland, eller om skillnaden beror på att finländarna är mer intresserade av att aktivt söka upp massmedias information om grannlandet än vad svenskarna är. Hur som helst tyder skillnaden på att finländarna oftare kommer i kontakt med massmediebaserad information om förhållandena i Sverige än vad svenskarna gör om förhållandena i Finland. De som oftare tar del av massmedias nyheter om sitt grannland bör också ha bättre kunskaper om detsamma.

Vid sidan av att ta del av massmedias information kan resor övre Bottniska viken vara en annan källa till kunskap om grannlandet (Junila & Westin 2006, 29). I frågeformuläret till Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning fanns ett batteri med frågor om hur många gånger man hade besökt sju namngivna områden i respektive grannland. Områdena var valda så att de tillsammans skulle ge en representativ bild av respektive land som helhet. För enkelhetens skull väljer vi att redovisa svaren genom att beräkna hur många av svarspersonerna som hade besökt åtminstone fyra av de aktuella områdena i respektive land. Resultatet visar att det var något fler finländare än svenskar som hade gjort det. Cirka 30 procent av finländarna hade besökt minst fyra områden i Sverige, medan motsvarande andel för svenskarna var knappa 20 procent. Om man ser

till vilka delar inom respektive land som man hade besökt visar det sig först att Helsingfors och Stockholm hade lockat många besökare från grannlandet. För finländarna var Stockholmsregionen det vanligaste resmålet och på motsvarande sätt var Helsingfors svenskarnas vanligaste resmål i Finland. Många svenskar hade också besökt Åland och drygt en tredjedel av dem hade gjort det flera gånger.

Andra delar av Finland förefaller emellertid vara mer okänd mark för svenskarna och deras resor till Finland hade endast undantagsvis utsträckts till Österbotten och finska Lappland. Enbart var tionde av de svenskar som hade varit i Finland hade besökt östra Finland. Bland finländarna hade en betydligt större andel besökt Sveriges lappmarker. Andelen finländare som hade besökt andra trakter utanför de mest populära resmålen i Sverige var också större än motsvarande andel svenska besök i Finland. Finländarnas besök i mellersta och södra Sverige var med andra ord jämförelsevis många. En tänkbar förklaring skulle kunna vara att finländarna passerar dessa områden på sin väg till Mellan- och Sydeuropa. Men bortsett från vilka speciella delar av grannlandet som finländare och svenskar hade besökt så kan man avslutningsvis konstatera att finländarna hade gjort fler besök i skilda delar av Sverige än vad svenskarna hade gjort i Finland.

En annan aspekt av besöken i grannlandet har att göra med när i tiden de ägde rum. Besökens kunskapsutbyte borde vara större ju närmare de ligger i tiden. Här visar det sig att knappa 60 procent av finländarna hade besökt Sverige under den senaste tvåårsperioden medan motsvarande andel för svenskarnas del var knappa 50 procent. Finländarnas resor till Sverige ligger med andra ord närmare i tiden än vad svenskarnas resor till Finland gör. Detta kan i sin tur bidra till att de har bättre kunskaper om sådant som har skett helt nyligen i grannlandet.

Finländarna har således visat sig ha bättre faktakunskaper om Sverige än vad svenskarna har om Finland. Finländarna kommer också oftare i kontakt med massmedias information om Sverige än vad svenskarna gör med motsvarande information om Finland. Finländarna har också under de senaste åren gjort fler och mer geografiskt varierade besök i Sverige än vad svenskarna har gjort i Finland. Det är därför inte särskilt förvånande att finländarna anser sig ha bättre kunskap om Sverige än vad svenskarna anser sig ha om Finland. Ungefär 40 procent av finländarna anser sig ha goda kunskaper om Sverige. Motsvarande andel bland svenskarna är enbart hälften så stor eller knappa 20 procent.

Resultaten för de olika indikatorerna på kunskaper om grannlandet sammanfattas översiktligt i **Tabell 7 på nästa sida**. Tabellen redovisar dessutom ett sammanfattande kunskapsindex för de olika indikatorerna. Indexet har beräknats så att det skall ha ett medelvärde om 100 och en standardavvikelse om 10. Resultaten för detta kunskapsindex visar som väntat en statistiskt helt säkerställd skillnad mellan finländarna och svenskarna. Avslutningsvis kan man med andra ord återigen konstatera att finländarna har visat sig ha bättre kunskaper om Sverige än vad svenskarna har visat om Finland, i varje fall när det gäller sådana kunskaper som kommer till uttryck i de indikatorer som vi har undersökt.

TABELL 7. Kunskaper om grannlandet. Resultat från Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning i Finland och Sverige år 2006 (n ca: 550 i vardera landet).

	Finländare	Svenskar	Skillnad?
Indikatorer på grannlandskunskaper:			
Medelvärde för rätta svar vid 13 kunskapsfrågor	7.4	6.3	Ja, p < .001
Får ofta information om grannlandet vid media	69,8%	39,7%	Ja, p < .001
Besökt minst 4 olika delar av grannlandet	29,9%	19,1%	Ja, p < .01
Besökt grannlandet senaste 2 åren	58,7%	46,6%	Ja, p < .01
Anser sig ha goda kunskaper om grannlandet	37,8%	15,5%	Ja, p < .001
Index för samtliga fem indikatorer	104.5	96.6	Ja, p < .001

Hur skall man förklara skillnaderna i kunskapsnivå?

En annan sida av kunskaperna om grannlandet handlar om hur man skall förklara varför svarspersonerna har så olika nivåer på sina kunskaper. För det första skulle skillnader i deras sociala bakgrund i form av kön, ålder, utbildning och inkomst kunna vara en del av förklaringen. För det andra kan man tänka sig att skillnaderna har att göra med vilket intresse de har för allmänna samhällsfrågor. För det tredje kan man anta att deras grundläggande värderingar har betydelse för vilka kunskaper de har. Det kulturbegrepp som låg till grund för analyserna i första delen av vår rapport pekade i en sådan riktning. Vi betonade där att ens kulturella inriktning har betydelse för hur man ser på andra människor. Kultur och grundläggande värderingar skulle med andra ord kunna påverka hur man förhåller sig till sin omvärld och vilka kunskaper man har om den.

För att undersöka denna problematik har vi genomfört en så kallad regressionsanalys där inflytandet från var och en av de faktorer som nämns ovan undersöks på en och samma gång. Genom sådana analyser får man reda på vilken eventuell betydelse respektive faktorer har, oberoende av det eventuella inflytandet från de övriga faktorerna. När det gäller uppgifter om intresse för samhällsfrågor har vi valt att använda svaren till ett frågebatteri i det ordinarie WVS-formuläret. Intervjufrågorna i det batteriet efterfrågar om man under den senaste veckan hade använt dagstidningar, nyhetssändningar på radio eller i TV, tidskrifter och veckotidningar, längre reportage i radio eller TV, böcker eller Internet som kanaler för att ”få reda på vad som händer i både det egna landet och i världen”. Parentetiskt kan man notera att svaren på dessa frågor inte visar någon nämnvärd skillnad i medieanvändning mellan finländare och svenskar. Detta tyder i sin tur på att finländarnas större exponering för massmedias information om Sverige (jfr ovan om detta) framförallt borde bero på att finska massmedia har en bättre täckning av förhållandena i Sverige än vad svenska medier har av förhållandena i Finland.

Resultaten från regressionsanalysen redovisas i **Tabell A4** i Appendix. Tabellen visar att männen har bättre kunskaper om grannlandet än vad kvinnorna har.⁸ På motsvarande

⁸ Att koefficienten för kön i Tabell A4 är negativ beror på att män har kodats med värdet 1 och kvinnor med värdet 2 i könsvariabeln.

sätt har de äldre bättre kunskaper än de yngre och de högutbildade bättre kunskaper än de lågutbildade. De som har ett större intresse för samhällsfrågor har också bättre kunskaper än de som har mindre intresse. I vårt speciella sammanhang är det dessutom intressant att notera att svarspersonernas grundläggande värderingar också har betydelse för deras kunskapsnivå. De som ligger högt i de självöverskridande frihetsvärdena och som sätter större värde på demokrati och jämställdhet har således bättre kunskaper om sitt grannland än de som ligger lågt. Vilka grundläggande värderingar man har skulle med andra ord ha betydelse för vilka kunskaper man har om sitt grannland. Ju mer man är benägen att gå ”utöver sig själv” (de självöverskridande värderingarna), desto mer känner man till om grannlandet.

Resultaten antyder dessutom att de som är mest förändringsbenägna har sämre kunskaper om sitt grannland än de som är mer inställda på att bevara det befintliga. Om man för ett ögonblick bortser från att sambandet mellan förändringsbenägenhet och grannlandskunskaper inte är tillräckligt starkt för att vara helt statistiskt säkerställt kan man således säga att de som är mest förändringsbenägna och som tenderar att gå vid sidan av mer traditionella och hävdvunna synsätt också tenderar att ha sämre kunskaper om sitt grannland. Detta skulle i sin tur kunna tyda på att intresset för det gemensamma nordiska håller på att överges av dem som är mest förändringsbenägna. Om man enbart analyserar materialet för de finländska svarspersonerna blir det negativa inflytandet från den förändringsbenägna inställningen dessutom helt statistiskt säkerställt. De finländare som är mest förändringsbenägna skulle med andra ord tendera att rikta sitt (kunskaps-) intresse mot andra länder än Sverige. Om man ser till svaren på en annan fråga i WVS-formuläret visar det sig också att finländarna oftare ser sig själva som ”medborgare i EU” än vad svenskarna gör. Åtminstone för finländarnas del skulle med andra ord tillhörigheten till EU kunna påverka kunskaperna om Sverige på ett negativt sätt. Det finns också tecken på att samma sak kan gälla för svenskarnas del. Om man vill göra en spekulativ tolkning kan man säga att dessa resultat pekar på att de kulturella (kunskaps-) banden mellan Finland och Sverige kan komma att försvagas av globalisering och nya internationella samarbetsformer.

Bortsett från denna spekulation om vad en mer förändringsbenägen inställning kan komma att betyda för finländarnas och svenskarnas grannlandskunskaper är det emellertid viktigt att avslutningsvis konstatera att kunskaperna om grannlandet inte enbart sammanhänger med ”yttre” bakgrundsfaktorer som kön, ålder, utbildning och medieanvändning, utan att kunskaperna också hänger samman med vilka grundläggande värderingar man omfattar. Också av det skälet får rapportens inledande redovisning av vilka skillnader som finns mellan finländarnas och svenskarnas grundläggande värderingar sitt intresse. Skillnaderna i grundläggande värderingar är inte enbart intressanta i sig, utan de visar sig också ha betydelse för en mer ”handfast” fråga som vilka kunskaper man har om sitt grannland.

I en tidigare del av vår rapport visade vi att det finns stora skillnader mellan finländarnas och svenskarnas grundläggande värderingar. Mot den bakgrunden är det viktigt att

betona att finländarnas bättre grannlandskunskaper inte enbart är en effekt av att de skiljer sig i sina grundläggande värderingar från svenskarna. Även om man tar hänsyn till denna skillnad mellan den finländska och den svenska kulturen är den finska kulturen fortfarande präglad av större kunskaper om svenska förhållanden än vad den svenska kulturen är av kunskaper om finska förhållanden. Vi har inte tillgång till något material som skulle kunna förklara vad denna skillnad beror på. Ett mycket spekulativt antagande skulle kunna vara att Sverige under lång tid har varit viktigare för Finland än vad Finland har varit för Sverige. Därför skulle kunskaper om Sverige ha varit viktigare för finländarna än vad motsvarande kunskaper har varit för svenskarna.

Förtroende för grannlandets institutioner

En annan sida av hur finländare och svenskar ser på sitt grannland har att göra med vilket förtroende de känner för grannlandets olika institutioner. I detta avsnitt skall vi diskutera två sidor av denna problematik. Först redovisar vi vilket förtroende finländare och svenskar har för grannlandets institutioner, och därefter analyserar vi vilka faktorer som kan tänkas ligga bakom det förtroende man känner.

På ett allmänt plan kan man säga att en rad olika faktorer kan påverka vilket förtroende man har för institutioner som polisen, domstolarna, riksdagen eller försvarsmakten. Förtroendet kan påverkas av vilka erfarenheter man har av institutionernas sätt att arbeta. Men förtroendet kan också hänga samman med hur man värderar institutionernas olika arbetsuppgifter och hur väl man tycker att de genomför dem (Weibull & Börjesson 1990). Man kan därför tycka att det borde vara svårt att svara på en fråga om vilket förtroende man känner för en institution som man inte har någon närmare kännedom om, till exempel domstolsväsendet eller försvarsmakten i grannlandet. I sådana fall borde svaret framförallt säga något om i vilken utsträckning man sympatiserar med institutionens grundläggande uppgift. Man måste med andra ord vara försiktig när man skall tolka svar på intervjufrågor om vilket förtroende man känner för verksamheter som man har begränsade eller tillfälliga kunskaper om.

Förtroende för grannlandets institutioner

I Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning fanns ett frågebatteri som handlade om vilket förtroende finländare och svenskar hade för 6 av grannlandets institutioner, nämligen polisen, domstolarna, försvarsmakten, de politiska partierna, riksdagen och televisionen. Eftersom det knappast är troligt att svarspersonerna hade några mer ingående erfarenheter av hur dessa institutioner fungerar i praktiken bör det således ha varit jämförelsevis svårt för dem att svara på dessa frågor. Det finns också tydliga belegg i materialet för att det förhöll sig på det viset. Man bör med andra ord vara försiktig med att dra några långtgående slutsatser från svaren på de aktuella frågorna.

Inte desto mindre förtjänar några tendenser i svars materialet uppmärksamhet. Tendenserna redovisas i **Tabell 8 nedan**. Innan vi kommenterar tabellen vill vi påminna om att de finska svars personerna hade besvarat fler av de aktuella frågorna än vad svenskarna hade gjort (jämför vår tidigare diskussion om svenskarnas större tendens att ”hoppa över” enkätfrågor). Det finns därför anledning att korrigera denna potentiella felkälla. När det gäller förtroende för det egna landets institutioner har vi därför enbart beaktat dem som har svarat på motsvarande fråga om förtroende för grannlandets institutioner. Detta har i sin tur medfört att antalet svars personer har blivit begränsat, något som i sin tur medför att de statistiska osäkerhetsmarginalerna blir större. Vad man vinner på karusellen förlorar man på gungorna!

I Tabell 8 har vi delat in de aktuella institutionerna i tre grupper. Indelningen har gjorts utifrån vilka funktioner institutionerna har (jämför Rothstein 2003, 182f). Den första gruppen utgörs av riksdag och de politiska partierna. Dessa institutioner kan man kalla representativa institutioner. I den andra gruppen av så kallade genomförande institutioner återfinns domstolarna, polisen och försvaret, medan televisionen är det ända exemplet i den tredje gruppen av granskande institutioner. Eftersom man inte bör dra alla institutioner över en kam finns det skäl att gruppera dem på detta sätt. Med dessa påpekanden kan vi så övergå till att kommentera resultaten.

TABELL 8. Andelar med mycket eller ganska stort förtroende bland finländare och svenskar för tre kategorier av institutioner. Resultat från 2006 års WVS-undersökning i Finland och Sverige respektive Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsenkät. Resultaten för det egna landets institutioner avser enbart dem som har svarat på motsvarande fråga om grannlandets institutioner (Finland: n c:a 350; Sverige n c:a 250).

	Förtroende hemlandets institutioner			Förtroende grannlandets institutioner		
	Finländare	Svenskar	Skillnad?	Finländare	Svenskar	Skillnad?
Representativa institutioner:						
Riksdagen	42,2%	35,4%	Ja, p < 0.06	56,0%	81,2%	Ja, p < 0.001
De politiska partierna	72,9%	60,6%	Ja, p < 0.01	38,0%	76,6%	Ja, p < 0.001
Index två ovanstående	100,8	98,7	Ja, p < 0.001	97,1	104,4	Ja, p < 0.001
Genomförande institutioner:						
Polisen	91,4%	81,7%	Ja, p < 0.001	62,1%	92,0%	Ja, p < 0.001
Domstolarna	82,4%	78,9%	Ja, p < 0.06	69,2%	92,6%	Ja, p < 0.001
Försvaret	88,1%	46,2%	Ja, p < 0.001	34,3%	78,7%	Ja, p < 0.001
Index tre ovanstående	102,2	96,2	Ja, p < 0.001	96,6	105,9	Ja, p < 0.001
Granskande institutioner						
Televisionen	53,4%	60,6%	Ja, p < 0.06	63,3%	83,2%	Ja, p < 0.001
Index för samtliga institutioner	102,1	96,3	Ja, p < 0.001	98,9	101,6	Ja, p < 0.001

Resultaten visar för det första att finländarna har större förtroende för det egna landets representativa och genomförande institutioner än vad svenskarna har för sina. Svenskarna känner däremot större förtroende för sina "egna" granskande institutioner än vad finländarna gör för sina. En spekulativ tolkning av detta mönster skulle kunna vara att svenskarnas lägre förtroende för de egna representativa och genomförande institutionerna skulle kunna vara en effekt av en mer kritisk och därigenom mer förtroendeskapande roll hos de svenska granskande institutionerna. När det däremot gäller förtroende för grannlandets institutioner visar sig ett helt annat mönster. Där visar svenskarna genomgående större förtroende för de finska institutionerna än vad finländarna gör för de svenska.

Faktorer som påverkar förtroende för grannlandets institutioner

Det är svårt att ha någon bestämd uppfattning om varför svenskarna skulle känna större förtroende för de finska institutionerna än vad finländarna gör för de svenska. För det första finns knappast några klara belegg för att de aktuella institutionerna skulle fungera bättre i Finland än vad de gör i Sverige. Man skulle därför kunna tänka sig att skillnaderna mellan hur finländare och svenskar ser på de aktuella institutionerna i första hand skulle bero på att jämförelserna bygger på ett jämförelsevis begränsat antal svarspersoner och att de aktuella skillnaderna därför "bara" är ett tillfälligt slumpfel. Några andra analyser pekar emellertid i en helt annan riktning. Om man nämligen ser till det totala materialet från WVS-undersökningarna i Finland och Sverige så visar det sig att finländarna genomgående har större förtroende för sina institutioner än vad svenskarna har för sina. Tendensen är statistiskt helt säkerställd. Man kan därför konstatera att resultaten i Tabell 8 i varje fall förefaller vara representativa för hur finländare och svenskar ser på de aktuella institutionerna i det egna landet.

Förklaringen till varför svenskarna känner större förtroende för de finska institutionerna än vad finländarna gör för de svenska skulle därför kunna ha att göra med att svenskarna har andra förväntningar på hur de aktuella institutionerna skall fungera än vad finländarna har (jfr diskussionen ovan om detta). I detta sammanhang kan man därför för det första påminna om de skillnader i grundläggande värderingar mellan finländare och svenskar som vi redovisade i rapportens andra del. Dessa skillnader skulle kunna ha betydelse för vilka allmänna förväntningar man har på en given institution. För det andra kan man tänka sig att känslor av subjektivt välbefinnande och subjektiv kontroll över det egna livet skulle ha betydelse. Tidigare forskning har nämligen pekat på dessa faktorer som en tänkbar förklaring till varför man känner förtroende för samhällets institutioner (Delhey & Newton 2002). För det tredje skulle den kunskap man har om grannlandet kunna ha betydelse. För det fjärde kan man anta att förtroende för det egna landets institutioner har betydelse eftersom detta kan sägas spegla en allmän tendens att hysa förtroende för de samhällliga institutionerna. För det femte skulle slutligen social bakgrund i form av ålder, kön, utbildning och inkomst kunna ha betydelse för vilket förtroende man känner för grannlandets institutioner.

För att undersöka sådana frågor redovisar vi i **Tabell A5** i Appendix resultat från en analys av dessa tänkbara förklaringar. Analysen är samma slags regressionsanalys som vi beskrev i avsnittet om vilka kunskaper svarspersonerna hade om grannlandet. Resultaten visar i vilken utsträckning förtroende för de sex grannlandsinstitutionerna hänger samman med de fem faktorer som nämndes ovan. Vi har med andra ord inte funnit skäl att analysera de tre kategorierna av institutioner var för sig. Social bakgrund i form av ålder, kön, utbildning och inkomst visar sig inte ha någon betydelse för vilket förtroende man känner för grannlandets institutioner. Det har däremot subjektiva känslor av egenmakt och välbefinnande. Betydelsen av denna faktor är dock inte helt säkerställd. Bortsett från detta skulle man dock kunna säga att ju större kontroll man anser sig ha över sitt liv och ju mer tillfreds man är med det, desto större förtroende tenderar man att hysa för grannlandets institutioner. En positiv livssituation för egen del skulle med andra ord gå hand i hand med ett förtroende för institutioner i andra länder.

Däremot tycks inte förtroende för det egna landets institutioner ”spilla över” på förtroende för grannlandets institutioner. Vilka kunskaper man har om grannlandet visar sig heller inte ha någon betydelse. I förstounde kan detta tyckas förvånande, men vid närmare eftertanke är den uteblivna betydelsen inte särskilt överraskande. Grannlandskunskapen kan ju omfatta både positiva och negativa bilder av grannlandets institutioner. Däremot visar det sig att de som ligger högt i de självöverskridande frihetsvärdena känner större förtroende för grannlandets institutioner. Ju mer man är benägen att ”gå utöver sig själv”, desto lättare har man att känna förtroende för institutioner som man kanske inte har så stor kännedom om. Detta resultat ligger helt i linje med våra teoretiska utgångspunkter som sade att människors grundläggande värderingar har betydelse för hur de ser på andra. Däremot visar resultaten ingen påverkan från den förändringsbenägna inställningen. Om man är förändringsbenägen eller inte skulle med andra ord inte ha någon större betydelse för vilket förtroende man känner för grannlandets institutioner.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att finländarna har större förtroende för hemlandets institutioner än vad svenskarna har för sina. Samtidigt hade svenskarna en mer positiv syn på de finländska institutionerna än vad finländarna hade på de svenska. De olika faktorer som vi nämnde ovan visar sig dock inte vara hela förklaringen till varför svenskarna har större förtroende för de finska institutionerna än vad finländarna har för de svenska. Avslutningsvis kan det därför vara av intresse att fråga om finländarnas lägre förtroende för de svenska institutionerna också kan bero på en allmän finländsk misstro eller skepsis mot hur de svenska institutionerna fungerar.

Hur bör samarbetet mellan Finland och Sverige utvecklas?

Vi har nu diskuterat två sidor av finländarnas och svenskarnas syn på varandras länder. För det första visade vi att finländarna hade något bredare kunskaper om svenska förhållanden än vad svenskarna hade om finska. För det andra visade vi att svenskarna kände större förtroende för sex finska representativa, genomförande och granskande institutioner än vad finländarna gjorde om motsvarande svenska institutioner. Mot den bakgrunden skall det

bli intressant att se vad finländarna och svenskarna anser om samarbetet mellan de båda länderna. Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning innehöll tre frågor om hur de såg på den saken. Frågorna gällde hur de ansåg att det kulturella utbytet och det ekonomiska och politiska samarbetet mellan de båda länderna borde utvecklas. Som svarsalternativ fanns dels att det nuvarande samarbetet hade lagom omfattning, dels att detta borde vara mycket eller något större respektive mycket eller något mindre. Hur svarspersonerna besvarade de tre frågorna framgår av **Tabell 9 nedan**.

TABELL 9. Inställning till samarbete mellan Finland och Sverige inom tre olika samhällsområden. Resultat från Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning (Finland: n c:a 500, Sverige n c:a 475)

	Finländare	Svenskar	Skillnad?
Det kulturella utbytet mellan Finland och Sverige:			
Borde vara mycket större	20,2%	25,6%	
Borde vara större	33,5%	48,1%	
Har lagom omfattning	42,8%	24,4%	
Borde vara något mindre	2,0%	1,2%	
Borde vara mycket mindre	1,6%	0,3%	
Summa:	100,0%	100,0%	Ja, p < 0.001
Det politiska samarbetet mellan Finland och Sverige:			
Borde vara mycket större	21,0%	23,6%	
Borde vara större	29,6%	47,6%	
Har lagom omfattning	45,1%	28,2%	
Borde vara något mindre	2,2%	0,7%	
Borde vara mycket mindre	2,2%	0,0%	
Summa:	100,0%	100,0%	Ja, p < 0,001
Ekonomiskt samarbete mellan Finland och Sverige:			
Borde vara mycket större	7,7%	25,0%	
Borde vara större	27,5%	44,9%	
Har lagom omfattning	40,7%	28,3%	
Borde vara något mindre	2,9%	1,5%	
Borde vara mycket mindre	1,2%	0,3%	
Summa:	100,0%	100,0%	Ja, p < 0,001
Önskar större samarbete inom antal områden:			
Inget område	27,0%	14,8%	
Ett område	18,6%	12,6%	
Två områden	18,8%	14,8%	
Tre områden	35,6%	58,8%	
Summa:	100,0%	100,0%	Ja, p < 0.001

Resultaten visar att svenskarna var mer positiva till ett utökat samarbete mellan Finland och Sverige än vad finländarna var. Denna tendens är tydlig vid vart och ett av de tre områdena för samarbete. Det vanligaste svaret bland finländarna var att det nuvarande samarbetet har lagom omfattning medan svenskarnas vanligaste svar var att samarbetet

borde bli något större. Vid var och en av de tre samarbetsformerna ansåg med andra ord en tydlig majoritet av svenskarna att samarbetet mellan de båda länderna borde vara större än i dag. Bland finländarna uppgick denna grupp som mest till hälften, och när det gäller det ekonomiska samarbetet mellan länderna var den betydligt mindre (cirka 35 procent). Det har också sitt intresse att cirka var fjärde finländare (27 procent) inte önskade ökat samarbete inom något av de tre områdena. Motsvarande andel bland svenskarna var ännu mindre (15 procent). Också detta sätt att redovisa resultaten pekar för det första på att svenskarna var mer positiva till ett ökat samarbete, och för det andra på att merparten av både finländarna och svenskarna var positiva till ett fortsatt samarbete över Bottniska viken.

En helt annan sak är naturligtvis att svaren på de tre intervjufrågorna inte säger något om vilka former man önskar att samarbetet skall ha och vad man skall göra för att det skall öka. Vid sådana aspekter skulle den enhetliga bild som visas av Tabell 8 sannolikt brytas upp och bli betydligt mer mångfacetterad.

Vilka önskar ett utökat samarbete?

En intressant fråga gäller om viljan till samarbete mellan de båda länderna är lika starkt förankrad i olika sociala och kulturella grupperingar eller om det är vissa grupper som utmärks av en sådan syn. För att undersöka den frågan har vi genomfört samma slags regressionsanalys som vi gjorde när det gällde grannlandskunskaper och förtroende för grannlandets institutioner. Vi har valt att inte analysera de tre samarbetsformerna var för sig utan har i stället analyserat ett helhetsmått för hur positiva svarspersonerna är till samarbete mellan de båda länderna. Resultaten redovisas i **Tabell A6** i Appendix.

När det gäller social bakgrund är det enbart kön som har betydelse. Männen önskar mer samarbete än vad kvinnorna gör. Resultaten visar också att de som har bättre kunskaper om grannlandet och som har större förtroende för dess institutioner är mer positiva till ett utökat samarbete. En positiv bild av grannlandet i form av bättre kunskaper om det samma och större förtroende för dess institutioner skulle med andra ord vara en god grogrund för ett utökat samarbete mellan de båda länderna. Resultaten visar också att de självöverskridande värderingarna utgör en lika god grogrund. De som är mer benägna att "gå utöver sig själva" är med andra ord mer positiva till ett utökat samarbete mellan Finland och Sverige. Däremot har förändringsbenägenheten inte någon sådan betydelse. Den som är intresserad av statistiska detaljer kan dock notera att koefficienten för förändringsbenägenheten är negativ (- 0.02) i Tabell A6. Även om denna koefficient inte är tillräckligt stor för att vara statistiskt säkerställd är den ändå negativ. Precis som när det gällde kunskaper om grannlandet antyder den negativa koefficienten att de som är mest förändringsbenägna skulle kunna vara mindre intresserade av det hävdvunna samarbetet mellan Finland och Sverige.

Vi har nu presenterat tre aspekter av hur finländare och svenskar ser på sitt grannland. Som sammanfattning av resultaten kan vi konstatera att finländarna visade sig ha bättre

grannlandskunskaper medan svenskarna visade sig ha större förtroende för grannlandets institutioner och en mer positiv beredskap inför ett ökat samarbete mellan de båda länderna. Eftersom svenskarna hade en mer positiv syn på grannlandet vid två av de tre aspekterna visar det sig att de får de högre värden i ett sammanslaget helhetsmått för vilken syn man har på grannlandet. Skillnaden är statistiskt säkerställd. Avslutningsvis kan vi med andra ord konstatera att svenskarna har en mer positiv syn på Finland än vad finländarna har på Sverige. Vi återkommer längre fram i rapporten till hur man kan förklara denna skillnad.

Beredskap att flytta till grannlandet

Som en övergång till en beskrivning av hur finländare och svenskar ser på varandra i ett mer individorienterat perspektiv kan det vara av intresse att redogöra för i vilken utsträckning de kan tänka sig att flytta till grannlandet. Också den aspekten säger något om vilken allmän inställning man har till sitt grannland. I frågeformuläret för Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning fanns en fråga som hade följande lydelse: Om de vore praktiskt möjligt, skulle du då kunna tänka Dig att flytta till Sverige (Finland)? Bland svarsalternativen kunde man välja mellan ”Ja, absolut”, ”Ja, kanske”, ”Nej, troligen inte” och ”Nej, absolut inte”. Resultaten visade att finländarna var mer positiva än svenskarna när det gäller att flytta till grannlandet. Bland finländarna svarade ungefär fyra av tio (40 procent) med något av de två positiva svaren. Motsvarande andel bland svenskarna var enbart hälften så stor (22 procent). I detta hänseende kan man således säga att finländarna hade en mer positiv syn på grannlandet än vad svenskarna hade.

Det kan naturligtvis finnas en rad olika anledningar till finländarnas större beredskap att flytta till Sverige. Även om det under lång tid har funnits flyttningsrörelser i båda riktningarna över Bottniska viken har rörelserna västerut varit betydligt vanligare under det senaste århundradet (se ett tidigare avsnitt i rapporten om migrationen mellan Finland och Sverige). Detta kan givetvis ha satt sina spår hos finländarna och bidragit till deras större flyttningsbenägenhet.

Vid sidan av dessa migrationsmönster kan också finländarnas och svenskarnas skilda kunskaper i varandras språk ha spelat en viss roll för deras beredskap att flytta till grannlandet. Det är med andra ord troligt att finländarnas bättre kunskaper i svenska jämfört med svenskarnas kunskaper i finska har bidragit till deras större benägenhet att flytta till Sverige. Men beredskap att flytta påverkas inte enbart av språkkunskaper. Några analyser som vi inte redovisar i detalj här visar exempelvis att yngre har större beredskap att flytta över Bottniska viken än äldre. Mer intressant är kanske att samma sak gäller för dem som har bättre kunskaper om grannlandet, som känner större förtroende för grannlandets institutioner, som önskar att samarbetet mellan länderna hade större utbredning och som visar en starkare uppslutning kring de självöverskridande och emancipativa frihetsvärdena. Alla dessa tendenser är statistiskt helt säkerställda. Om en svensk är beredd att leva bland finländare eller om en finländare är beredd att leva bland svenskar hänger med andra ord både samman med hur de ser på sitt grannland och vilka grundläggande värderingar de omfattar.

Med det konstaterandet kan vi så övergå till att redovisa hur finländarna och svenskarna ser på varandra. Det är en nog så viktig aspekt av hur relationerna mellan ”1809 års skilsmässobarn” har utvecklats.

Hur finländare och svenskar ser på varandra?

I Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning ingick en rad frågor om hur finländare och svenskar ser på varandra. Några av dessa frågor hade formulerats så att man kunde jämföra svaren med hur finländarna och svenskarna hade svarat på motsvarande frågor om sig själva i den ordinarie WVS-intervjun. Vi kan därför analysera hur väl finländarnas och svenskarnas uppfattningar om varandra stämmer överens med de faktiska förhållandena. Innan vi redovisar resultaten kan det vara på sin plats att uppmärksamma att det förvisso har sina svårigheter att svara på frågor om hur man tror att en typisk finländare eller svensk tycker och tänker. Sådana frågor ger inte utrymme för särskilt nyanserade svar, och de bilder av respektive grannfolk som visar sig i materialet kan närmast sägas vara en slags nationella stereotypier.

Nationella stereotypier

Det är en öppen fråga om sådana nationella stereotypier motsvarar verkliga förhållanden eller inte. I den tidigare forskningen utgick man från att negativa stereotypier om andra nationaliteter knappast kunde vara sanna. Nyare forskning har emellertid visat att stereotypier inte alltid är negativa, utan att de i större eller mindre utsträckning också kan motsvara verkliga förhållanden (Schneider 2004, 565; jfr Terracciano et al. 2005).

En nationell stereotypi om de som lever i ett visst land kan sägas vara en uppfattning om att de alla delar en och samma egenskap. Om man exempelvis anser att finländare är buttra och ordkarga eller att svenskar är snorkiga och överlägsna är detta exempel på nationella stereotypier om gemensamma karaktärsdrag hos finländare eller svenskar. Den finländske psykologen Erkki Virta har i den anekdot som vi redogjorde för i inledningen till vår rapport beskrivit några sådana nationella stereotypier om finländare och svenskar (Virta 2006).

Nationella stereotypier bygger i många fall på alltför snabba generaliseringar av tillfälliga erfarenheter. I andra fall kan de ha sitt ursprung i sedvänjor och historiska berättelser, och i andra fall kan de vara konstruerade som ett slags kontrastbilder av grupper som lever i angränsande områden (Terracciano et al. 2005). Problemet med sådana nationella stereotypier är kanske inte i första hand att de är överdrivna förenklingar, något som en sansad bedömare lätt inser. Att de är överdrivna behöver heller inte nödvändigtvis utesluta att det finns ett korn av sanning i dem (McCrae 2001). I ett tidigare avsnitt i vår rapport visade vi ju att svenskarna hade en starkare benägenhet att gå utöver sig själva och se till det gemensamma bästa än vad finländarna hade. Det vore kanske inte helt befängt att se detta resultat som ett slags indirekt och vagt belägg för att svenskarna vid mötet med en stor elefant skulle vara mer inställda på att hjälpa den stora elefanten än vad finländarna skulle vara (jämför den anekdot som vi redogjorde för i inledningen till vår rapport)!

Men att det kan finnas korn av sanning i sådana nationella stereotypier är en sak för sig. En helt annan sak är att sådana stereotypier kan få högst negativa konsekvenser, oavsett om de har något fog för sig eller inte. I den essä som nämndes ovan ger Erkki Virta exempel på detta när han redogör för hur möten mellan finländska och svenska toppolitiker har (van-) tolkats i respektive land utifrån stereotypa uppfattningar om finska och svenska karaktärsdrag. Andra exempel kan vara hur finländare har oroat sig över vilka förmenta negativa bilder av Finland som dominerar i andra länder, medan svenskarna har varit alltför självpåtaga exportörer av den ”svenska modellen” som ett förment universalmedel för välfärd och utveckling. Sådana negativa konsekvenser av nationella stereotypier kan i andra fall bli mycket allvarliga och dramatiska. ”When stereotypes of national or ethnic groups are unfavorable, they can lead to prejudice, discrimination, or persecution, of which history and the world today are full of tragic examples” (Terracciano et al. 2005, 99). Mot denna bakgrund är det viktigt att framhålla att vårt material om hur finländare och svenskar ser på varandra är betydligt mer oskyldigt och fritt från sådana mörka undertoner. Det är också viktigt att ha i åtanke att våra intervjufrågor gav goda möjligheter att tillskriva respektive grannfolk positiva egenskaper.

Vänner och bekanta från grannlandet

Hur finländare och svenskar ser på varandra visar sig bland annat i hur de ställer sig till att ha vänner och bekanta från grannlandet. Frågeformuläret till Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning innehöll några frågor om den saken. En fråga gällde om man hade några vänner och nära bekanta från grannlandet, medan en andra fråga gällde om man på ett lite mer ytligt sätt kände någon som kom därifrån. Av en olycklig tillfällighet ställdes de två frågorna i omvänd ordning i den finska och svenska tilläggsundersökningen. Man kan därför inte utesluta att eventuella skillnader i svaren kan ha berott på detta. Vi tror dock inte att denna eventuella felkälla kan ha varit särskilt stor. Däremot kan den språkliga utformningen av frågan om man har någon vän eller nära bekant från grannlandet ha haft större betydelse. I Sverige hade frågan följande formulering: ”Har Du någon nära bekant eller vän som kommer från Finland?” I Finland hade frågan följande lydelse (i svensk översättning): ”Har Du någon svensk som nära bekant eller vän?” Med viss överdrift kan man säga att den finska formuleringen leder tankarna till om man har någon svensk som bor i Sverige som nära bekant eller vän, medan den svenska formuleringen leder tankarna till om man har någon nära bekant eller vän som kommer från Finland, men som nu mycket väl kan leva i Sverige. Att frågorna kan tolkas på sådana skilda sätt sammanhänger naturligtvis med att det faktiskt lever fler personer i Sverige som kommer från Finland jämfört med hur många personer som kommer från Sverige som lever i Finland. Det är med andra ord verkliga förhållanden som eventuellt kan ha medverkat till att frågorna kan ha tolkats olika.

Mot den bakgrunden kan man argumentera för att andelen svenskar som säger att de har någon vän eller nära bekant som kommer från/bor i Finland bör vara större än motsvarande andel bland finländarna. Att det lever fler finländare i Sverige än svenskar i Finland skulle med andra ord kunna förklara varför fler svenskar har någon vän som

kommer från grannlandet. En annan anledning skulle kunna vara att det förmodligen medför större praktiska problem med att ha en vän som lever i ett annat land och som kanske inte talar samma språk som man själv gör. Detta skulle kunna förklara varför mindre andelar av finländarna har en svensk som vän eller nära bekant.

Oavsett om dessa förmodanden är riktiga eller inte, visar resultaten att svenskarna har fler vänner och nära bekanta från Finland än vad finländarna har när det gäller svenska vänner och nära bekanta. Bland svenskarna har en majoritet om cirka 75 procent en sådan vän eller nära bekant. Bland finländarna är motsvarande andel betydligt lägre (cirka 25 procent). Förhållandet är likartat när det gäller mer ytliga bekanta. Bland finländarna är det enbart en knapp majoritet om cirka 45 procent som har någon svensk bekant, medan en mycket större andel bland svenskarna (83 procent) har någon bekant som kommer från Finland. Sammanfattningsvis kan man med andra ord konstatera att svenskarna förefaller ha fler personliga band till finländare än vad finländarna har till svenskar.

Svaren på några andra frågor visar att svenskarna har sina finska vänner inom den egna familjen, som arbetskamrater eller som grannar, medan finländarna framförallt har sina inom den egna familjen. Det sistnämnda förhållandet talar för att finländarnas svenska vänner eller nära bekanta i första hand kunde vara partner till någon i den egna släkten som har emigrerat till Sverige. När det gäller mer ytliga bekanta från grannlandet har arbetslivet återigen större betydelse för svenskarna. Det är framförallt som arbetskamrater som man har lärt känna någon som kommer från Finland. För finländarna är kontaktytorna där man träffar svenskar däremot mer spridda.

En sak är att ha en finländare eller svensk som vän eller nära bekant; en helt annan sak är att ha en öppen och positiv beredskap inför en sådan vänskap. I Kulturfondens för Sverige och Finland frågeformulär fanns en fråga om detta. Frågan hade hämtats från en så kallad fördomsskala som hade använts i en tidigare studie av relationerna mellan finsk- och svenskspråkliga majoriteter och minoriteter (Liebkind et al. 2006). Också i detta hänseende visade Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning en påtaglig skillnad mellan finländarna och svenskarna. Svenskarna hade en mer positiv och öppen beredskap inför en sådan vänskap. När de skulle ta ställning till ett påstående som säger att ”jag skulle gärna ha en finländare som nära vän” sade så många som 55 procent av dem att påståendet stämmer helt och hållet, medan ytterligare 26 procent sade att påståendet stämmer till stor del. Bland finländarna var motsvarande andelar betydligt lägre (9 respektive 23 procent). Dessa resultat visar tydligt att svenskarna var mer positiva till att ha en finländare som vän än vad finländarna var till att ha motsvarande relation till en svensk.

Det är svårt att ha någon bestämd uppfattning om hur man skall förklara denna skillnad. Den visar sig nämligen inte hänga samman med om man redan har en finländsk eller svensk vän eller inte, något som annars ligger nära till hands att anta. En viss del av förklaringen förefaller att ha att göra med en allmänt positiv inställning till grannlandet (grannlandskunskap, förtroende för grannlandets institutioner, en positiv syn på ett ökat samarbete mellan de båda länderna).

Några andra analyser tyder dock på att detta inte kan vara den enda förklaringen. Man kan därför tänka sig att den aktuella intervjufrågan har förståtts på delvis olika sätt av de finländska och svenska intervjupersonerna. De finländska svarspersonerna skulle således mer eller mindre omedvetet ha kunnat tolka uttrycket ”att ha en svensk som vän” som ”att ha en svensk som lever i Sverige och som kanske inte talar finska som vän”. Svenskarna skulle däremot ha kunnat tolka uttrycket ”att ha en finländare som vän” som ”att ha en finländare som bor i Sverige och som förmodligen talar svenska som en vän”. Om denna förmodan är riktig skulle med andra ord åtminstone en viss del av skillnaden mellan svenskarnas och finländarnas beredskap för att ha någon från grannlandet som en vän bero på en något olycklig frågeformulering.

Men det är naturligtvis också fullt möjligt att skillnaden speglar faktiska förhållanden, och att finländarna faktiskt är mer skeptiska till att ha en svensk vän än vad svenskarna är till att ha en finländare som vän. Finländare sägs ju inte sällan vara mer negativa och kritiska till svenskar än vad svenskar är till finländare (jämför Virta 2006). Vi återkommer till denna problematik lite senare i framställningen. Innan vi gör det skall vi presentera några andra resultat som pekar i samma riktning.

Grannlandets inställning till finländare och svenskar

En liknande bild visar sig när det gäller vad de finländska svarspersonerna anser om den allmänna inställningen i Finland till svenskar och vad de svenska svarspersonerna anser om motsvarande inställning i Sverige. I Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning fanns ett frågebatteri som handlade om sådana saker. Frågorna handlade om hur negativa eller positiva svarspersonerna trodde att fyra olika grupper i det egna landet var till ”finländare” respektive ”svenskar”. De fyra grupperna var 1) ens egen familj, 2) ens vänner, 3) ens arbets- eller studiekamrater och 4) ens landsmän i allmänhet. Svaren skulle ges på en 7-gradig svarsskala som gick från ”Mycket negativa” till ”Mycket positiva”. Om man ser till svaren vid de fyra delfrågorna visar det sig att både finländare och svenskar anser att den egna familjen är mest positiv till respektive grannfolk. Därefter kommer de egna vännerna, ens arbets- och studiekamrater och slutligen de egna landsmännen. Detta resultat kan tyda på att både finländare och svenskar har en tendens att underskatta hur positiv den allmänna opinionen är till respektive grannfolk. Om ”alla” säger att den egna familjen är mycket positiv, måste detta rimligtvis innebära att hela befolkningen har en positiv syn. Resultatet tyder med andra ord på att svarspersonerna kanske inte har särskilt goda kunskaper om vad folk i allmänhet tycker i denna fråga (jämför den mekanism som brukar kallas ”pluralistic ignorance” i socialpsykologiska sammanhang).

En kontroll visar att man utan några större problem kan slå samman svaren på de fyra frågorna till ett enda helhetsmått för hur positiv svarspersonerna anser att den allmänna inställningen till grannfolket är i deras respektive hemländer. Man kan bilda det aktuella helhetsmättet på olika sätt. Det enklaste är att beräkna i hur många grupper som svarspersonerna har angivit att inställningen till respektive grannfolk är mycket positiv

(värdena 6 och 7 på den 7-gradiga skalan). Svartpersonerna kan med andra ord få ett värde från 0 (man anser inte att inställningen är mycket positiv i någon av de fyra grupperna) till värdet 4 (man anser att inställningen är mycket positiv i alla fyra grupperna). Bland de svenska svartpersonerna ansåg ungefär 50 procent att inställningen till finländare är mycket positiv i minst tre av de fyra grupperna. För finländarna var motsvarande andel betydligt lägre (cirka 30 procent). En liknande skillnad mellan de svenska och finländska svartpersonerna visade sig för övrigt vid var och en av de fyra delfrågorna. Svenskarna föreställde sig med andra ord att den allmänna inställningen i Sverige till finländare var mer positiv än vad finländarna ansåg om motsvarande inställning i Finland.

Dessa skillnader är helt statistiskt säkerställda, och de pekar således i samma riktning som benägenheten att ha en finländare eller svensk som nära vän. Också här var svenskarna mer positiva än finländarna. Svaren på två andra frågor pekar i samma riktning. Vid dessa frågor fick finländarna ta ställning till två påståenden som sade att ”svenskar är lika trevliga som finländare” respektive att ”jag bemöter svenskar på samma sätt som finländare”. Svenskarna fick ta ställning till två motsvarande påståenden om finländare. Också vid dessa båda frågor visade svenskarna en mer positiv inställning till finländarna än vad finländarna gjorde till svenskarna. Skillnaden är statistiskt helt säkerställd. De båda frågorna hade hämtats från den undersökning av relationerna mellan finsk- och svenskspråkliga majoriteter och minoriteter som nämndes i ett tidigare avsnitt (Liebkind et al. 2006).

Svenskarna har således visat sig ha fler vänner och nära bekanta från grannlandet än vad finländarna har. Svenskarna var också mer öppna och positiva inför en sådan vänskap och de ansåg att den allmänna inställningen i Sverige till finländare var mer positiv än vad finländarna ansåg om motsvarande inställning i Finland. Svenskarna skulle med andra ord ha en mer positiv syn på finländarna än vad finländarna har på svenskarna.

Subjektiva värderingsavstånd mellan finländare och svenskar

I en tidigare del av vår rapport diskuterade vi olika modeller för att undersöka människors grundläggande värderingar. En av dessa var Shalom Schwartz modell för två överordnade värderingsdimensioner. Dessa var för det första ”självöverskridande värderingar visavi värderingar som prioriterar egen framgång” och för det andra ”förändringsbenägenhet visavi värderingar som prioriterar att bevara det befintliga”. Resultaten från de finska och svenska WVS-undersökningarna visade att svenskarna var mer benägna än finländarna att prioritera det gemensamma bästa (självöverskridande värderingar) och också att svenskarna var mer förändringsbenägna än finländarna.

En intressant problematik handlar om hur medvetna finländare och svenskar är om dessa faktiska värderingsskillnader, och hur väl de känner till att respektive grannfolk skulle vara annorlunda i dessa hänseenden. Spontant kan man anta att ju mer man utgår från att ett grannfolk omfattar samma grundläggande värderingar som man själv gör, desto mer positiv bör man vara till grannfolket. Detta antagande kan prövas eftersom Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsundersökning innehöll ett modifierat

frågebatteri för Schwartz båda grundläggande värderingsdimensioner. I tilläggsundersökningen fick finländarna ange hur typiska de ansåg att de aktuella värderingarna var för en svensk och svenskarna fick göra samma sak för en finländare (för en beskrivning av Schwartz frågebatteri, se del 2 i vår rapport). Vid dessa modifierade frågor skulle svaren anges på samma 6-gradiga svarsskala som användes vid den ordinarie WVS-undersökningen där svarspersonerna fick beskriva sig själva med hjälp av de aktuella frågorna.

Denna uppläggnig gör det möjligt att undersöka vilka subjektiva värderingsavstånd som de finländska och svenska svarspersonerna föreställer sig att det finns mellan dem själva och sitt grannfolk. Ju mer finländarna har angivit att de värderingar som de själva säger sig omfatta också skulle vara typiska för en svensk, desto kortare subjektivt värderingsavstånd kan de sägas ha till vad de anser vara en typisk svensk. Motsvarande gäller naturligtvis för svenskarnas del. Analyser av svarsmaterialet från de aktuella frågorna visar att svenskarna föreställer sig ett kortare värderingsavstånd till finländarna än vad finländarna gör till svenskarna. Det genomsnittliga avståndet för de 10 värderingsfrågorna i Schwartz batteri mellan svenskarnas egna värderingar och vad de förmodar vara typiska värderingar för en finländare var 0.2 skalsteg på den 6-gradiga svarsskalan. För finländarna var motsvarande värderingsavstånd tre gånger så stort eller 0.6 skalsteg. Denna skillnad är statistiskt helt säkerställd.

Svenskarna känner således ett kortare subjektivt värderingsavstånd till finländarna än vad finländarna gör till svenskarna. Om man utgår från att man får en mer positiv bild av andra grupper om man anser att dessa omfattar samma grundläggande värderingar som man själv gör, blir slutsatsen således att svenskarna har en mer positiv bild av finländarna än vad finländarna har av svenskarna. På sätt och vis är detta resultat inte särskilt förvånande. Svenskarna hade ju fler vänner och nära bekanta från Finland. Om man utgår från att vänner tenderar att vara sinsemellan lika i sina grundläggande värderingar skulle svenskarnas antaganden om kortare subjektiva värderingsavstånd bygga på att de har generaliserat sina erfarenheter av sina finländska vänner och nära bekanta. Men orsaksförhållandena skulle också kunna vara omvända. Eftersom svenskarna har en mer positiv syn på finländarna så skulle de kunna legitimera detta med att anta att finländarna är mer lika dem själva. Frågan är med andra ord vad som är hönan och vad som är ägget. Vi har inte tillgång till något material som kan svara på den svåra frågan.

Vilka faktorer ligger bakom hur man ser på grannfolket?

Vi har nu redovisat tre olika aspekter av hur finländare och svenskar ser på varandra. Vid den första aspekten visade vi att svenskarna både hade fler vänner och ytliga bekanta från Finland än vad finländarna hade när det gäller svenskar. Svenskarna hade också en mer positiv och öppen beredskap för att ha en finländare som vän än vad finländarna hade. Vid den andra aspekten visade vi att svenskarna ansåg att den svenska inställningen till finländare var mer positiv än vad finländarna ansåg om den finska inställningen till svenskar. Vid den tredje aspekten visade vi slutligen att svenskarna kände ett mindre subjektivt värderingsavstånd till finländare än vad finländarna gjorde till

svenskar. De tre aspekterna av hur finländare och svenskar ser på varandra visade med andra ord samma övergripande tendens: Svenskarna har en mer positiv syn på finländare än vad finländare har på svenskar.

Man kan slå samman måtten på de tre olika aspekterna och skapa ett helhetsmått för hur finländare och svenskar ser på varandra. Som väntat utifrån resultaten vid de tre enskilda aspekterna visar svenskarna klart högre värden i detta helhetsmått. Man har ibland sagt att förhållandet skulle vara det omvända, nämligen att finländarna skulle se upp till svenskarna och att svenskarna skulle se ned på finländarna. Våra resultat har således visat en helt omvänd bild.

Med det konstaterandet är det hög tid att börja närma sig den intressanta frågan om vad som ligger bakom finländarnas och svenskarnas bilder av varandra. För att undersöka den saken har vi genomfört samma slags regressionsanalys som vi har redogjort för i tidigare avsnitt. Resultaten redovisas i **Tabell A7** i Appendix. Resultaten visar att kvinnor tenderar att ha en mer positiv syn på grannfolket än vad männen har. Samma sak gäller för de äldre i förhållande till de yngre. Däremot visar sig utbildning och inkomst inte ha någon betydelse. Däremot har de självöverskridande värderingarna en positiv betydelse. Ju mer finländare och svenskar omfattar dessa värderingar, desto mer positiv syn tenderar de ha på respektive grannfolk. Dessutom visar det sig att de som har bättre grannlandskunskaper och som känner större förtroende för grannlandets institutioner också har en mer positiv syn på sitt grannfolk.

Men trots betydelsen av dessa olika delfaktorer kvarstår den övergripande skillnaden mellan hur finländarna och svenskarna ser på varandra. De olika delfaktorer som vi beskrev ovan kan med andra ord inte ”förklara bort” svenskarnas mer positiva syn på finländarna – eller om man så vill finländarnas mer negativa syn på svenskarna. Med det konstaterandet återkommer vi till en problematik som vi diskuterade tidigare, nämligen om det är olika tolkningar av uttrycken ”finländare” och ”svensk” som förklarar denna skillnad, eller om skillnaden är mer substantiell och speglar att finländarna faktiskt är mer kritiska till svenskarna än vad svenskarna är till finländarna. Det material som vi har samlat in ger inga direkta ledtrådar för hur denna fråga skall besvaras. Vi väljer därför avslutningsvis att ta vår utgångspunkt i den essä av Erkki Virta som vi redan har redogjort för.

Bakgrunden till Virtas essä var att det råder ett gott förhållande mellan Finland och Sverige. Här vill vi parentetiskt nämna att när man i rapporter från World Values Survey betonar att kulturen i Finland och Sverige i ett övergripande internationellt fågelperspektiv är snarlika, är detta uttryck för en liknande uppfattning om ett nära förhållande mellan Finland och Sverige. Men som en slags kontrapunkt till denna bakgrund om en djup vänskap mellan Finland och Sverige beskriver Virta hur den finska nationella självbilden präglas av mindervärdighetskänslor och oro över vad andra länder kan tycka om Finland och finländare. Denna känsla skulle bland annat vara en konsekvens av att Finlands historia till stora delar är underkastelsens historia. Svenskarna skulle i denna självbild ses som ”en förnämre sort av människor som dessutom är väldigt medvetna

om sin förträfflighet” (Virta 2006, 389). Den självbild som svenskarna förmedlar till andra kännetecknas enligt Virta av att de är ”bäst, modernast och jämlikast” och också av en överdriven, möjligen självgod och förstående välvilja gentemot andra. I förlängningen av Virtas karaktäristik ligger det nära till hands att anta att svenskarna skulle ha en mer positiv inställning till Finland och finländarna än vad finländarna skulle ha till Sverige och svenskarna.

Det finns emellertid nyare material som ifrågasätter en sådan slutsats. Den undersökning av relationerna mellan finsk- och svenskspråkliga majoriteter och minoriteter som vi redan har refererat till visar nämligen att svenskarna har en mindre positiv syn på sig själva än vad finländarna har på sig (Liebkind et al. 2006, 37f). Samtidigt har finländarna en något mer negativ syn på sig själva än vad svenskarna har på sig. Om man lägger samman dessa båda resultat blir slutsatsen att finländarna knappast kan sägas ha en mer negativ syn på sig själva än vad svenskarna har på sig. Däremot framstår svenskarna som mest ”generösa”, det vill säga som minst benägna att tillskriva sig själva positiva egenskaper på bekostnad av andra. Detta skulle antyda att det inte är finländarnas något mindre positiva syn på svenskarna som behöver förklaras utan snarare svenskarnas mer positiva syn på finländarna!

I detta sammanhang är det dessutom viktigt att påminna om att Virtas karaktäristik av den finska och svenska självbilden refererar till en lång historisk tradition. Mot den bakgrunden finns det skäl att påminna om att svenskarnas syn på Finland och det finländska sannolikt har blivit mer positiv under senare år. Något motsvarande kan för övrigt gälla för finländarnas syn på sig själva. Finlands snabba ekonomiska utveckling kan ha bidragit till detta. Ytterligare en faktor kan vara att medlemskapet i EU har tonat ned Sveriges betydelse och tonat upp Finland som en ny kraftfull och viktig aktör i det internationella samarbetet. Det är exempelvis inte alldeles ovanligt att svenskar med en viss avund konstaterar att Finland numer tycks ha övertagit Sveriges betydelse i internationella sammanhang. Ytterligare en faktor kan vara att det finska språket nu har blivit erkänt som ett officiellt minoritetsspråk i Sverige. För svenskarnas del är det dessutom viktigt att peka på ”tillkomsten av nya stora, synliga och mer ’främmande’ invandrargrupper som förpassas till positioner i det svenska samhället som tidigare innehafts av den finskspråkiga befolkningen” (Catomeris 2004, 107). Sådana faktorer skulle således ha bidragit till att svenskarnas uppfattningar om finländare ha blivit betydligt mer positiv under senare tid. Om man går längre tillbaks i tiden skulle det däremot inte vara särskilt svårt att finna belägg för att svenskarna hade en mer negativ syn på finländare (Catomeris 2004, kapitel 2).

Mot denna bakgrund kan man knappast säga att vår analys av hur finländare och svenskar ser på varandra har givit helt oväntade resultat. Men detta utesluter naturligtvis att man kan problematisera vad vi har funnit. Vi avslutar därför vår rapport med några kritiska reflektioner.

Några avslutande kritiska reflektioner

Den anekdot som vi beskrev i inledningen till vår rapport beskrev hur finländare och svenskar reagerade på helt olika sätt vid sitt möte med en stor elefant. Det kan därför finnas skäl att påminna om att ett sådant möte faktiskt också kan leda till andra reaktioner än vad anekdoten beskrev. En av författarna till denna rapport kan nämligen redovisa att han som pojke gjorde följande personliga erfarenhet när en cirkus hade kommit till pojkens hemstad. Pojken visste att den som höll sig framme och erbjöd sig att hjälpa till med att få cirkustälten på plats brukade få fribiljett till cirkusen. Av en slump fick han hjälpa till i elefanttältet med att sopa rent, hämta mat till elefanterna och se till att inga obehöriga kom för nära elefanterna som stod fastkedjade vid sina fötter. När cirkustälten väl hade kommit på plats och cirkusen skulle öppnas inbjöd cirkusen till allmän visning av sina faciliteter, inklusive elefanttältet.

Pojken som hade börjat vänja sig vid att vara i närheten av elefanterna började bravera inför åskådarna med sin nyvunna ställning i elefanttältet. Han tog sig före att gå helt nära en av elefanterna med sin sopkvast. Elefanten blev då irriterad och daskade till pojken med sin snabel. Pojken blev naturligtvis skrämmd, och något blek om nosen backade han bort från elefanten samtidigt som han försökte dölja för åskådarna att han blev rädd. På tryggt avstånd från elefanten kunde han åter börja bravera med sin nyvunna kompetens som elefantskötare. Än i dag kan pojken minnas hur det kändes när elefanten daskade till honom med sin snabel.

En poäng med denna erfarenhet är att den visar att hur man reagerar på ett möte med en stor elefant snarare beror på hur nära man kommer elefanten än på vilken nationalitet man har. Om finländaren i Virtas essä blev rädd och svensken ville hjälpa elefanten skulle detta med andra ord kanske inte bero på deras skilda nationaliteter utan på hur nära de kom elefanten och vad denna då gjorde. Så kan ett personligt minne från pojkåren användas för att skapa tvivel om hur man bäst skall tolka en anekdot om nationalkaraktärer!! Svenskens och finländarens olika reaktioner på mötet med elefanten var kanske mer uttryck för en tillfällig situation är deras olika nationalkaraktärer.

Likafullt är det svårt att betvivla att ett folk som under lång tid har varit underkastat främmande makter och som har blivit sett över axeln skulle införliva sådana erfarenheter i sin självbild. Man ser sig själv som man blir sedd av andra brukar det stå i läroböcker i socialpsykologi. Men detta behöver inte nödvändigtvis betyda att den självbild som har påverkats av sådana historiska erfarenheter måste vara central och beskriva kärnan i ens personlighet.

Om man ser till det finska och svenska materialet från den senaste omgången av World Values Survey är finländarna snarare lite mer tillfredsställda med sina liv än vad svenskarna är, även om denna skillnad inte är tillräckligt stor för att vara statistiskt helt säkerställd. Något fler finländare säger visserligen att de inte har full kontroll och valfrihet i sina liv jämfört med vad svenskarna tycker att de har (13,7 procent jämfört med 8,5 procent)

men skillnaden är marginell. En mycket stor majoritet bland finländarna (86 procent) säger att det är viktigt att lära sina barn att vara toleranta och visa respekt för andra. Motsvarande andel är enbart något litet större bland svenskarna (94 procent). En mycket stor majoritet bland finländarna säger att de inte skulle ha något emot att ha någon som talar ett annat språk som granne. Motsvarande andel bland svenskarna är enbart något högre. Knappa 20 procent av finländarna säger att andra skulle försöka utnyttja dem om de fick chansen. Motsvarande andel bland svenskarna är enbart cirka 7 procentenheter högre. En stor majoritet av finländarna är stolta över sin nationalitet (95 procent) medan motsvarande andel bland svenskarna är något lägre (88 procent). En minoritet om knappa 30 procent av finländarna anser att etnisk mångfald är negativt för Finlands enhet, medan motsvarande andel bland svenskarna enbart är cirka 10 procentenheter lägre.

På ett sådant sätt kan man gå igenom materialet från både WVS-undersökningarna och andra liknande undersökningar fråga för fråga. Den bild man då får är att elefantanedotens stora skillnad mellan finländare och svenskar krymper ihop och blir mindre. Även om de skillnader som nämns ovan är statistiskt säkerställda är de dock till syvende och sist ganska marginella. Dessa marginella skillnader kan knappast vara hela förklaringen till varför finländarna är så mycket mer negativa till Sverige och svenskarna än vad svenskarna är till Finland och finländarna. Och dessa marginella skillnader kan knappast beskriva någon mer eller mindre genomgående kärna i deras personliga identiteter. Att se sådana skillnader som den enda förklaringen till finländarnas annorlunda bilder av Sverige och svenskarna förefaller med andra ord inte vara alltför genomtänkt.

Man kan också fråga om inte hela uppläggningsen av denna rapport speglar ett stor-svenskt drag. Den andra delen av rapporten diskuterar inställning till demokrati och jämställdhet, självöverskridande värderingar och förändringsbenägenhet samt emancipativa frihetsvärden och icke-traditionella värderingar. Dessa värderingsdimensioner beskrivs som en kulturell resurs för ekonomisk, social och politisk utveckling. Svenskarna skulle till all lycka ha mer av denna resurs än andra (Pettersson & Esmer 2005) och de har också mer positiva synsätt på sitt grannland och grannfolk än vad finländarna har.

I princip skulle emellertid uppläggningsen av både rapporten och Kulturfondens för Sverige och Finland tilläggsenkät ha varit annorlunda. I stället för de aktuella värderingsdimensionerna kunde rapporten ha satt analyser av god arbetsmoral, vilja till normefterlevnad och EU-engagemang i centrum. Då hade bilden av kulturella likheter och skillnader mellan finländare och svenskar blivit en annan. På samma sätt kunde miljömedvetande och synsätt på globalt ledarskap ("global governance") ha varit centrala jämförelsepunkter. Också då skulle bilden av förhållandet mellan finländare och svenskar sannolikt ha blivit en annan.

Avslutningsvis kan det därför vara klokt att påminna om att "som man ropar får man svar". Vår rapport har ropat i en viss riktning och fått svar därefter. Hade den ropat i en annan riktning hade den sannolikt fått andra svar. Men även om det kan förhålla sig på det viset väljer vi likväl att avsluta vår rapport med att uttala en förhoppning att vårt sätt att ropa ändock har givit åtminstone några svar som kan belysa de kulturella relationerna mellan Finland och Sverige.

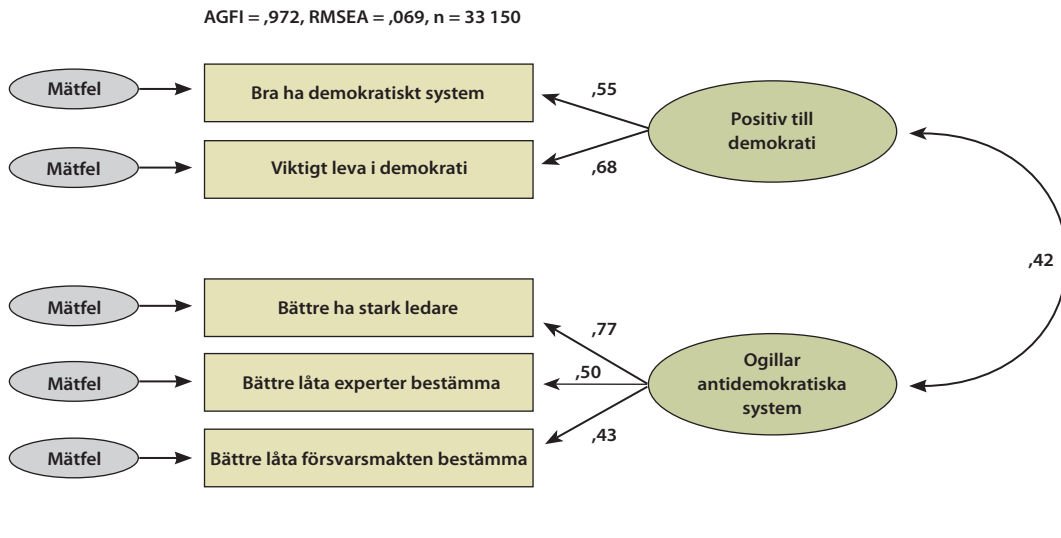
- Allardt, E.**, 1975. *Att ha Att älska Att vara. Om välfärd i Norden*, Lund: Argos
- Andersson, L & Krantz, O.**, 2006. "Tillväxt och konvergens", J Aunesluoma & S Fellman (eds) *Från lika till olika. Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*, Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Aunesluoma, J & Fellman, S.**, 2006. "Introduktion", J Aunesluoma & S Fellman (eds) *Från lika till olika. Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*, Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Anheier, H & Isar, R.**, 2007. *Conflicts and Tensions, The Cultures and Globalization Series 1*, London: Sage
- Arts, W., Hageaars, K. & Halman, L. (eds)**. 2003. *The Cultural Diversity of European Unity*, Leiden: Brill.
- Baron, S., Field, J. & Schuller, T (eds)**. 2000. *Social Capital. Critical perspectives*, Oxford: Oxford University Press.
- Bladh, G & Kuvaja, Ch.**, 2006. "Från ett rike till två nationalstater" i G Bladh & Ch Kuvaja (eds) *Dialog och särart. Människor, samhällen och idéer från Gustav Vasa till nutid*, Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Blanck, D & Pettesson, T.**, 2006. "Strong Governance and Civic Participation: Some Notes on the Cultural Dimension of the Swedish Model" L Harryson & P Berger (eds) *Developing Cultures. Case Studies*.
- Catomeris, C.**, 2004. *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*, Stockholm: Ordfront
- Daun, Å.**, 2005. *En stuga på sjätte våningen. Svensk mentalitet i en mångkulturell värld*. Stockholm: Bruno Östlings Bokförlag Symposion.
- Delhey, J & Newton, K.**, 2003. "Who trusts? The origin of trust in seven societies", *European societies*, 5: 2.
- Denk, T.**, 2001. Tillit och politisk ordning. G. Aronsson & J. Carlsson (eds) *Tillitens ansikten*, Lund: Studentlitteratur.
- Estes, R.**, 2002. Global change and social indicators. M. Weil (ed) *Handbook of Community Praxis*, Beverly Hills: Sage Publications.
- Esty, D, Levy, M, Srebotjak, T & de Sherbinnin, A**, 2005, *Environmental Sustainability Index. Benchmarking International Environmental Stewardship*, New Haven: Yale Center for Environmental Law & policy.
- Giddens, A.**, 1992. *Consequences of modernity*, Cambridge: Polity Press
- Hägg, G.**, 2003. *Svenskhetens historia*, Stockholm: Wahlström & Widström.
- Inglehart, R.**, 1997. *Modernization and postmodernization*, Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R & Baker, W.**, 2000. Modernization, cultural change and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, February.
- Inglehart, R. & Welzel, C.**, 2005. *Modernization, Cultural Change and Democratization*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Inglehart, R. & Oyserman, D.**, 2004. Individualism, autonomy, self-expression. H. Vinken et al (eds) *Comparing Cultures. Dimensions of Culture in a Comparative Perspective*, International Studies in Sociology and Anthropology, Vol XCIII, Leiden Brill.
- Inglehart, R. & Welzel, C.**, 2005a. *Modernization, Cultural Change and Democratization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, R & Welzel, C.**, 2005b. "Exploring the unknown: Predicting the responses of publics not yet surveyed", *International review of sociology*, Vol 15 (1).
- Johansson, T. & Miegel, T.**, 1992. *Do the right thing*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Johnson-Cartee, K., & Copeland, G. A.**, 2004. *Strategic Political Communication: Rethinking Social Influence, Persuasion, and Propaganda*. A Selection in the Political Communication Series, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, Inc.
- Junila, M & Westin, Ch.**, 2006. "Inledning", M Junila & Ch Westin (eds), *Mellan majoriteter och minoriteter. Om migration, makt och mening*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Kaiser, A & Högselius, P.**, 2007. "Rapport från projektet Resurs eller avfall? Internationella beslutsprocesser kring använt kärnbränsle" SKB.s samhällsforskningsprogram, Seminarium, Stockholm 2007.
- Liebkind, K., Nyström, N., Honkanummi, E & Lange, A.**, 2006. "Svenskt och finskt som minoritet och majoritet", M Junila & Ch Westin (eds), *Mellan majoriteter och minoriteter. Om migration, makt och mening*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- McGrae, R.**, 2001. "Trait psychology and cultures: Exploring intercultural comparisons", *Journal of personality*, 69.
- Meinander, H.**, 1998. "Prologiue: Nordic history, society and sport", H Meinander & J Mangan (eds) *The Nordic world. Sport in society*, London: Frank Cass
- Meinander, H.**, 2006. *Finlands historia*, Stockholm: Atlantis
- Murphy, R.**, 1986. *Culture and Social Anthropology: An Overture*. 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Pettersson, T.**, 1991. "Kyrkfolket, den gode medborgaren och demokrati", *Svensk teologisk kvartalstidskrift*.
- Pettersson, T.**, 1992. "Folkrörelsefolk och samhällsförändring", S Axelson & T Pettersson (eds) *Mot denna framtid*, 1992
- Pettersson, T.**, 2007. "Human Values and Civic Education. Adolescent Orientations towards Gender Equality and Good Citizenship", B Hettne (ed), *Human Values and Global Governance. Studies in Development, Security and Culture*, London: Palgrave Macmillan (in press).
- Pettersson, T & Esmer, Y.**, 2005. *Vilka är annorlunda? Om invandrades möte med svensk kultur*. Integrationsverkets rapportserie: 2005:03. Norrköping: Integrationsverket.
- Prescott-Allen, R.**, 2001. *The Wellbeing of nations*, Washington: Island Press
- Rothstein, B.**, 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm: SNS förlag
- Schneider, D.**, 2004. *The psychology of stereotyping*, New York: The Guilford Press
- Schwartz, S.**, 1999. Cultural value differences. Some implications for work. *Applied Psychology. An International Review*, 48
- Schwartz, S.**, 2004. Mapping and interpreting cultural differences around the world, H. Vinken et al. (eds.), *Comparing cultures. Dimensions of culture in a comparative perspective*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Schwartz, S.**, 2006. "A theory of cultural Value Orientations: Explication and Applications". Y Esmer & T Pettersson (reds). *Measuring and Mapping Cultures: 25 years of Comparative Value Studies*, Leiden: Brill.

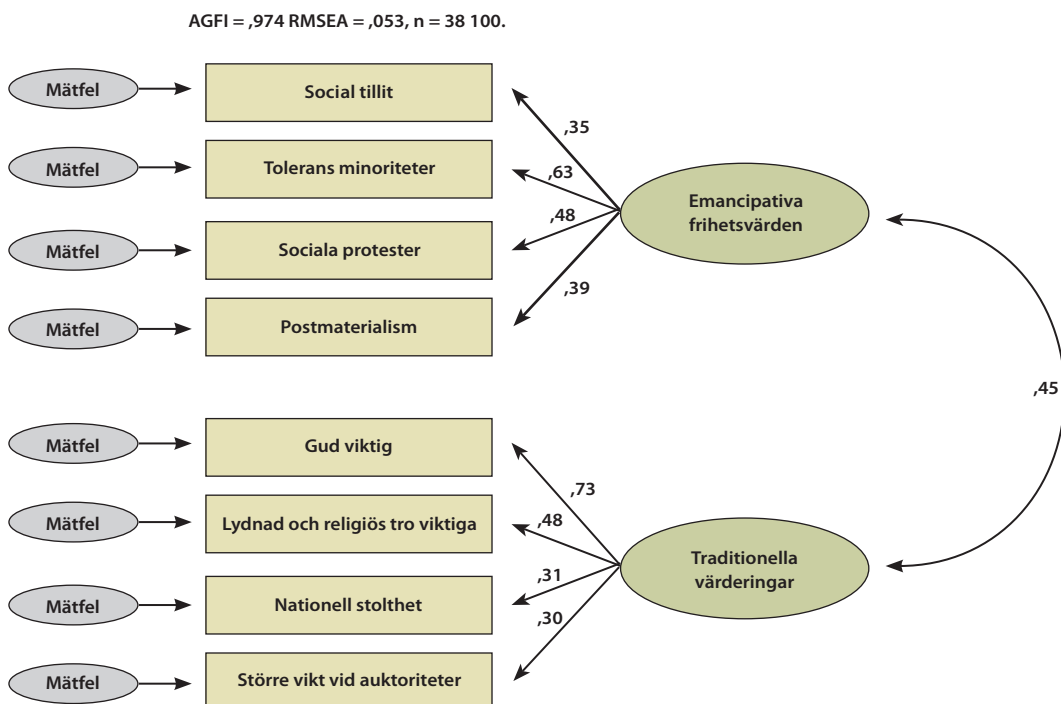
- Sears, D. & Levy, S.** 2003. Childhood and adult political development. D. Sears, L. Huddy & R. Jervis (eds). *Oxford handbook of political psychology*, Oxford: Oxford University Press.
- Spencer-Oatey, H.**, 2000. *Culturally speaking: Managing rapport in talk across cultures*, London: Cassell.
- Terraciano, A.**, et al. 2005. "National Character does not reflect mean personality traits levels in 49 cultures", *Science*, Oct 10, Vol 130.
- Vinken, H., Soeters, J. & Ester, P.**, 2004. *Comparing cultures. Dimensions of culture in a comparative perspective*, International studies in sociology and social anthropology, Leiden: Brill.
- Weibull, L. & Börjesson, B.**, 1990. "Förtroende för elva svenska samhällsinstitutioner" i S Holmberg & L Weibull (red): *Medier och opinion i Sverige*, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Welzel, C., Inglehart, R. & Klingeman.** 2002, Effective democracy, mass culture, and the quality of elites: The human development perspective. *International journal of comparative sociology*, 43(3-5).

APPENDIX

TABELL A1. Resultat från en konfirmatorisk faktoranalys av svaren till 7 påståenden om ett demokratiskt styrelseskick. Data från WVS-undersökningen år 2006 i 31 länder.

TABELL A2. Resultat från en konfirmatorisk faktoranalys av 8 indikatorer för två grundläggande värderingsdimensioner enligt Ronald Ingleharts modell. Data för 36 länder från den senaste WVS omgången 2006.

TABELL A3. Resultat av en varimaxroterad komponentanalys av 6 grundläggande värderingsdimensioner. Material från 2006 års World Values Survey i 31 länder (n = 31 500).

	Emancipativa, självdemokrati och jämställdhet	Förändring sekulär icke-tradit. inst.
Självöverskridande vs egen framgång	0,67	-0,21
Emancipativa frihetsvärden	0,69	0,33
Demokratisk grundinställning	0,53	-0,11
Positiv till jämställdhet	0,61	0,27
Traditionella värderingar	0,12	-0,77
Förändringsbenägenhet vs att bevara	0,13	0,77

TABELL A4. Resultat för Finland och Sverige från en regressionsanalys med ett index över allmän kunskap om grannlandet som beroende variabel och referensland, ålder, kön, utbildning, inkomst samt två grundläggande värderingsdimensioner som oberoende variabler (n c:a 1 100). Standardiserade regressionskoefficienter.

	Regressionskoefficient	Statistiskt säkerställd?
Referensland (Finland)	0,49	Ja, p < .001
Kön	-0,19	Ja, p < .001
Ålder	0,21	Ja, p < .001
Utbildning	0,07	Ja, p < .01
Medieanvändning	0,17	Ja, p < .001
Självöverskridande frihetsvärden, demokrati och jämställdhet	0,10	Ja, p < .01
Icke-traditionell förändringsbenägenhet	-0,06	Ja, p < .06

TABELL A5. Resultat för Finland och Sverige från en regressionsanalys med ett index över förtroende för 6 av grannlandets institutioner som beroende variabel och referensland, ålder, kön, utbildning, inkomst samt allmän grannlandskunskap och två grundläggande värderingsdimensioner som oberoende variabler (n c:a 1 100). Standardiserade regressionskoefficienter.

	Regressionskoefficient	Statistiskt säkerställd?
Referensland (Sverige)	0,25	Ja, p < 0,001
Kön	0,02	Nej
Ålder	0,05	Nej
Utbildning	0,00	Nej
Inkomst	0,02	Nej
Förtroende för det egna landets institutioner	-0,02	Nej
Subjektiv kontroll och självakt	0,09	Ja, p < 0,06
Allmän grannlandskunskap	0,07	Nej
Självöverskrid frihetsvärden, demokrati och jämställdhet	0,20	Ja, p < 0,001
Icke-traditionell förändringsbenägenhet	0,05	Nej

TABELL A6. Resultat för Finland och Sverige från en regressionsanalys med ett index för positiv syn på samarbete mellan de båda länderna som beroende variabel och referensland, ålder, kön, utbildning, inkomst, allmän grannlandskunskap, förtroende för grannlandets institutioner samt två grundläggande värderingsdimensioner som oberoende variabler (n c:a 650). Standardiserade regressionskoefficienter.

	Regressionskoefficient	Statistiskt säkerställd?
Referensland (Sverige)	0.08	Nej
Kön	-0,08	Ja, p < 0,01
Ålder	0.05	Nej
Utbildning	0,05	Nej
Inkomst	-0,02	Nej
Allmän grannlandskunskap	0.15	Ja, p < 0,01
Förtroende för grannlandets institutioner	0.18	Ja, p < 0,01
Självöverskridande frihetsvärden, demokrati och jämställdhet	0,13	Ja, p < 0,01
Icke-traditionell förändringsbenägenhet	-0,02	Nej

TABELL A7. Resultat för Finland och Sverige från en regressionsanalys med ett index för positiv syn på respektive grannfolk som beroende variabel och referensland, ålder, kön, utbildning, inkomst, positiv syn på grannlandet och två grundläggande värderingsdimensioner som oberoende variabler (n c:a 650). Standardiserade regressionskoefficienter.

	Regressionskoefficient	Statistiskt säkerställd?
Referensland (Sverige)	0.34	Ja, p < 0,001
Kön	0,13	Ja, p < 0,02
Ålder	0.00	Nej
Utbildning	0,00	Nej
Inkomst	0,06	Nej
Allmänt positiv syn på grannlandet	0.12	Ja, p < 0,02
Självöverskridande frihetsvärden, demokrati och jämställdhet	0,19	Ja, p < 0,01
Icke-traditionell förändringsbenägenhet	0,04	Nej